

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ENGELLİLERE YÖNELİK KAMUSAL HİZMETLER:
ZONGULDAK İLİ MEMNUNİYET ALGISI**

Elif Kırıköglü

Zonguldak 2019

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ENGELLİLERE YÖNELİK KAMUSAL HİZMETLER:
ZONGULDAK İLİ MEMNUNİYET ALGISI**

**Hazırlayan
Elif Kırıköğlu**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gökhan Dökmen**

Zonguldak 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezi çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

05.11 / 2019

Elif Kırkoğlu

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 2009528207007 numaralı Elif KIRIKOĞLU'nun hazırladığı “Engellilere Yönelik Kamusal Hizmetler: Zonguldak İli Memnuniyet Algısı” konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/09/2019 Perşembe günü saat 12:00’de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan _____

Prof. Dr. Tarık VURAL

Üye _____

Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN (Danışman)

Üye _____

Doç. Dr. Mehmet PEKKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

31/10/2019

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Engellilere Yönelik Kamusal Hizmetler: Zonguldak İli Memnuniyet Algısı
Tez Yazarı : Elif Kırıkoglu
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Gökhan Dökmen
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Adedi : 94

Türkiye’de engelli bireylere yönelik sunulan kamusal hizmetler ile bu hizmetlerin sosyal alanda uygulanabilirliği konusunda farklı sorunlar yaşanmaktadır. Gerek merkezi gerekse de yerel idareler engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını amaçlayan kamusal politikalar yürütmüştür. Bununla birlikte günümüzde engellilere yönelik kamusal politikaların etkin bir şekilde yürütülmesi büyük önem arz etmektedir. Başka bir anlatımla engelli bireylerin diğer tüm insanlar gibi mesleki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve siyasal haklardan tam ve eşit şekilde yararlanabildiği ve toplumsal yaşam alanındaki tüm hizmetlere kolaylıkla ulaşabildiği bir ortamın oluşturulması gerekmektedir. Türkiye’de engellilerle ilgili son yıllarda yapılmış hukuki düzenlemeler dikkate alındığında, engellilere yönelik fırsat eşitliği sağlamak adına kamu idarelerine birçok yasal yükümlülüğün getirildiği görülmektedir. Birçok hukuki düzenlemeye karşın engellilerin yaşadığı sorunların devam ediyor olması, bu sorunların sadece düzenleme boyutundaki eksiklikten kaynaklanmadığını göstermektedir. Bu itibarla engellilere yönelik kamusal politika düzenlemelerinin sosyal hayatta kararlılıkla uygulanması bu politikaların etkinliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Zonguldak iline ait seçili bazı belediyelerin Zonguldak’ta ikamet eden engelli bireyler için uyguladığı yerel kamusal hizmetlerden memnuniyet derecesini ölçmek amacıyla Mayıs-Temmuz 2019 tarihlerinde yapılan anket çalışmasına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Etkinlik, Kamusal Politika, Düzenleme, Yerel.

ABSTRACT

Institution : ZBEÜ Institute of Social Sciences, Department of Fiscal
Title : Public Services for the Disabled: Zonguldak Province
Satisfaction Perception
Author : Elif Kırkoğlu
Adviser : Prof. Dr. Gökhan Dökmen
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2019
Total Number of Pages. : 94

There are various problems in providing public services for disabled individuals and applicability of these services in social area. Both of central and local administrations have run public services which not aiming participation of disabled individuals to social life. However, it is essential to execute public services effectively for disabled individuals today. In other words, it is necessary to create an atmosphere that enables disabled individuals to benefit equally from technical training, health, social security and politics rights, and to access easily to all services in social life just like other people. Considering the legal regulations regarding disabled individuals in recent years, it is seen that various legal liabilities have been imposed to public administrations so as to provide equality of opportunity in Turkey. Despite of various legal regulations, the fact that disabled individuals still suffer from problems shows that these problems do not only stem from legal deficiencies. For this reason, determined application of public policy regulations for disabled individuals in social life is of vital importance for efficiency of these policies. In order to measure the level of pleasure of disabled persons living in Zonguldak for services submitted by municipalities, a research made on May- July 2019 has taken place in this study.

Key Words: Disabled, Efficiency, Public Policy, Regulation, Local.

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tez konusu olarak “Engellilere Yönelik Kamusal Hizmetler: Zonguldak İli Memnuniyet Algısı” konusunun seçilmiş olmasının temel amacı, engellilere yönelik izlenen kamusal politikaların yerel bazda etkinliği hususunda inceleme yapmaktır. Türkiye’de engellilere yönelik sunulan kamusal hizmetler ile bu hizmetlerin sosyal alanda uygulanabilirliği konusunda uzun yıllardır değişik sorunlar yaşanmaktadır.

Günümüzde kamusal politikaların etkin bir şekilde uygulanması, başka bir anlatımla engelli bireylerin diğer tüm insanlar gibi mesleki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve siyasal haklardan tam ve eşit şekilde yararlanabildiği ve toplumsal yaşam alanındaki tüm hizmetlere kolaylıkla ulaşabildiği bir zeminin yaratılması gerekmektedir. Öte yandan engellilerin yaşamlarına dokunabilen yerel idarelerin engelli bireylere yönelik izlediği kamusal politikaların ne kadar etkin olduğu söz konusu zeminin dayanıklılığı bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmadan çıkan bulgular yerel kamusal politikaların engellilerin yaşamına ne kadar katkı sunabildiğini göstermektedir.

Bu çalışmada bana yardımlarından ötürü başta danışmanım sayın Doç. Dr. Gökhan Dökmen’e, desteğini benden eksik etmeyen Doç. Dr. Mehmet Pekkaya’ ya, anketlerimi uygularken bana sağladıkları kolaylıklardan ötürü tüm engelli bireylere ve ailelerine çok teşekkür ederim. Ayrıca tez yazım sürecimde her türlü zorluğa rağmen bana destek olan eşim Eren Kırıkoğlu’ na ve moral kaynağım oğlum Emir Kırıkoğlu’ na teşekkür ediyorum. Son olarak anketlerimi uygularken, deneyimiyle beni yalnız bırakmayan İşaret Dili Öğreticisi ve Tercümanı, sevgili kuzenim sayın Eda Baş’ a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
1. ENGELLİLİK KAVRAMININ GENEL ÇERÇEVESİ	3
1.1 Engellilik Kavramı.....	3
1.2 Engelliliğe İlişkin Yaklaşımlar	5
1.2.1 Tıbbi Yaklaşım.....	5
1.2.2 Toplumsal Yaklaşım	6
1.2.3 Hak Temelli Yaklaşım	7
1.3 Engelliliğin Nedenleri.....	9
1.3.1 Doğum Öncesi Oluşan Nedenler.....	9
1.3.2 Doğum Esnasında Oluşan Nedenler.....	10
1.3.2.1 Zor ve Geç Doğumlar	10
1.3.2.2 Prematüre Doğum.....	10
1.3.3 Doğum Sonrasında Oluşan Nedenler	10
1.4 Engellilik Çeşitleri.....	11
1.4.1 Görme Engelliler.....	11
1.4.2 İşitme Engelliler.....	11
1.4.3 Dil ve Konuşma Engelliler	12
1.4.4 Ortopedik Engelliler	12
1.4.5 Zihinsel Engelliler	12
1.4.6 Ruhsal ve Duygusal Engelliler	13
1.4.7 Süreğen Hastalıklı Engelliler	13
1.4.8 Çoklu Engellilik	13
1.5 Engellilerin Karşılaştığı Temel Sorunlar	13
1.5.1 Genel Olarak	13

1.5.2 Kişisel Psiko-Sosyal Sorunlar	14
1.5.3 İstihdam Sorunları	15
1.5.4 Erişebilirlik ve Ulaşılabilirlik Sorunları	15
1.5.5 Yoksulluk veya Sosyal Yardıma Muhtaç Olma Sorunu	16
1.5.6 Bakıma Muhtaç Olma Sorunu	16
1.5.7 Rehabilitasyon Sorunu	16
1.6 Engelliliğin Olumsuz Etkilerini Azaltmaya Yönelik Politikalar	17
1.6.1 Uluslararası Engelli Politikaları	17
1.6.1.1 Birleşmiş Milletler	17
1.6.1.2 Avrupa Birliği	20
1.6.1.3 Uluslararası Çalışma Örgütü	22
1.6.2 Ulusal Engelli Politikaları	23
2. TÜRKİYE’DE ENGELLİLERE YÖNELİK UYGULANAN KAMUSAL POLİTİKALAR	24
2.1 Engellilere Yönelik Kamu Politikalarına Olan Temel Gereksinim	24
2.2 Engellilere Yönelik Kamu Politikalarının Amaçları	24
2.3 Engellilere Yönelik Kamu Politikaları Araçları	25
2.4 Engellilere Yönelik Kamu Politikalarında Aktörler	25
2.5 Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamu Politikaları	26
2.5.1 Türkiye’de Engellilik Olgusu ve Engellilerin Dağılımı	27
2.5.2 Türkiye’de Engellilere Dair Hukuki Altyapı	28
2.5.2.1 Engelli Haklarının Anayasal Temelleri	29
2.5.2.2 Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme	29
2.5.2.3 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun	30
2.5.3 Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamusal Politikaların Gelişiminde Dönüm Noktaları	31
2.5.3.1 Özürlüler İdaresi Başkanlığının Kurulması	31
2.5.3.2 5378 sayılı Yasal Düzenlemenin Yürürlüğe Girmesi	32
2.5.3.3 Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kurulması	33
2.5.3.4 Özürlü İbaresinin Yerine Engelli Kavramının Kullanılması	33
2.5.3.5 Engelliler Hakkında Kanunun Yürürlüğe Girmesi	33
2.6 Engellilerin Karşılaştığı Sorunların Çözümü Bağlamında Uygulanan Merkezi Politikalar	34
2.6.1 İstihdam ve Emeklilik Politikaları	34

2.6.1.1 Kota Kapsamındaki Engelliler ve İş-Kur'un İstihdam Uygulamaları	36
2.6.1.2 Korumalı İşyeri Uygulaması	37
2.6.1.3 Engelli Çalışanların Erken Emeklilik Hakkı	38
2.6.1.4 Engelli Çocuğu Olan Kadınların Erken Emeklilik Hakkı	38
2.6.2 Sağlık Politikaları	39
2.6.3 Eğitim ve Öğretim Politikaları	40
2.6.4 Sosyal Destek ve Bakım Politikaları	43
2.6.4.1 Genel Olarak	43
2.6.4.2 İşsiz ve Yoksul Engellilerin Sosyal Güvenliğı	44
2.6.4.3 Muhtaç Engelliler İçin 2022 Aylıkları	45
2.6.4.4 Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Destek ve Yardımları	46
2.6.4.5 Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Muhtaçlık Aylığı	47
2.6.4.6 SODES Kapsamındaki Projeler	47
2.6.5 Vergi Politikaları	48
2.6.5.1 Gelir Vergisi İndirimleri	48
2.6.5.2 Araç Gereç Alımında Sağlanan Vergi Muafiyetleri	48
2.6.5.3 Emlak Vergisinde Sağlanan Vergi Avantajları	49
2.6.6 Engelli Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları	49
2.6.6.1 Elektronik Haberleşme Hizmetleri Alanında İndirim Yapılması	50
2.6.6.2 Kültür ve Sanat Hizmetlerinde Engelli İndirimleri	50
2.6.6.3 Ulaşım Hizmetleri İndirimleri	50
2.6.6.4 Kredi Yurtlar Kurumunun Sağladığı Haklar	50
2.7 Engellilerin Karşılaştığı Sorunların Çözümü Bağlamında Uygulanan Yerel Politikalar	51
2.7.1 Aile Politikaları	54
2.7.2 Sağlık Politikaları	54
2.7.3 Eğitim Politikaları	55
2.7.4 Erişilebilirlik Politikaları	55
2.7.4.1 Ulaşım Araçlarına Erişilebilirlik	57
2.7.4.2 Bilgi Teknolojileri Araçlarına Erişilebilirlik	57
2.7.5 Engelli Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları	58

3. ZONGULDAK'TA ENGELLİLERE YÖNELİK UYGULANAN KAMUSAL HİZMETLERİN MEMNUNİYETİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA	59
3.1 Araştırmanın Amacı ve Çerçevesi	59
3.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem	59
3.1.2 Araştırmanın Yöntemi	60
3.1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	60
3.2 Demografik Özelliklerin Frekans Analizi.....	61
3.3 Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizi	65
3.4 Konular Hakkında Engelli Bireylerin Görüşleri	67
3.5 Engellilerin Görüşlerinin Boyut Temelinde Kişisel Özelliklere Göre Değişimi	75
SONUÇ	80
KAYNAKÇA.....	85
EKLER	91
Ek 1: Engellilere Yönelik Yerel Kamusal Hizmetlerden Memnuniyet Anketi	91
ÖZ GEÇMİŞ	94

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Cinsiyet, Yerleşim Yeri, Engel Oranı ve Engel Türüne Göre Dağılımı.....	28
Tablo 2.2: Engel Gruplarına Göre Çalışma Durumları.....	34
Tablo 2.3: Engelli Bireylerin İş Aramama Nedenleri.....	35
Tablo 2.4: Engelli Memur Sayısı 2002-2017	37
Tablo 2.5: Engel Gruplarına Göre Sağlık Hizmeti Alınırken Yaşanan Sorunlar ..	39
Tablo 2.6: Engel Gruplarına Göre Öğrenim Seviyeleri	41
Tablo 2.7: Belediye Sınırlarında Yaşayan Engellilerin Belediyelerden Beklentileri.....	51
Tablo 2.8: Fiziksel Çevre Düzenlemelerine Yönelik Düşünceler	52
Tablo 3.1: Engelli Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı	61
Tablo 3.2: Engelli Bireylere Ait Yaş Dağılımı	61
Tablo 3.3: Engelli Bireylerin Yaşadığı İlçeye Göre Dağılımı	61
Tablo 3.4: Engelli Bireylere ait Eğitim Düzeyi Dağılımı	62
Tablo 3.5: Engelli Bireylerin Çalıştığı Sektöre Göre Dağılımı	62
Tablo 3.6: Engelli Bireylere Ait Aylık Harcama Dağılımı.....	63
Tablo 3.7: Engelli Bireylerin Bir Başkasının Yardımına İhtiyaç Duymasına Göre Dağılımı	63
Tablo 3.8: Engelli Bireylerin Dahil Olduğu Engelli Grubuna Göre Dağılımı.....	63
Tablo 3.9: Engellilerin En Öncelikli Problemlerine Göre Dağılımı	64
Tablo 3.10: Güvenilirlik Analizi.....	66
Tablo 3.11: Faktör Analizi.....	66
Tablo 3.12: Ortalamalar İçin Verilen Puanların Karşılıkları	68
Tablo 3.13: Belediye Hizmetleri Konuları ve Boyutlarına Ait Görüşlerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Kategorileri	68
Tablo 3.14: Belediyelerin Engellilere yönelik Hizmet Kalitesi ve Genel Memnuniyetlere ait Konu/Boyutlarına Ait Görüşlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	74
Tablo 3.15: Boyutlar Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları.....	75
Tablo 3.16: Görüşlerin Cinsiyete Göre Farklılaşması	76
Tablo 3.17: Görüşlerin Medeni Duruma Göre Farklılaşması	76
Tablo 3.18: Görüşlerin İkamet Edilen İlçeye Göre Farklılaşması	77
Tablo 3.19: Görüşlerin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşması	77
Tablo 3.20: Görüşlerin Yaş'a Göre Farklılaşması	78
Tablo 3.21: Görüşlerin Aylık Ortalama Harcamasına Göre Farklılaşması	78

Tablo 3.22: Görüşlerin İhtiyaç Duyulan Yardım Seviyesine Göre Farklılaşması.....79

Tablo 3.23: Görüşlerin Çalışılan Sektöre Göre Farklılaşması79

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 3.1: Engelli Bireylerin Dahil Olduğu Engelli Grubuna Göre Dağılımı	64
Grafik 3.2: Engellilerin En ncelikli Problemlerine Göre Dağılımı.....	65

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EBHS	: Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İş-Kur	: Türkiye İş Kurumu
KDV	: Katma Değer Vergisi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
ÖZİDA	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
SODES	: Sosyal Destek Programı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Türkiye’de engelli bireylere yönelik sunulan kamusal hizmetler ile bu hizmetlerin sosyal alanda uygulanabilirliği hususunda uzun yıllardır farklı sorunlar yaşanmaktadır. Gerek merkezi gerekse de yerel idareler tarafından engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını amaç edinmeyen kamusal politikalar yürütülmüştür. Bununla birlikte günümüzde kamusal politikaların etkin bir şekilde, başka bir anlatımla engelli bireylerin diğer tüm insanlar gibi mesleki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve siyasal haklardan tam ve eşit şekilde yararlanabildiği ve toplumsal yaşam alanındaki tüm hizmetlere kolaylıkla ulaşabildiği bir zeminde yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizde son yıllarda yapılmış hukuki düzenlemeler dikkate alındığında, engellilere yönelik fırsat eşitliği sağlamak adına kamu idarelerine engellilerin yaşamlarını kolaylaştırmak ve onların da fırsat eşitliğinden yararlanabilmeleri adına birçok yasal yükümlülüğün getirildiği görülmektedir. Buna rağmen engellilerle ilgili koruma önlemleri, ulaşılabilirlik hakları, mesleki eğitim ve istihdam gibi birçok alanda izlenen kamusal politikalar yetersiz kalmıştır. Birçok hukuki düzenlemeye karşın engellilerin yaşadığı sorunların devam ediyor olması, bu sorunların sadece düzenleme boyutundaki eksiklikten kaynaklanmadığını göstermektedir. Zira farklı hukuki araçlarla birçok hususun kolaylıkla düzenlenebildiği, ancak asıl zorluğun bu düzenlemelerin uygulanmasında olduğu bilinen bir gerçektir. Bu itibarla engellilere yönelik kamusal politika düzenlemelerinin sosyal hayatta kararlılıkla uygulanması bu politikaların etkinliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde engelliler yıllardır sosyal katılım konusunda önemli sorunlar yaşamaktadır. Nitekim engelliler yaşadıkları sorunlara ilişkin beklentilerini çözüm mercilerine aktarmada sıkıntı çekmiş, bu durum onların toplumsal hayattan kopmalarına sebep olmuştur. Engellilerin yerel bazdaki sorunlarına yönelik sosyal araştırmaların eksikliği bu sorunların toplumun diğer kesimleri tarafından bilinmesine de engel teşkil etmiştir.

Yüksek lisans tez konusu olarak “Engellilere Yönelik Kamusal Hizmetler: Zonguldak İli Memnuniyet Algısı” konusunun seçilmiş olmasının temel amacı,

engellilere yönelik izlenen kamusal politikaların yerel bazda etkinliği hususunda inceleme yapmaktır.

Bu kapsamda, tez çalışmasının amacının belirtildiği ve girizgâh niteliği taşıyan Giriş bölümünü müteakip birinci bölümde, engellilik kavramının genel çerçevesi çizilmiştir. Bu kapsamda öncelikle engellilik kavramı açıklanmış, daha sonra engelliliğe ilişkin farklı yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ayrıca engelliliğin nedenleri, çeşitleri, engellilerin karşılaştığı temel sorunlar ve engelliliğin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik politikalar ele alınmıştır.

İkinci bölümde “Türkiye’de Engellilere Yönelik Uygulanan Kamusal Politikalar” başlığı altında kamusal politika kavramı, aktörleri ve analiz modelleri, Türkiye’de engellilik olgusu ve engellilerin dağılımı, Türkiye’de engellilere dair hukuki altyapı, Türkiye’de engellilere yönelik kamusal politikaların gelişiminde dönüm noktaları incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca engellilerin karşılaştığı sorunların çözümü bağlamında uygulanan merkezi ve yerel politikalar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde “Zonguldak’ta Engellilere Yönelik Uygulanan Yerel Kamusal Hizmetlerin Memnuniyetine İlişkin Bir Uygulama” başlığı altında Zonguldak iline ait seçili bazı belediyelerin Zonguldak’ta ikamet eden engelli bireyler için uyguladığı yerel kamusal hizmetlerden memnuniyet derecesini ölçmek amacıyla Mayıs-Temmuz 2019 tarihleri yapılan anket çalışmasına yer verilmiştir. Buna dayalı olarak sonuç bölümünde ise tez çalışmasından elde edilmiş olan sonuç ve değerlendirmeler genel ve özet olarak açıklanmıştır.

1. ENGELLİLİK KAVRAMININ GENEL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde engellilik kavramının açıklanmasından sonra engelliliğe ilişkin farklı yaklaşımlar üzerinde durulacak, ayrıca engelliliğin nedenleri, çeşitleri, engellilerin karşılaştığı temel sorunlar ve engelliliğin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik politikalar ele alınmıştır.

1.1 Engellilik Kavramı

Doktrinde engellilik kavramına ilişkin birçok tanım bulunmaktadır. Söz konusu tanımlarda engelliliğe ilişkin tıbbi yaklaşımın ve sosyal model yaklaşımın izlerini görebilmek mümkündür. Öte yandan Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) konuyla ilgili tanımlamaları evrensel olarak kabul görmektedir (Kara, 2016: 251). WHO engellilik kavramını sakatlık, özürlülük ve engellilik bağlamında üç boyutlu olacak şekilde tanımlamaktadır. WHO, sağlık tecrübesi çerçevesinde sakatlık kavramını, anatomik yapının veya işlevin psikolojik, fiziksel anormalliği veya kaybı olarak tanımlamaktadır (WHO,1993: 47). Örgüt, özürlülüğü bir insan için normal kabul edilen faaliyetleri yürütme hususunda yaşanan, bir sakatlıktan kaynaklanan eksiklikler veya kısıtlar şeklinde tarif etmektedir (WHO,1993: 143). WHO, sağlık tecrübesi ışığında engellilik kavramını ise bir kişi için yaşa, cinsiyete ve sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olarak, normal kabul edilen herhangi rolün yerine getirilmesine engel olan veya kısıtlayan bir sakatlık veya özürden kaynaklı kişisel dezavantajlar olarak tanımlamaktadır (WHO, 1993: 183).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) engelli kişiyi “fiziksel ve zihinsel yeteneklerin azalması sonucu, uygun bir işi elde etme veya koruma olanağında ileri derecede azalma olan kişi” olarak tarif etmektedir (Seyyar, 2015: 56).

Özürlüler İdaresi Başkanlığı engelliliği şu şekilde tanımlamaktadır:

“Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008: 34).

Başka bir tanımlamaya göre engellilik; “görme, işitme, konuşma, ortopedik, zihinsel, ruhsal ve sinirsel engeller veya süregen hastalıklar” sonucunda ortaya

çıkan bir kavram olarak belirtilmektedir (Dünya Engelliler Vakfı, 2010: 5). Söz konusu kavram; giderilmesi veya etkileri azaltılması gereken bir hastalık, sosyal bakımdan halledilmesi gereken bir problem veya bireyin “kendisi ve toplumla ilgili kendi kaderini tayin etme hakkı ve insan onuruna erişebilme problemi” olarak telakki edilmiştir (Babaoğlu, 2015: 85).

Özürlü kavramının ilgili özürlü öne çıkararak mantığına karşılık, özürlü hariç bırakan ve sosyal hale getiren engellilik kavramı özürsüzlük kavramına tercih edilmektedir (Karataş, 2002: 27).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uyarınca engelli kavramı “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak, aynı maddenin (e) bendi uyarınca engellilik durumu “Bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemleri temel olarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamalar” şeklinde tanımlanmıştır.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 5’inci maddesinde “Bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel ihtiyaçlarını belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamalarda uluslararası temel yöntemler esas alınır. Engellilik durumunun tespit ve uygulama esasları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığının görüşleri alınarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığınca müştereken çıkarılan yönetmelikle belirlenir.” hükmü yer almaktadır.

Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik kapsamında ağır engellilik kavramı “engel durumuna göre engel oranı %50 ve üzerinde olduğu tespit edilenlerden günlük yaşam aktivitelerini başkalarının yardımı olmaksızın yerine getiremeyeceğine engelli sağlık kurulu tarafından karar verilen kişi” olarak belirtilmiştir (Şen, 2018: 132).

Söz konusu tanımlardan engelliye bakış açısının “fiziksel ve tıbbi boyuttan psiko-sosyal boyuta doğru yapısal ve anlamsal” bir noktaya evirildiği anlaşılmaktadır (Kara, 2016: 251).

1.2 Engelliliğe İlişkin Yaklaşımlar

Günümüzde engelliliğe ilişkin çalışmalar farklı yaklaşımları içinde alan, farklı uzmanlık alanlarının bir araya gelmesini gerekli olan bir nitelik göstermektedir. Söz konusu çalışmaların ilk örnekleri genelde tıp alanında verilmiş, müteakip dönemlerde beden sosyolojisi esas alınarak çalışmalar devam ettirilmiştir. Sosyal zeminde ise konuyu ahlaki bir sorun olarak gören yaklaşımlar da söz konusu olmuştur. Bu yaklaşımlar zaman içerisinde sınıflandırılarak engelliliğe ilişkin üç ana yaklaşımın geçerli olduğu sonucuna varılmıştır (Arıkan, 2002: 13).

Birinci yaklaşım olan tıbbi model, engelliliği bir sağlık sorunu olarak görmüş, bu itibarla konuyu daha ziyade tıp zemininde ele almıştır. Daha sonra toplumsal model tıbbî modeli eleştirerek konuya sosyal açıdan yaklaşmıştır. Üçüncü dönemde ise hak temelli yaklaşımlar ortaya çıkmış, söz konusu yaklaşımlar engelliliğin toplum kaynaklı sorunlarının yanı sıra bireyin bağımsızlığına vurgu yapmıştır. Bu yaklaşımlar herhangi bir ülkenin kültürel niteliklerine göre farklı aşamalarda tezahür etmektedir. Nitekim farklı kültür yapılarından kaynaklanan farklı bakış açıları engellilere ilişkin toplumsal yaklaşımları da etkilemektedir (Arıkan, 2002: 63).

1.2.1 Tıbbi Yaklaşım

Engellilik halinin tıbbi bir rahatsızlık olarak çözülmesi amacını güden tıbbi yaklaşıma göre engelliler hasta olarak görülmüş ve hastalığın tedavisine yoğunlaşmıştır (Arıkan, 2001: 22) Söz konusu yaklaşım uyarınca engellilik kişisel bir sorun olarak değerlendirilmiş, kişinin hastalığının tedavi edilmesi veya daha iyi bir fiziksel halin teşkil edilmesi durumunda kısıtların ortadan kalkacağı ve engellilik halinin sona ereceği belirtilmiştir. Bu itibarla söz konusu yaklaşım engellilik konusunu sadece tıp alanına mahsus bir sorun olarak algılamıştır (Babaoğlu, 2015: 89).

Tıbbi yaklaşım gereğince engelliliğin tıbbî bir problem olması ve bu probleme meslek bilgisi kapsamında müdahale edilebilmesi nedeniyle engellinin

farklılaşan ihtiyaçları görmezden gelinmiş, sadece tedaviye ilişkin farklılaşma kabul edilmiştir. Bu minvalde, engelli kişiler veya aileleri edilgen konumda görülmüş, zira ana aktör olan tıp uzmanlarının inisiyatifinde sürdürülen tedavi sürecinde engelli bireyler hasta, aileleri ise hasta bakıcı olarak telakki edilmiştir. Bu yaklaşımın odaklandığı en temel husus engellinin yetenekleri yerine kısıtları olmuştur. Tedavi sürecinde elde edilen faydalar değil, kısıtlara ilişkin bulguların gözlenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca engelli kişilerde anomali olduğu düşünülerek bu kişiler diğer bireylerden farklı bir şekilde değerlendirildiği için anomalinin düzeltilmesine odaklanılmıştır (Arıkan, 2002: 12).

Tıbbi model çerçevesinde engelliliğe ilişkin önleyici ve koruyucu tedbirler geliştirilmiş olmasına ve doğum öncesi ve sırasında yapılan hatalar sebebiyle meydana gelen engelliliğin önlenmesinde önemli ilerlemeler yaşanmasına rağmen, engelli oranlarının düşmemesi tıbbî yaklaşımın engelliliği azaltma noktasında çok etkili olmadığını göstermiştir (Burcu, 2006: 62). Ayrıca söz konusu yaklaşım, engellinin kısıtlı görülerek toplumdan dışlanması sonucunu doğurmuştur (Arıkan, 2002: 64). Buna mukabil, tıbbî yaklaşımın dışlayıcı etkisine karşı tepki gösterilmiş, engelliliğin tıbbi değil sosyal bir sorun olduğu belirtilmiştir. Söz konusu tepkiler engellilerin örgütlenmesine de vesile olmuştur (Burcu, 2006: 62). Engellilik sorunlarının toplumsal zemine taşınması ile birlikte tıbbi yaklaşım yerine toplumsal yaklaşım yerleşmeye başlamıştır.

1.2.2 Toplumsal Yaklaşım

Son dönemlerde engelliliği, kişiye özel bir kısıtlılık ve sadece kişinin sorunu olarak değerlendiren tıbbi yaklaşım ağırlığını kaybetmeye; toplumsal yaklaşım ise öne çıkmaya başlamıştır. Toplumsal yaklaşıma göre, engelli bireyin ailesini de etkileyen sorunların yanı sıra, bireyin diğer toplumsal aktörlerle ilişkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Dünya çapında giderek artan engelli nüfusu ve bu nüfusun etkilediği insan sayısındaki artış, engelliliğin görünürlüğünü arttırmış, savaş sebebiyle engellere maruz kalan kişilerin devletlerden beklentileri ve devletlerin de bu kişilere dönük sosyal destek bağlamındaki ilgileri, engellilik konusunda farklı bir yaklaşımın doğmasına vesile olmuştur (Barnes, 2012: 13-14)

Bu yaklaşıma göre, engellilik sadece bireyin engel halinden kaynaklanmamakta, toplumun söz konusu engelleri ortadan kaldırma yolundaki çabaların eksikliği de engelliğin bir parçası kabul edilmektedir. Nitekim toplumsal yaklaşım, engellinin sorun yaşaması durumunda sorunun bireyde değil toplumsal alanda olduğu telakki edilmektedir. Sosyal alanda normal kabul edilen kişilerin belirleyici olduğu bir toplumda engelli olarak nitelendirilen kişilerin dışlanmış olacakları sonucuna varılmış, bu sonuca bağlı olarak fiziksel altyapının engelliliğe uygun bir şekilde uyarlanması gerektiği değerlendirilmiştir. Söz konusu fiziksel uyarılma ile engellilerin sosyal hayata dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Bu itibarla madden veya manen belli kalıplara hapsedilen engelliler toplumsal hayata katılabilmektedir (Arıkan, 2002: 65-66).

Bununla birlikte bu yaklaşım, bireylerin dezavantajlarını göz ardı ederek kişisel durumları dışlamaktadır. Misal olarak engellilerin engelli şeklinde tanımlanmamak istememesi veya bu durumu bir sağlık bir sorunu olarak gören kişilerin düşüncesi gözden kaçabilmektedir. Ayrıca engellilik bakımından, toplumsal sorunların yanında ağrıların ve hastalıkların da söz konusu olması nedeniyle, tıbbî konuların yadsınamayacağı sonucuna varılmıştır. Bu itibarla engellilerin sorunlarına çözüm geliştirmede toplumsal yaklaşımın tek başına eksik kalacağı, bu yaklaşıma tıbbi yaklaşımın eşlik etmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu yaklaşımla ilgili eleştirilen bir konu da toplumdan soyutlanmış engellinin sosyal alana entegre edilmesi sürecinde kişisel özelliklerin ve isteklerin göz ardı edilmesi ve engellinin toplumsal desteğe ihtiyaç duymaksızın da hayatını sürdürebilmesi yönünde çaba gösterilmemesidir. Bu eleştiriler toplumsal desteğin yanında kişisel hakların da sağlanması gerektiği yönünde yeni bir yaklaşımın doğmasına vesile olmuştur (Babaoğlu, 2015: 93).

1.2.3 Hak Temelli Yaklaşım

Hak temelli yaklaşımların ilk tezahürü Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1975 yılında yayımlanan Sakat Hakları Beyannamesidir. Sakat Hakları Beyannamesinin 3'üncü maddesinde yer alan "Engellilerin insan haysiyetine saygı gösterilmesi, onun en doğal hakkıdır. Engelli kişilerin sakatlık veya noksanlıklarının sebebi, durumu ve ciddiyeti ne olursa olsun, aynı yaştaki sağlam arkadaşlarının sahip oldukları düzgün yaşama koşullarının mümkün olduğu kadar

normal ölçüde ve çok miktarda sahip olmak haklarıdır.” hükmü engelliliği hak temeline oturtan önemli bir düzenlemedir.

2006 yılında imzalanan “BM Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi” engelli hakları açısından başka bir dönüm noktasıdır. Bu Sözleşme uyarınca, engelli politikalarının sürece yönelik belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Dahası, 1999 yılında imzalanan Avrupa Birliği Amsterdam Antlaşması’nın 13’üncü maddesi kapsamında, ayrımcılığın her çeşidine karşı tedbir alınması gerektiği vurgulanmış, 2000 yılında yayınlanan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Özürlüler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği uyarınca engellilere ilişkin ayrımcılıkları reddedilmiş, engelli haklarının eşit vatandaşlık güvencesi altında savunulması gerektiği belirtilmiştir (Babaoğlu, 2015: 94).

Söz konusu uluslararası düzenlemelerde kabul edilen hak temelli yaklaşım çerçevesinde politikalar geliştirilmiştir. Bu kapsamda, toplumsal yapıya dâhil olma yaklaşımından ziyade, “yetkinleştirme ve kendi bağımsız yaşam imkânlarının sunulması” gibi hususlar dikkate alınmıştır. Bu itibarla toplumsal hayatın yanı sıra, başta siyasi, ekonomik, kültürel olmak üzere hayatın her alanında engelli bireylerin görünür kılınması amaçlanmaktadır. Engellilerin bu amaç doğrultusunda birlikte hareket etmeleri, hak temelli yaklaşımın esasını teşkil etmektedir. Söz konusu yaklaşım uyarınca insan haklarının altı çizilmekte, kişisel talepler bu açıdan savunulmaktadır. Bu doğrultuda, idarenin de insan hakları çerçevesinde engellilere yönelik politikalarını düzenlemesi, engellilerin yaşadığı sorunların insan hakkı ihlâli kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir (Babaoğlu, 2015: 95).

Söz konusu yaklaşım gereğince, engellilere ilişkin politikaların eşit vatandaşlık temelinde ve farklılıklara hoşgörü kapsamında geliştirilmesi gerektiği, zira engellilere fırsat sunulmasının yeterli bir çözüm olmadığı, bu fırsatların işlevsel hale getirilmesi halinde engellilerin hakkaniyete uygun eşit koşullarda hayat hakkına sahip olabileceği belirtilmektedir (Kalyon, 2012: 64).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, hak temelli yaklaşım sosyal yaklaşımı dışlamamakta, engellilerin istihdamı gibi konularda bu yaklaşımlar arasında etkileşim söz konusu olmaktadır. Engelliliğin çevresel faktörlerle şekillendiği

dikkate alındığında, istihdam sorununun çözümü için toplumsal faktörlere yönelik çabalara yoğunlaşılması gerektiği belirtilmektedir (Yentürk ve Yılmaz, 2012: 51).

Genel olarak ifade edildiğinde, engelli çalışmalarında hak temelli yaklaşımla birlikte tıbbi ve sosyal yaklaşımların da dikkate alınması gerektiği, sadece bir yaklaşımın esas alınması halinde engellilerin sorunlarına çözüm bulunamayacağı, bu sorunların çözümünde izlenecek politikaların etkinliği bakımından da çok yönlü bir bakış açısına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

1.3 Engelliliğin Nedenleri

Engelliliğe neden olan hususlar doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır (Dünya Engelliler Vakfı, 2010: 5).

1.3.1 Doğum Öncesi Oluşan Nedenler

Doğum öncesinde kadınların diyabet, hipertansiyon, kalp hastalıkları, ilaç ve alkol bağımlılığı gibi rahatsızlıklarının bulunması veya obezite ve bazı genetik durumlara sahip olunması hamilelik döneminde fetüsün sağlığını ve gelişimini etkileyen durumlar teşkil edebilmektedir. Anne adayının maruz kaldığı ve engelliliğe neden olabilen sorunlar arasında; enzim yetersizliği, maruz kaldığı gıda veya madde zehirlenmeleri, hamilelik sırasında Alman kızamıkçığı, menenjit, toksoplazma, bakteriyel ve viral enfeksiyonlar, radyasyon maruz kalınması, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı, stres, kalıtsal durumlar ve solunum yolu hastalıkları bulunmaktadır.

Bunların dışında, hamilelikte anne adayının yanlış ve yetersiz beslenmesi, yapısal olarak anne karnında meydana gelen durumlar ile bazı ilaçlar ve kimyasal maddeler kafatası aykırılıklarına, rahim içi enfeksiyonları ve şeker hastalığı gibi kronik hastalıklar ise bebekte gelişim geriliklerine, kalp ve dolaşım bozukluklarına neden olmaktadır (Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü, 2014: 4; Kaya, 2018: 18).

1.3.2 Doğum Esnasında Oluşan Nedenler

Zor ve geç doğumlar ile prematüre doğum hali doğum esnasında oluşan başlıca nedenlerdir.

1.3.2.1 Zor ve Geç Doğumlar

Doğum esnasında yeterli oksijen alamaması halinde bebeğin başı üzerinde beklenmedik basınç meydana gelmekte, bu durum beyin hücrelerinin hasar görmesine, yani beyin felci, epilepsi ve zihinsel yetersizlik gibi hastalıklara neden olabilmektedir. Göbek bağının bebeğin boynuna dolanması, plasantanın rahim duvarından erken ayrılması ve gebelik zehirlenmesi gibi sebepler bebeğin yetersiz oksijen almasında etkili faktörlerdir. Ayrıca düşük ağırlıkta doğması nedeniyle küveze konulan bebek, küvez içi ışık ve oksijen dengesizlikleri nedeniyle körlüğe ve beyin incinmesine maruz kalabilmektedir. Zor doğumlarda ise çengel veya vakum uygulaması bebeğin beyininde hasarlara yol açabilmektedir (Kaya, 2018: 18).

1.3.2.2 Prematüre Doğum

Bebeğin 37 haftadan önce, yani henüz gelişimini tamamlamadan doğması veya 37 haftadan sonra doğmasına rağmen düşük ağırlıkta dünyaya gelen bebekler prematüre bebek olarak adlandırılmaktadır. Anne adayının kötü beslenmesi, sigara içmesi veya genetik faktörler prematüre doğum sebeplerinin başında gelmektedir. Bu tip bebeklerin birtakım sakatlıklara maruz kalabildiği bilinmektedir (Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü, 2014: 6).

1.3.3 Doğum Sonrasında Oluşan Nedenler

Hayatın içinde karşılaşılabilen düşme, yanma, trafik kazaları veya ev kazaları gibi nedenler sonucunda eğitimsizlik ve çevresel faktörlerin de etkisiyle kişiler engelli hale gelebilmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde, iş veya ev kazalarının büyük çoğunluğunu insani nedenlerden; küçük bir kısmının ise çevresel şartlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ülkemizde günde özellikle iş kazaları sonucunda ortalama dört kişi ölürken, sekiz kişi de engelli hale gelmektedir. Ev kazaları bakımından çocuklar, yaşlılar, ortopedik, zihinsel veya sosyal engelliler en esaslı risk gruplarını teşkil etmektedir. Alınan tüm önlemlere karşın ülkemizde giderek artmakta

olan trafik kazaları sonucu son on yılda iki yüz binden fazla kişi engelli hale gelmiştir (Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü, 2014: 7).

Çevresel faktörler de doğum sonrası ortaya çıkan engellilik nedenlerinden birisidir. Hamilelik döneminde pek çok kimyasal maddenin henüz doğmamış bebekler üzerindeki etkileri dikkate alındığında, suyun ve havanın özellikle ağır metaller ve tehlikeli bileşiklerle kirlenmesi neticesinde ağır metallerin plasentaya geçtiği, bu durumun beyin hasarlarına yol açtığı tespit edilmiştir. Meslek hastalıkları, kazanılmış engellilik nedenleri arasında yer almaktadır. Özellikle gürültülü yerlerde çalışanlarda görülen sağırılık, kurşun ile çalışanlarda görülen kurşun felci gibi rahatsızlıklar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Sonradan oluşan engellilik nedenlerinden bir başkası da deprem, sel, toprak kayması, kasırga gibi doğal afetlerdir (Kaya, 2018: 18).

1.4 Engellilik Çeşitleri

Engellilik durumu; görme, işitme, dil ve konuşma, ortopedik, zihinsel, ruhsal ve duygusal, süregelen hastaklı engeller olabileceği gibi çoklu engellerden de kaynaklanabilmektedir.

1.4.1 Görme Engelliler

Farklı sebeplerle doğuştan veya sonradan tamamen veya kısmen görme kaybı yaşayan ve bu nedenle destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiler görme engelli olarak adlandırılmaktadır (Kaya, 2018: 18).

Görme engelliler alanında insanlığa en büyük hizmeti, alfabesi bugün bile kullanılan, kendisi de aynı zammada görme engelli olan, Fransız eğitimci Louis Braille (1809-1852) yapmıştır (Balcı, 2018:30).

1.4.2 İşitme Engelliler

Bir veya iki kulağında tamamen veya kısmen işitme kaybı yaşayan ve bu sebeple iletişim zorluğu çeken kişiler işitme engelli olarak nitelendirilmektedir (Seyyar, 2015: 32; Kaya, 2018: 19).

Sağırılığın sebepleri arasında alkolizm, akciğer veremi ve raşitizm gibi hastalıklarla birlikte frengi ve soydan gelen hastalıklar da etkili olmaktadır. Doğuştan olmayan sağırılığın sebepleri, doğum sırasında veya sonrasında ortaya çıkan ortakulak iltahabı, yaralanma ve beyin-omurilik menenjitinden kaynaklanmaktadır (Balcı, 2018:15).

1.4.3 Dil ve Konuşma Engelliler

“Konuşma akışında, ritminde, tizliğinde, vurgularında, ses birimlerinin çıkarışında, artikülasyon bozukluğu bulunan kişiler” konuşma engelli olarak nitelendirilmektedir (Kaya, 2018: 19). İşitme engelli olan bireylerin çoğunda da konuşma engel durumu mevcuttur. İşitmeye bağlı bu durum kişinin konuşmasını zorlaştırmakta ve bazen zamanla bu yetisini tamamen kaybetmesine sebep olmaktadır. Bu durumun örnekleri çalışmamızda, Zonguldak İli’nde yapılan araştırmada uygulanan anket sırasında oldukça fazla deneyimlenmiştir.

1.4.4 Ortopedik Engelliler

İskelet, kas ve sinir sistemindeki sorunlar ve işlev kaybı neticesi, bedensel fonksiyonlarını çeşitli derecelerde kaybeden, bu itibarla hareket güçlüğü yaşayan kişiler bedensel engelli olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2015: 32).

Fiziksel sakatlık, bir bireyin en az bir ana yaşam aktivitesine önemli ölçüde müdahale eden fiziksel bir durum anlamına da gelir (Pacer Center, 2004:1).

1.4.5 Zihinsel Engelliler

“İletişim, sağlık ve öz bakım, sosyal ve akademik beceriler, günlük yaşam, kendine yeterlilik gibi alanlarda” zihinsel fonksiyonlar itibariyle yaşıtlarına göre sınırlılık, uyumsuzluk ve yetersizlik görülen kişiler zihinsel engelli olarak adlandırılmaktadır. Zihinsel engelliler “eğitilebilir, öğretiler, ağır ve ileri derece” olarak dört sınıfta gruplandırılmaktadır (Seyyar, 2015: 34; Kaya, 2018: 18).

Akıl hastalığı, çok çeşitli zihinsel ve duygusal koşulları tanımlayan bir terimdir. En sık görülen zihinsel engelli formları kaygı bozuklukları, depresif bozukluklar ve şizofrenidir. Semptomların tipi, yoğunluğu ve süresi kişiden kişiye değişir (Pacer Center, 2004:2-3).

1.4.6 Ruhsal ve Duygusal Engelliler

Beynin ve sinir sisteminin farklı yapısından veya işleyişinden ortaya çıkan ve üç yaş öncesi çocuklarda görülen otizm nöro-biyolojik bir bozukluktur. Otizmli kişilerin genelinde “sözel ve sözel olmayan iletişim, oyun ve sosyal ilişki güçlüğü” gibi gelişime ilişkin sorunlar görülmektedir.

Ruhsal hastalıkların bir diğeri de şizofrenidir. Bu hastalık, “bireyin düşünce, duyu, hareket ve algılama sürecini etkileyen, öğrenme, yargılama, kişiler arası ilişkiler gibi zihinsel ve sosyal işlevlerde bozulmalara yol açan, halüsinasyonlar, tutarsız konuşma ve davranışlar, uygunsuz duygulanım, bilişsel kayıplar ve psiko sosyal sorunlar şeklinde belirtiler gösteren ruhsal bir hastalıktır” (Seyyar, 2015: 39; Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü, 2014: 14-18).

1.4.7 Süreğen Hastalıklı Engelliler

Süreğen hastalıklar, bireyin çalışma kapasitesi ve işlevlerinin engellenmesine sebep olan, “kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanser, endokrin ve metabolik hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları” gibi hastalıklardır. Söz konusu hastalıklar nedeniyle sürekli bakım ve tedavi ihtiyacı içinde bulunan kişiler süreğen hastalıklı engelli olarak tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2017: 8).

1.4.8 Çoklu Engellilik

Çoklu engellilik, aynı anda birden fazla engele maruz kalan kişilerin teşkil ettiği çoklu engelli grubudur. Kişinin fiziki engelliliğine ek olarak psikolojik, ruhsal gibi engellilik çeşitlerinden iki veya daha fazlasına sahip olduğunda çoklu engellilik söz konusudur (Küçükali, 2014: 63).

1.5 Engellilerin Karşılaştığı Temel Sorunlar

1.5.1 Genel Olarak

Engellilerin sorunları genellikle sosyo-ekonomik ihtiyaçları kapsamında yer almaktadır. Çalışabilir durumda olan engellinin aktif istihdam politikalarıyla

istihdam edilmesi her zaman mümkün olsa da engelli dostu istihdam politikalarının etkisizliği ve işverenlerin engellilere yönelik ön yargıları istihdamı zorlaştıran faktörlerdir. Ayrıca bir işe sahip olmasına karşın evinden işyerine kadar karşılaşılan sanal veya fiziki engeller engelliler için sorun teşkil eden başka bir durumdur (Genç, 2015: 83; Kesgin, 2014: 5).

Öte yandan işgücü niteliği taşımasına rağmen geçici veya sürekli işsiz olan engelliler ile işgücü niteliği taşıyamaması nedeniyle çalışamayan ağır derecede engelliler çoğunlukla yoksulluğa mahkûm oldukları için sosyal yardıma muhtaç bir şekilde yaşamaktadır. Dahası bu gruplarda daha zor durumda olan, herhangi bir şekilde kendi kendine yeterli olmayan bakıma muhtaç engelliler gerek sosyo-ekonomik bakımdan gerekse de destek ve bakım yönünden ihtiyaç halinde bulunmaktadır (Seyyar, 2015: 53).

Ayrıca sosyo-ekonomik veya diğer sorunları çözülmüş engelliler bakımından sorunlar bitmemekte, bu kişiler kendi özel durumlarından ötürü ruh dünyalarında bazı psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorunlar yüzünden engelliler kendi iç dünyalarıyla barışık olamamakta ve topluma dâhil olmaları zorlaşmaktadır (Nanjwan, ve Plang, 2014: 19-23).

1.5.2 Kişisel Psiko-Sosyal Sorunlar

Engellilerin yaşadığı psiko-sosyal sorunların başında aşağılık kompleksi gelmektedir. Yeterince psiko-sosyal destek alamayan bazı bedensel engelliler özürleri nedeniyle mutsuz olabilmekte, kendilerini değersiz hissedip bundan utanabilmektedir. Engelli bireyler bazen normal bir kişi olarak görülmesini istemesine rağmen, bazen de kendilerine engelli olarak davranılmasını bekleyerek duygusal bir çatışma yaşayabilmektedir. Sosyal rehabilitasyon politikaları sayesinde engelliler hem aşağılık kompleksinden hem de duygusal çatışma sorunundan kurtulabilmektedir (Aytaç, 2000, s. 54-79).

Bu sorunların haricinde engelliler engelli olmayan kişilerin davranışlarını gereğinden fazla idealize etmekte, bu ideale ulaşmak güç olduğu için bazı engelliler büyük hayal kırıklığına uğramakta ve hayata tutunma azimlerini yitirmektedir. Bazı engelliler de normal olarak kabul edilmeyen davranışlarından veya sosyal işlevlerini tam olarak yerine getirememekten ötürü suçluluk duygusuna kapılmakta

ve insanlardan kaçmaya başlamaktadır. Bütün bu sorunların sonucunda birçok engelli topluma uyum sağlamak amacıyla özrünü saklamaya çalışmakta, bunu yaptıkça özründen dolayı daha çok endişe yaşamakta ve özrüyle barışık olmadığı için sürekli mutsuz ve huzursuz bir yaşam sürmektedir (Seyyar, 2015: 55).

1.5.3 İstihdam Sorunları

Bir kaza veya hastalık neticesinde ortaya çıkan bir güç ve yetenek kaybının yeniden kazanılması için kişilerin eski işini veya mesleğini yapabilir duruma getirebilmesi, bu kapsamda tıbbi rehabilitasyon uygulanması gerekmektedir. Bu tedbirlere rağmen engelli hale gelmiş bir kişi tekrar eski işine dönememekte, hatta alternatif bir iş yapması veya kendisine uygun yeni bir meslek edinmesi icap etmektedir. Bu durum çalışma olanağı oldukça kısıtlı olan engellilerin istihdamla ilgili sorunlarının temelini teşkil etmektedir. Ayrıca engellilik oranı çalışma hayatına katılmaya manî teşkil eden kişiler için özel istihdam olanaklarının eksikliği bu grup engelli için büyük bir sorun teşkil etmektedir. (Seyyar, 2015: 56; Metts, 2000: 25-26).

1.5.4 Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik Sorunları

5378 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca erişilebilirlik kavramı "Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması" şeklinde düzenlenmiştir. Ulaşılabilirlik kavramı ise, mimari çevreyi teşkil eden farklı mekanlara ve değişik binalara hangi koşullarda varılabileceğini ifade eden bir olgudur.

Günümüzde planı olduğu belirtilen yerleşim yerlerinde dahi engellilerin çevresel iletişiminin ve erişilebilirliğinin ihmal edildiği görülmektedir. Mimari çevrenin ve halka açık kurum ve kuruluşların fiziki tasarımının ulaşılabilirlik bakımından özürülleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Özürüllerin değişik boyuttaki hareket yeteneklerindeki engellerden ötürü ortaya çıkan ulaşılabilirlik sorunlarına karşı, başta yerel idareciler olmak üzere mimarların, iç tasarımcıların ve şehir planlamacılarının elverişli projeler üretmeleri icap etmektedir. Bu nedenle, şehirlerin mimari çevresi üzerinde durulurken engellilerin özel durumlarının dikkate alınması gerekmektedir. Zira engelliler için farklı

mekanların inşa edilmesi ekonomik açıdan mantıklı olmayacağı için mevcut yapıların engellilere uygun şekilde revize edilmesi veya yeni yapılan yapılarda ulaşılabilirlik faktörünün özellikle gözetilmesi gerekmektedir (Seyyar, 2015: 58; Kuzugudenli ve Kaya, 2016: 5571).

1.5.5 Yoksulluk veya Sosyal Yardıma Muhtaç Olma Sorunu

Kamusal sosyal yardım, devletin sahip olduğu değişik sosyal güvenlik kurum ve usulleriyle muhtaçlara yaptığı ayni ve nakdi yardımlardır. Bu itibarla mal varlığı bulunmayan veya temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede menkul, gayrimenkul veya bunun dışında herhangi bir yerden gelir sağlayamayan ve bundan ötürü de başkalarının maddi yardımına gereksinim duyan her engelli, kamusal sosyal yardıma muhtaç engelli kapsamında yer almaktadır (Seyyar, 2015: 59).

Engelliler farklı nedenlerden ötürü sivil veya kamusal sosyal yardımlara ihtiyaç duymaktadır. Özellikle çalışamayan engelliler mutlak anlamda başkalarının maddi desteğine bağlı yaşamaktadır. Bunların yanı sıra, çalışabilen ancak iş bulamayan engelliler de sosyal yardımlara muhtaç olmaktadır (Srivastava ve Pradeep, 2015: 196).

1.5.6 Bakıma Muhtaç Olma Sorunu

Başkalarının yardım ve bakım hizmetlerine zorunlu olarak ihtiyaç duyan aciz insan bakıma muhtaç kişi, engelli olması halinde ise bakıma muhtaç engelli olarak tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla, engelliliğin kaynağına bakılmaksızın, başkalarının desteğine ihtiyaç duymadan yaşamın sürdürülmesi için yapılması gerekli olan temel iş ve görevleri kendi kendine yapma yeteneğine ve gücüne sahip olmayan bir kişi bakıma muhtaç engelli olarak nitelendirilmektedir (Dilik, 1998: 8). Bakıma muhtaç olma hali, bu durumda olan engelliler için büyük sorun teşkil etmektedir.

1.5.7 Rehabilitasyon Sorunu

Sosyal dışlanma, iktisadi dışlanma, sosyal destekten dışlanma ve yeterliliklerden mahrum kalma sonucunda dışlanma olmak üzere üç esas dışlanmayı belirten genel bir kavramdır (Küçükali, 2014: 65-66). Engellilere dönük gerçekleştirilen rehabilitasyon hizmetleri sosyal dışlanmayı ve ayrımcılığı önlemek

süratiyle toplumsal katılımı arttırmak bakımından büyük önem taşımaktadır. Engellilerin toplumsal hayata entegre edilmelerini ve kimseye muhtaç olmadan kendi yaşamlarını idame ettirmelerini teminen çok yönlü rehabilitasyon programlarına gereksinim bulunmaktadır (Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği 1995: 158).

1.6 Engelliliğin Olumsuz Etkilerini Azaltmaya Yönelik Politikalar

Her toplumda dezavantajlı bir grup olarak karşımıza çıkan engelli bireyler için, toplumun diğer bireyleri ile bütünleşebilmeleri adına çeşitli kamusal politikalara ihtiyaç duyulur. Bir sosyal dışlanma sorunu olarak ortaya çıkan engelliliğin, engelli bireyler için yaratmış olduğu olumsuz etkileri en aza indirmek adına ulusal ve uluslararası alanda oldukça çeşitli konularda kamusal politikalar uygulanmaktadır. Aşağıdaki başlıklar altında ulusal ve uluslararası alanlarda engelliler için ne gibi uygulamalar yapıldığı incelenmektedir.

1.6.1 Uluslararası Engelli Politikaları

Uluslararası engelli politikaları Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) faaliyetleri kapsamında incelenmektedir. Engelliliğin etkilerini azaltmak adına uluslararası alanlarda aşağıda açıklandığı şekilde bu kurumlarca çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

1.6.1.1 Birleşmiş Milletler

BM engellilik konusu üzerinde hassasiyetle duran ve küresel çapta engelli haklarının gündeme getirilmesi ve geliştirilmesi hususunda önemli çalışmalarda bulunmuştur. Engellilik konusu, BM tarafından 1948 yılında yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 25'inci maddesi kapsamında, evrensel yaşam hakkı ve ayrımcılığa karşı eşitlik ilkesi doğrultusunda gündeme gelmiştir. 1949 yılında yürürlüğe giren Cenevre Sözleşmeleri'nde engellilik meselesi savaş yaralıları bağlamında ele alınmış, bu meseleye ilişkin sosyal rehabilitasyon çözümleri üzerinde durulmuştur. 1952 yılında BM, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve ILO gibi kuruluşların ortaklaşa gerçekleştirdiği uluslararası bir platformda engellilik meselesi farklı yönleriyle incelenmiş ve üye ülkelere engelliliğe ilişkin konularda teknik destek sağlanmasına karar verilmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

1969 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirgesi uyarınca engellilerin sosyal güvenlik sistemine entegre edilmesi ve sosyal refahlarını arttırmaya yönelik tedbirlerin alınması ile engellilere dönük her türlü ayrımcılığın bertaraf edilmesi tavsiye edilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1969). 1971 yılında yürürlüğe giren Zihinsel Engellilerin Haklarına Dair Bildirge engellilere yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması aşamasında kullanılacak bir rehber mahiyetinde hazırlanmış, ayrımcılığın önlenmesi, gerekli rehabilitasyon koşullarının temin edilmesi ve engellilerin sosyal refahını arttıracak uygulamaların geliştirilmesi temel hedefler olarak belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1971).

1975 yılında yayımlanan BM Engelli Hakları Bildirgesi engelli hakları bakımından en önemli düzenlemelerden birisidir. Söz konusu düzenleme, “engelli haklarının evrensel niteliği, ayrımcılıkla mücadele hedefi, dezavantajlı grupları korumaya yönelik tedbirlerin geliştirilmesi çağrısı” gibi başlıkları gündeme taşımıştır (Birleşmiş Milletler, 1975). 1981 yılı Uluslararası Engelliler Yılı ilan edilerek Viyana’da “Engellilerin Eğitimi, Engelliliği Önleme ve Sosyal Hayata Tam Katılım Konusunda Dünya Konferansı” toplanmıştır (Çizel, vd., 2012: 11).

1982 yılında “Engelliler İçin Dünya Eylem Programı” hazırlanarak engelli politikaları yönünden yeni bir başlangıç yapılmış, bu kapsamda 1983 yılından itibaren on yıl engellilere tahsis edilmiş ve 3 Aralık gününün her yıl düzenli olarak Engelliler Günü olarak kutlanmaya başlamıştır. 1982 yılında BM Genel Kurulu Prensipten Kararı ile engellilerin eğitim ve istihdam sorunları üzerinde durulmuş ve fırsat eşitliğine vurgu yapılmıştır (Birleşmiş Milletler, 1982).

1989 yılında “Engelliler Alanında İnsan Kaynakları Geliştirme Eylem Planı İçin Tallinn Çerçevesi” kabul edilerek engelli istihdamının önündeki sorunlar belirtilmiş, ayrımcılığın engellenmesi ve mesleki eğitim ile istihdam ve eğitim şartlarını yerine getirenlerin uygun mesleki koşullarda istihdamının sağlanması gerektiğine işaret edilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1989). 1991 yılında “Akıl Hastalarının Korunmasına ve Akıl Sağlığının Geliştirilmesine Dair Prensipler” kapsamında bireylerin eşit yaşama hakkı bağlamında ayrımcılığın önlenmesine ilişkin tavsiyeler yayımlanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1991).

1992 yılında “Birleşmiş Milletler Engelliler On Yılı” sona erdiği için sonraki on yılın “Asya-Pasifik Engelliler On Yılı” olarak ilan edilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1992). 1993 yılında “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar Kararı” ile milli mevzuatın söz konusu kurallara uygun olarak düzenlenmesi istenmiş, bu şekilde engelli haklarına ilişkin dünya çapında birbiriyle uyumlu düzenlemelerin önü açılmıştır, bu çerçevede “eşit katılım hakkı, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve destek hizmetleri sunumu başlıkları altında erişilebilirlik, eğitim, istihdam, kültürel hizmetler, bakım hizmetler, aile destekleri” gibi alt başlıklara yer verilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1993).

2007 yılında imzaya açılan ve Engelli Hakları Bildirgesi’nden sonra en önemli düzenlemelerden birisi olan “Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi (EBHS) ve Ek Protokolü” 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. EBHS engellilik kavramı üzerinde durmuş, söz konusu kavramın dinamik yapısına atıfla toplumsal çevreyle bağlantılı olarak esneyebilen bir terime vurgu yapılmıştır. Bu şekilde yaşlılar ve çeşitli sebeplerle yaşam şartları sınırlı olan kişiler de engelli olarak kabul edilmiştir (Seyyar, 2015: 115; Babaoğlu, 2015: 104).

EBHS uyarınca, ayrımcılığa yönelik her tür uygulamanın ortadan kaldırılması, engelli haklarının korunması konusunda yasal ve idari tüm tedbirlerin alınması, engelli haklarının sözleşmeye uygun olarak geliştirilmesi, bu hakların kullanımının önündeki engellerin kaldırılması, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ve özel teşebbüslerin sözleşmeye uygun davranmasını sağlayacak tedbirlerin alınması, evrensel tasarım ilkesi kapsamında tüm kamusal ve özel alanların engellilere uygun olarak düzenlenmesi, teknoloji tabanlı destek sistemlerinin kurulması ve yaygınlaştırılması, erişilebilirlik sorunlarının çözülmesi, engelli istihdamının desteklenmesi, engelli çocukların eşit koşullarda eğitim görebilmesinin sağlanması ve yaşam boyu eğitim ilkeleri ile sosyal ve kültürel hakların genişletilmesi, engelli kadınlara ve çocuklara yönelik pozitif ayrımcı uygulamalar getirilmesi, siyasal katılımın desteklenmesi, toplumsal algılara yönelik faaliyetler yürütülmesi, engelli politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde engellilere yönelik faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin desteğinin sağlanması ve uzmanlık bilgilerinden faydalanılmasına yönelik araçlar

geliştirilmesi gibi hususlar güvence altına alınmıştır (Seyyar, 2015: 116-127; Babaoğlu, 2015: 105).

EBHS sayesinde BM nezdinde gerçekleştirilen çalışmalar bir araya getirilmiş, küresel çapta engelli hakları sisteminin teşkiline yönelik önemli bir gelişme kaydedilmiştir. 2015 yılı itibariyle BM üyesi ülkelerin büyük çoğunluğu Sözleşmeyi imzalamıştır. Geleceğe ilişkin projeksiyon mahiyetinde olan BM 2030 taslağında; engellilere yönelik ayrımcılıklara son verilmesi, evrensel erişilebilirliğin temin edilmesi, eşit eğitim olanaklarının her yerde sunulabilmesi, engelli haklarını sınırlandıran hususların düzeltilmesi gibi başlıklar önceliğini korumaktadır (Birleşmiş Milletler, 2015).

1.6.1.2 Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'nin engellilere yönelik politikaları; erişilebilirlik, ayrımcılığın önlenmesi, istihdamın teşviki ve eğitimde eşitlik olmak üzere dört temel başlık altında toplanmıştır. Avrupa Birliği'nin karar ve düzenlemeleri bu başlıklar çerçevesinde şekillenmiştir.

Avrupa'daki engellilere ilişkin ilk eylem planları 1974 yılında, özellikle engellilerin istihdamı konusunda yapılmıştır (Kolay, 2009: 52). 1980-1986 yılları arasında sosyal politikalar odaklı bir yaklaşım ortaya konmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde, Avrupa İstatistik Kurumu'nun engellilere yönelik topladığı veriler doğrultusunda ayrımcılık ve erişilebilirlik sorunlarıyla ilgilenilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda 1993 yılında "Erişilebilir Ulaşım Hakkında Topluluk Eylem Planı" kabul edilmiş (Kolay, 2009: 94), daha sonra 1995 yılında "Avrupa Engelliler Yılı" ilan edilerek engellileri topluma kazandırıcı düzenlemelerin yapılması tavsiye edilmiştir. 1995 yılında hazırlanan Avrupa Engelliler Yılı Raporunda, söz konusu düzenlemelerin sosyal model anlayışı çerçevesinde geliştirilmesi hedeflenmiş olsa da yasal düzenlemelerin yeterli seviyeye gelmediği tespit edilmiştir (Babaoğlu, 2015: 107-108).

1996 yılında alınan "Engelli Bireylere Tanınacak Fırsat Eşitliği Konsey İlke Kararı" ile engellilerin topluma tam katılımı üzerinde durulmuş, engelli temsilcilerinin ve engelli ailelerinin engelli politikalarının oluşturulmasında iştiraki teşvik edilmiştir (Kolay, 2009: 88; Avrupa Konseyi, 1996). 1998 yılında yayımlanan

“Engellilerin İstihdamı Konusunda Örnek Uygulama İlkeleri” kapsamında engellilerin istihdamı teşvik edilerek “işe alım süreçlerinin engelli adaylara uyarlanması, işyerlerinin engelliye uygun hale getirilmesi, engellilere yönelik meslekî eğitim faaliyetlerinin artırılması, potansiyel çalışma arkadaşlarının birlikte çalışma noktasında eğitilmesi” yönündeki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi istenmiştir (Avrupa Komisyonu, 1998).

1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması’nı müteakip, her türlü ayrımcılık reddedilmiş, bu kapsamda yayımlanan “Ayrımcılıkla Mücadele Paketi” uyarınca engellilere ilişkin kapsayıcı ve toplumla bütünleştirici politikalar geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 1999). Söz konusu Paket uyarınca 2000 yılında “İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Konusunda Genel Çerçeve Konsey Direktifi” yayımlanarak engellilerin iş hayatında varlığını arttırmaya yönelik hususlara işaret edilmiştir (Avrupa Konseyi, 2000). Aynı yıl yayımlanan “Özürülüler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği” ile toplumsal engellere dikkat çekilmiş, engellilerin bağımsız yaşam koşullarını temin edebilmeleri için öncelikle ulaşılabilirliğin ve erişilebilirliğin artırılması üzerinde durulmuştur (MİADER, 2019).

2000 yılında kabul edilen “Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi” ile özellikle ayrımcılık ve toplumsal katılım hususlarına dikkat çekilmiş, engellilere yönelik ayırım yapılamayacağı belirtilerek “engelli kişilerin bağımsızlıklarını, sosyal ve mesleki açıdan içinde yaşadıkları topluma katılıp katkıda bulunmalarını sağlayacak önlemlerden yararlanma haklarını” tanınmıştır (Avrupa Birliği, 2000).

Müteakip yıllarda kabul edilen, “Engellilerin İstihdamının ve Toplumsal Bütünleşmelerinin Teşvik Edilmesi Konsey İlke Kararı”, “Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı: 2003-2010”, “Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat eşitliği Sağlanması Hakkında Konsey İlke Kararı”, Avrupa Birliği’nin engelli politikalarını şekillendiren diğer önemli düzenlemelerdir (Babaoğlu, 2015: 109).

Bu itibarla, Avrupa Birliği gerek iç dinamikleri gerekse de Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi paralelinde bütüncül bir engelli politikası meydana getirmiş ve uygulamaya geçirmiştir. Özellikle engellilerin eğitim, sağlık,

çalışma haklarının geliştirilmesi hususunda geleceğe yönelik planlamalar yapılmıştır. Ayrımcılığın önlenmesi ve toplumsal entegrasyon konuları insan hakları temelinde ele alınmış, bu hususlar yaptırımlarla da desteklenmiştir. Bu çerçevede, Avrupa Birliği üyesi ülkelere dönük rehberlik hizmetleri, denetim mekanizmaları ve yasal düzenlemelerin ulusal düzeye yansıtılması suretiyle Birlik seviyesinde uyum sağlanmaya çalışılmıştır (Babaoğlu, 2015: 135-136).

1.6.1.3 Uluslararası Çalışma Örgütü

ILO, genel itibariyle engelli istihdamı üzerinde yoğunlaşmaktadır. 1955 yılında alınan “Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu Hakkında 99 Sayılı Tavsiye Kararı” ILO’nun engellilikle ilgili ilk düzenlemesidir. Söz konusu kararda engellilerin istihdamı öncesinde ve sırasında yapılabilecek uygulamalar aktarılmaktadır (Uluslararası Çalışma Örgütü, 1955: 5-8).

1983 yılında BM Engelli Hakları Bildirgesi’nden sonra uluslararası alandaki en önemli adımlardan birisi olan “Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Sözleşme” kabul edilmiştir. Sözleşme kapsamında üye ülkeler tarafından, “fiziksel veya zihinsel engelleri olan bireylerin güvenli, devamlı ve uygun işlere yerleştirilmelerine yönelik çalışmalar yapmaları ve bu şekilde engelli bireylerin toplumla bütünleşmesi yolunda destek olmaları” garanti edilmektedir (Uluslararası Çalışma Örgütü, 1983).

2004 yılında yayımlanan “195 Sayılı İnsan Kaynakları Geliştirme Tavsiyesi” ile engelli çalışanlara yönelik ayrımcılıkların ortadan kaldırılması, engellilerin istihdamında teşvikler gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca müteakip yıllarda ILO adına, engellilerin daha saygın işlerde çalıştırabilmeleri, engelli kadınların istihdamı ve engelli bireylerin çalışma hayatından dışlanmasının maliyetleri gibi konularda raporlar hazırlanmıştır.

2010 yılında ILO nezdinde kamu-özel sektör iş birliğinin tezahürü olarak “Küresel İşletme ve Engelli Ağı” teşkil edilmiş, sivil toplum örgütleri ve şirketler arasında engellilerin istihdamının arttırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, 2012 yılında ILO Yönetim Kurulu için hazırlanan raporda, engellilerin istihdamında yaşanan sorunların hala çözülemediği, engellilerde işsizlik oranının engeli olmayan bireylere göre en az iki

kat fazla olduğu, pek çok engellinin doğrudan işgücü piyasasından dışlandığı, çalışan kişilerin ise çoğunlukla yarı-zamanlı ve düşük ücretler karşılığında istihdam edildiği ve çalışma ortamının engellerle dolu olduğu belirtilmiştir (Uluslararası Çalışma Örgütü, 2012).

1.6.2 Ulusal Engelli Politikaları

Bir ülkede engelliler için hazırlanan sosyal politikaların niteliği, ulaştığı noktalar ve verimliliği o ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini bizlere gösterir (Küçükali, 2014:83). Ülke sınırları içerisinde yaşayan engelli bireylerin sahip olduğu haklar, diğer sağlam bireylerle eşit seviyede ise; bu durum engelli bireyler için oldukça avantajlıdır.

Tarihe bakıldığında hemen hemen her dönemde toplumda mevcut olan dezavantajlı gruplara yönelik çeşitli davranışlar ve normlar oluşturulmuştur. Bu bağlamda engelli bireylere eğitim olanakları sunmak, evsiz ve yaşlılara destekte bulunmak, yoksullara aylık bağlamak ve bu tarz bireylerin faydalanabilmeleri için çeşitli kurumlar kurmak ilk dönemlerden beri mevcut bulunmaktadır (Küçükali, 2014:61).

Engellilere yönelik kanunlar çıkarmak, engellilere yardımcı olmaları için çeşitli sivil toplum örgütleri kurmak, diğer sağlıklı bireylerde bulunan ön yargıları yok ederek engelli bireylerin topluma tam ve eşit katılımını sağlamak, onların istihdam, eğitim, sağlık gibi öncelikli problemlerini aşmak ulusal boyutta önem arz eder. Nitekim engelli bireylerin sorunlarına sadece tıbbî yaklaşım boyutunda bakmamak aynı zamanda toplumsal ve hak temelli yaklaşımları da göz önünde bulundurarak yeni projeler oluşturmak, bir ülkenin başlıca görevleri arasında yer almalıdır. Böylelikle toplumda her birey aynı temel hak ve özgürlüklere sahip olabilecektir. Bu da o ülkenin gelişmişlik seviyesini olumlu yönde etkileyecektir.

2. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK UYGULANAN KAMUSAL POLİTİKALAR

Bu bölümde; engellilere yönelik kamu politikalarına olan gereksinim, bu politikaların uygulanmasındaki amaçlar, engellilere yönelik politikalar uygulanırken kullanılan araçlar ve politikaların uygulanmasında rol alan aktörler, Türkiye'de engellilik olgusu ve engellilerin dağılımı, Türkiye'de engellilere dair hukuki altyapı, Türkiye'de engellilere yönelik kamusal politikaların gelişiminde dönüm noktaları, engellilerin karşılaştığı sorunların çözümü bağlamında uygulanan merkezi ve yerel politikalar incelenmiştir.

2.1 Engellilere Yönelik Kamu Politikalarına Olan Temel Gereksinim

Engellilik sosyal dışlanmanın bir unsurudur. Engelli bireyler için sosyo-kültürel alandan, iş sahasından, temel hizmetlere olan erişimden, aile ve yakın arkadaş çevresinden dışlanmak ikinci bir engel durumu oluşturur. Bu açıdan engelli bireylerin toplumla bütünleşebilmeleri, diğer sağlıklı bireyler gibi hayata eşit ve tam katılım sağlayabilmeleri büyük önem taşır. Sosyal içerme adı altında, toplumsal dışlanmaya maruz kalan birey ve gruplara engel teşkil eden durumların ortadan kaldırılması çalışmalarının yapılması oldukça önemlidir. Engelli bireylere yeteneklerini geliştirebilecek, onların sosyal hayattan uzak kalmasına sebep olan öğelerden arındıracak kapsamlı projeler hazırlamak, bunları hayata geçirmek, engellileri hayata bağlayacaktır (Genç ve Çat, 2013: 365).

Özellikle Türkiye gibi ülkelerde, nüfusun önemli bir kısmını oluşturan engelli kesimin varlığı göz önüne alındığında, bu kişiler için sosyal politikalar oluşturmak kaçınılmazdır. Engelli bireyler için uygulanan politikalar ile toplumda engelliler adına güvenilir ve rahat bir ortam yaratılabilir. Bu bireylerin kendilerine olan güvenlerindeki artış ile topluma olan verimlilikleri de artmış olur. Sonuç olarak engelli bireyler için uygulanacak politikaların gerekliliği, yaşanılabilir bir toplum için oldukça önem arz etmektedir.

2.2 Engellilere Yönelik Kamu Politikalarının Amaçları

Engelli bireylerin toplum içinde yaşadıkları en önemli sorunlardan biri

ayrımcılıktır. Sosyal haklar bağlamında diğer sağlıklı bireylerle eşit haklara sahip olabilmeleri açısından her türlü engeli ortadan kaldıracak adıma çeşitli pozitif ayrımcılık yöntemleri uygulanması, engelliler adına uygulanan sosyal politikaların başlıca amaçlarındandır. Bunun yanında toplumda engelli bireylere yönelik ön yargılar da bu bireylerin hayata tam katılımına manî olmaktadır. Uygulanacak sosyal politikalarda bu ön yargıları yıkabilmek de oldukça önem arz eder.

Sosyal politikaların gelişmesiyle beraberengelli bireylerin toplumla bütünleşebilmelerini sağlamak amacıyla bazı politikalar uygulanmalıdır. Bunlar engellilerin tıbbi tedavi ile iyileştirilme hizmetlerinden yararlanmaları, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere özellikle kaynaştırma yoluyla eğitim haklarının verilmesi, çalışabilir durumda olanlara ise mesleki rehabilitasyon vasıtasıyla emek piyasasına katılabilmeleri için uygulanan iyileştiricinitelikte sosyal politikalar olmalıdır (Genç ve Çat, 2013: 367).

Çeşitli aktörler tarafından uygulanan bu politikalarda esas amaç, toplumda eşitlikçi bir yapıya sahip olmak ve bütüncül bir toplum yapısı oluşturmaktır.

2.3 Engellilere Yönelik Kamu Politikaları Araçları

Engelliler için uygulanan sosyal politikalarda çeşitli alanlarda farklı araçlar kullanılmaktadır. Eğitim konusunda; engel durumu okula gitmesini kısıtlayan öğrenciye servis aracı sağlamak ve aynı zamanda taşıma bedelini karşılamak, vergi alanında; araç-gereç alımında sağlanan vergi muafiyetleri, gelir vergisi indirimleri, emlak vergisinde sağlanan vergi avantajları, sosyal yardımlar alanında; yoksullukla mücadele bağlamında sağlanan aylık yardımlar, ulaşım hizmetlerinde sağlanan çeşitli indirimler, kültür ve sanat alanında uygulanan engelli indirimleri, gibi uygulamalar engelli bireylerin refahı adına oluşturulan çeşitli sosyal politikalardır.

2.4 Engellilere Yönelik Kamu Politikalarında Aktörler

Kamu politikası kavramı hükümetlerin yapmayı ya da yapmamayı tercih ettikleri şeyler olarak tanımlanmış olmasına rağmen, sivil toplum kuruluşlarının giderek güçlendiği günümüzde kamu politikalarının sadece devletin eylemlerine ilişkin olduğu yönündeki yaklaşım terk edilmiştir. Zira sivil toplum kuruluşlarının çevre politikaları gibi alanlarda devletlerden çok daha aktif durumda olduğu dikkate

alındığında, birçok değişik politika alanında çok aktörlü bir yapıdan bahsetmek daha uygun olacaktır (Karataş, 2002: 17).

Kamusal politikaların belirlenmesi sürecindeki aktörler resmi, gayri resmi ve uluslararası olmak üzere üç ana başlıkta toplanmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları resmi aktörleri, birey olarak vatandaşlar, sivil toplum örgütleri, siyasal partiler veya çeşitli amaçlarla bir araya gelmiş platformlar ve medya kuruluşları gayri resmi aktörler, Avrupa Birliği, Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü, BM, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi örgütler de uluslararası aktörleri temsil etmektedir (Çevik ve Demirci, 2009: 43-56).

Söz konusu aktörler kamusal politikaları bazen doğrudan, bazen dolaylı, bazen de ortaklaşa belirleyebilmekte veya etkileyebilmektedir. Aktörler arası ilişkiler giderek karmaşık hale gelmekte, yerelden uluslararası düzeye kadar birçok aktör milli kamu politikalarını şekillendirmektedir (Babaoğlu, 2015: 19).

Günümüzde özellikle küreselleşme olgusu, sivil toplum kuruluşlarının ön planda olması, süreçlere katılım mekanizmalarındaki artış, yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı, yönetim anlayışı, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler kamuyla beraber kamu dışı aktörlerin de kamusal politikalara yön verdiğini göstermektedir. Nitekim yönetim olgusu sayesinde, toplumsal yetki ve kaynakların aktörler arasında yeniden dağıtılması ile politika oluşturma sürecinde devlet dışı aktörlerin de söz sahibi olması mümkün hale gelmiştir. Bu itibarla, kamu politikalarında birey etkinliğinin artması, ayrıca gerek uluslararası ve ulusüstü kuruluşların katkıları gerekse de çok uluslu şirketlerin yerel sivil toplum faaliyetlerini destekleme yaklaşımları, kamusal politikaların belirlenmesinde çok aktörlü bir modelin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır (Babaoğlu, 2015: 31-32; Orhan, 2016: 215-217).

2.5 Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamu Politikaları

Türkiye’ de engellilere yönelik kamu politikaları başlığı altında; Türkiye’ de engellilik olgusu ve engellilerin dağılımına, engellilere dair hukuki altyapıya, Türkiye’ de engellilere yönelik kamusal politikaların gelişiminde dönüm noktalarına ve engellilerin karşılaştığı sorunların çözümü bağlamında uygulanan merkezi ve yerel politikalara değinilecektir.

2.5.1 Türkiye’de Engellilik Olgusu ve Engellilerin Dağılımı

2002 yılında gerçekleştirilen “Türkiye Özürlüler Araştırması” Türkiye’de engellilik olgusunu açığa çıkaran oldukça önemli bir adımdır (TÜİK, 2002). “Birleşmiş Milletler Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi”nin yayımlanması ve bu uluslararası düzenlemenin Türkiye tarafından kabul edilmesiyle birlikte engelli hakları daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. 2010 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” ile Türkiye’de engellilerin kamusal politikalar bağlamında yaşadıkları sorunlar ve bu politikalardan beklentileri kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

2002 “Türkiye Özürlüler Araştırması”, ülkemizde engelli nüfusunun toplam nüfusun %12,29’unu teşkil ettiğini belirtmektedir. Süreğen hastalıklar hariç, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin oranı %2,58 olarak tespit edilmiştir. Marmara Bölgesi %10,90 ile süreğen hastalığa maruz kişilerin nüfustaki en yüksek oranının olduğu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise %7,18 ile bu alandaki en düşük oranın olduğu bölgedir.

Engel durumunun ortaya çıkış zamanı dikkate alındığında, görme engelinin %76,32’sinin, işitme engelinin %67,10’unun ve ortopedik engelin %73,30’unun sonradan ortaya çıktığı belirlenmiştir. 2002 yılındaki veriler kapsamında, 15 yaşından büyük engelli nüfusta hiç evlenmeyenlerin oranı %34,41 olup, söz konusu oran süreğen hastalık sahipleri arasında düşerken, diğer engel gruplarında ise artmaktadır (TÜİK, 2002).

2010 yılında yapılan “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” kapsamında, sistemde kayıtlı engellilerin %29,2’sinin zihinsel engelli, %8,8’inin ortopedik engelli, %8,4’ünün görme engelli, %5,9’unun işitme engelli, %3,9’unun ruhsal ve duygusal engelli, %0,2’sinin dil ve konuşma engelli olduğu, %18’inin ise birden fazla engele sahip olduğu tespit edilmiştir. Sistemde kayıtlı olanların %25,6 gibi yüksek bir oranının süreğen hastalık sahiplerinden meydana geldiği görülmektedir.

Tablo 2.1’e göre söz konusu araştırmanın yararlandığı veri tabanında kayıtlı engellilerin %58,6’sı erkek iken %41,4’ü kadındır. Bu kişilerin %62,4’ü kentlerde, %37,6’sı kırsal bölgede yaşamaktadır. Engel oranlarına göre dağılım dikkate

alındığında; %20-39 arası engel oranına sahip engelliler %15,2, %40-69 arası engel oranına sahip engelliler %42,4 ve %70 üstü engel oranına sahip engelliler ise %42,4 oranını teşkil etmektedir.

Tablo 2.1: Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Cinsiyet, Yerleşim Yeri, Engel Oranı ve Engel Türüne Göre Dağılımı

	Toplam Total	Görme Özürlü Visual disability	İşitme Özürlü Hearing disability	Dil ve konuşma özürlü Language and speech disability	Ortopedik özürlü Orthopedic disability	Zihinsel özürlü Intellectual disability	Ruhsal ve duygusal Özürlü Mental and emotional disability	Sürekli hastalık Chronic illness	Çoklu özürlülük Multiple disability
Toplam-Total	100,0	8,4	5,9	0,2	8,8	29,2	3,9	25,6	18,0
Cinsiyet-Sex									
Toplam-Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Erkek-Male	58,6	67,0	57,5	67,0	56,2	61,1	67,9	56,2	53,5
Kadın-Female	41,4	33,0	42,5	33,0	43,8	38,9	32,1	43,8	46,5
Yerleşim yeri Place of residence									
Toplam-Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kent-Urban	62,4	59,2	67,1	70,6	59,8	61,1	61,0	64,6	62,8
Kır-Rural	37,6	40,8	32,9	29,4	40,2	38,9	39,0	35,4	37,2
Özür oranı Propotion of disability									
Toplam-Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
%20- %39	15,2	28,3	16,6	52,3	33,8	6,7	12,3	17,1	10,8
%40- %69	42,4	28,1	78,8	37,1	49,4	43,3	25,8	40,0	39,5
%70+	42,4	43,6	4,6	10,5	16,9	50,0	61,9	43,0	49,7

Kaynak: TÜİK (2010), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_1017, (Erişim Tarihi:11.04.2019)

Söz konusu veriler, engellilerin aileleriyle birlikte yaklaşık 20 milyona yakın bir nüfusa tekabül ettiğini göstermektedir. Bu itibarla, ülke nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturan engelli vatandaşlara yönelik izlenen kamusal politikaların etkin olması gerektiği değerlendirilmektedir.

2.5.2. Türkiye’de Engellilere Dair Hukuki Altyapı

Türkiye’de engellilere dair hukuki altyapı, Anayasa’ya, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’ye ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’a dayanmaktadır.

2.5.2.1 Engelli Haklarının Anayasal Temelleri

Anayasanın “Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 10’uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” hükmü ile eşitlik ilkesi düzenleme altına alınmış, aynı maddenin üçüncü fıkrası uyarınca özürllüer başta olmak üzere çocuklar, yaşlılar, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak pozitif ayrımcılık kapsamındaki tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı belirtilmiştir.

Anayasa’nın “Çalışma hakkı ve ödevi” başlıklı 49’uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.” hükmü ile çalışmanın engellilerin de hakkı ve ödevi olduğuna işaret edilmiş, söz konusu hükmün bir sonraki fıkrasında yer alan “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.” hükmüyle devletin çalışma hayatını daha iyi hale getirmek ve işsizliği azaltmak gibi görevlerinin bulunduğu belirtilmiştir.

Anayasa’nın “Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” başlıklı 61’inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.” hükmü kapsamında engellilerin korunması ve toplumsal hayata uyum sağlamalarını teminen tedbirlerin alınmasından ve bu konuya ilişkin hukuki altyapının hazırlanmasından devletin sorumlu olduğuna işaret edilmiştir.

2.5.2.2 Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme

Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, BM tarafından 2000 yılında görüşülmeye başlanmış ve 2006 yılında kabul edilmiştir. Söz konusu Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte, taraf devletler engellilere ilişkin hukuki düzenlemelerini bu Sözleşmeye uygun olarak hazırlama yükümlülüğü altına girmiştir. Sözleşme ile engelli bireylerin de diğer bireyler gibi hak ve özgürlüklere sahip olduğunun, engelli bireylerin de diğer bireyler gibi sosyal hayatta tam ve etkin bir şekilde varlıklarının kabul edilmesi amaçlanmaktadır (Kara, 2016: 254).

“Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme”ye taraf olan Türkiye, engellilere ilişkin mevzuatını bu düzenleme çerçevesinde hazırlayarak engelliler için daha önemli politikalar izlemeye başlamıştır. Anayasanın 90’ıncı maddesi uyarınca milletlerarası andlaşmaların kanun hükmünde olduğu, hatta temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınması gerektiği dikkate alındığında, Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin ülkemiz hukuk sistemi bakımından bağlayıcılığı daha iyi anlaşılmaktadır.

2.5.2.3 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun

5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 01/07/2005 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 25/4/2013 tarihli ve 6462 sayılı Kanunun 1’inci maddesiyle, 5378 sayılı Kanunun adı Engelliler Hakkında Kanun olarak değiştirilmiş; ayrıca söz konusu kanuni düzenlemeye ilişkin hükümler 2013 ve 2014 yıllarında geniş kapsamda değişikliğe uğramıştır.

5378 sayılı Kanun’un 1. maddesinde “Bu Kanunun amacı; engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır.” hükmü yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeler, engelli bireylerin ve ailelerinin toplumun doğal bir parçası olduğu, bu geniş sosyal grubun toplumsal hayata entegre edilmesinin önemini vurgulamaktadır ki bu yaklaşım sosyal modelin amacına da uygun düşmektedir (Kara, 2016: 254).

5378 sayılı Kanunun 4’üncü maddesi uyarınca, engellilere yönelik izlenmesi gereken kamusal politikaların etkin bir şekilde gereğinin yerine getirilmesinde dikkate alınması gereken genel esaslar düzenleme altına alınmıştır. Bu çerçevede, engellilerin onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı çerçevesinde, kendi tercihlerini yapma hürriyetini içerecek şekilde kişisel özerkliğe saygı duyulması esas

kılınmıştır. Ayrıca engelliliğe bağılı olarak ayrımcılık yapılamayacağı, ayrımcılık ile mücadelenin engellilere ilişkin politikaların esası olduğu vurgulanmıştır.

Öte yandan, yine 4'üncü maddesi uyarınca “engellilerin tüm hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin, engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması, engellilerin ve engelliliğin her tür istismarının önlenmesinin, engellilere yönelik hizmetlerin sunumunda aile bütünlüğünün korunmasının, engeli olan çocuklara yönelik hizmetlerde çocuğun üstün yararının gözetilmesinin, engeli olan kadın ve kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmaları önlenerek hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının” sağlanmasının esas olduğu vurgulanmıştır. Dahası, engellilere yönelik politika oluşturma, karar alma ve hizmet sunumu süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve engellileri temsil eden sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanması gerektiği de belirtilerek söz konusu politikaların belirlenmesinde demokratik bir ortamın tesis edilmesi amaçlanmıştır.

2.5.3 Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamusal Politikaların Gelişiminde Dönüm Noktaları

Özürlüler İdaresi Başkanlığının kurulması, 5378 sayılı yasal düzenlemenin yürürlüğe girmesi, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün kurulması, özürlü ibaresi yerine engelli kavramının kullanılması ve Engelliler Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesi Türkiye’de engellilere yönelik kamusal politikaların gelişiminde başlıca dönüm noktalarını teşkil etmektedir.

2.5.3.1 Özürlüler İdaresi Başkanlığının Kurulması

30.05.1997 tarihli ve 2304 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) kurulmuştur. ÖZİDA, özürlülere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini teminen ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğini sağlamak, özürlüleri ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, özürlülerin sorunlarını tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmak amacıyla tesis edilmiştir. Bu kapsamda engelli bireylerin özel ihtiyacı olan ve toplumdaki diğer bireyler gibi hayatın tabii akışı içerisinde yer alması gereken birileri olduğu gerçeğinin altı çizilmiştir (Kara, 2016: 251).

ÖZİDA bünyesinde kurulan Özürlüler Yüksek Kuruluna, ÖZİDA tarafından hazırlanan, hazırlatılan ve incelenen projelerin öncelik sırasını tespit etmek ve uygulanacak projeleri karara bağlamak, görev alanına giren konularda üst düzey politikalar belirlemek ve ÖZİDA'ya görüş ve önerilerini bildirmek gibi görevler tevdi edilmiştir. Bununla birlikte, projelerin ÖZİDA tarafından hazırlandıktan sonra Kurula sunulmasının karar alma mekanizmasında özürlülerin sadece izninin alındığı anlamına geldiğini, başka bir ifadeyle bu Kurulun sembolik değerde olduğunu göstermiştir (Seyyar, 2015: 133).

633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla ÖZİDA kapatılmış, yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Şen, 2018: 132).

2.5.3.2 5378 sayılı Yasal Düzenlemenin Yürürlüğe Girmesi

Engelli bireylerin sosyal hayata tam uyumu noktasında hukuki olarak yaşanan eksiklikler nedeniyle 2005 yılında 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Özürlüler Kanunu) yürürlüğe girmiştir (Kara, 2016: 251).

Bu düzenleme öncesinde engellilere ilişkin kamusal politikalarda tıbbi yaklaşım egemen iken, Özürlüler Kanunu ile birlikte engellilik toplumsal bakımdan çok yönlü olarak dikkate alınmaya başlanmıştır (Seyyar, 2015: 133). Bu yasal düzenleme sayesinde, Türkiye'de özürüllüğü engellilik ile eş tutup yetersizliğe indirgeyen ve bireysel biyolojik sorun olarak ele alan tıbbi model yerine hukuki, fiziki, mesleki ve sosyo-kültürel engelleri ortadan kaldıran bir sosyal model ortaya çıkmıştır. Burada genel olarak, engellilerin kimseye ihtiyaç duymadan mesleki kabiliyetlerini en üst seviyeye çıkarmak ve bağımsız yaşamalarına katkı sunmak amaçlanmıştır (Seyyar, 2015: 134).

Aysoy (2004:52), söz konusu Kanunun özürlülerle ilgili düzenlemeleri belirleyebileceği gibi sivil toplum kuruluşlarının, özürülü ailelerin çalışmalarını da biçimlendirdiğini, kurum temelli ve kamu idaresi merkezli hizmet anlayışı yerine özürlüleri sosyal bağlamından kopartmadan sunulacak hizmetlerin öncelendiğini belirtmektedir. Bu yaklaşımın Türkiye'de sosyal hizmet kurumlarının yeniden

yapılandırılmasına imkân tanıdığını, kanuni düzenleme ile yeterli alt yapının kurulduğunu da savunmaktadır.

2.5.3.3 Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kurulması

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasına ilişkin 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 8/06/2011 tarihinde, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığının birleştirilmesiyle Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 3/5/2013 tarihli ve 28636 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6462 sayılı Kanun ile Genel Müdürlüğün adı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019)

2.5.3.4 Özürlü İbaresinin Yerine Engelli Kavramının Kullanılması

Yasal düzenlemelerde sakat, özürlü, çürük ve engelli kavramları birbirinin yerine kullanılmıştır. Engelli bireyleri aşağılama maksadıyla da kullanılabilen bazı dışlayıcı ibareler yerine kanun koyucu ortak bir dil kullanılmasını benimsemiş, bu kapsamda 6462 sayılı “Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile birçok kanun ve kanun hükmünde kararnamede yer alan bu tür ifadeler 2013 yılında ‘engelli’ kavramı ile değiştirilmiştir (Seyyar, 2015: 166).

2.5.3.5 Engelliler Hakkında Kanunun Yürürlüğe Girmesi

25/4/2013 tarihli ve 6462 sayılı Kanununun 1’inci maddesiyle 5378 sayılı Kanunun adı Engelliler Hakkında Kanun olarak değiştirilmiş, ayrıca söz konusu kanuni düzenlemeye ilişkin hükümler, 2014 yılında Türkiye’nin de imza atmış olduğu Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme çerçevesinde gözden geçirilmiştir.

Bu kapsamda; engelli politikalarında kapsamlı hedefler konmuş, ayrımcılıkla mücadele konusunda yeni yaklaşımlar getirilmiş, engelli dostu yeni paradigmalara yer verilmiş, toplum hayatına katılım üzerinde durulmuş, erken tanı ve koruyucu

hizmetlere işaret edilmiş ve eğitim hakkının ve eğitsel değerlendirmelerin uygulanma koşulları belirtilmiştir (Seyyar, 2015: 167-172).

2.6 Engellilerin Karşılaştığı Sorunların Çözümü Bağlamında Uygulanan Merkezi Politikalar

Engelli bireyler yaşam boyu çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların en doğru şekilde giderilmesi için uygulanan politikaların tamamen engellilerin sorunlarına yönelik uygulamalar olması, uygulamadaki etkinliğin artırılması bakımından büyük önem taşır. Tamamen ihtiyaca yönelik politikalar uygulandığında istenilen sonuçlar kolayca elde edilebilir. Bu bağlamda uygulanan politikaları çeşitli başlıklar altında inceleyelim.

2.6.1 İstihdam ve Emeklilik Politikaları

Engelli bireylerin topluma entegre olma adımlarından birisi istihdam imkanlarının artırılmasıdır. Tablo 2.2'ye göre 2010 yılı verileri dikkate alındığında; ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelliler arasında işgücüne katılım oranının %14,3 olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.2: Engel Gruplarına Göre Çalışma Durumları

	Toplam Total	Görme özürlü Hearing disability	İşitme Özürlü Hearing disability	Dil ve konuşma özürlü Language and speech disability	Ortopedik özürlü Orthopedic disability	Zihinsel özürlü Intellectual disability	Ruhsal ve duygusal özürlü Mental and emotional disability	Süreğen hastalık Chronic illness	Çoklu özürlülük Multiple disability
Çalışanlar Employees	14,3	24,8	26,8	18,0	25,5	5,8	7,6	13,6	11,4
Ücretli, maaşlı, yevmiyeli Regular, casual, employee	77,4	80,1	79,8	76,7	82,3	67,7	66,5	75,6	77,1
İşveren, kendi hesabına Employer, self employed	15,0	14,0	10,4	(0)	10,3	13,4	17,7	20,2	15,4
Ücretsiz aile işçisi Unpaid family worker	7,6	6,0	9,8	(0)	7,3	18,9	15,8	4,2	7,4

Kaynak: TÜİK 2010, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (Erişim Tarihi: 11.04.2019).

Tablo 2.3'de engelli bireylerin iş arama nedenleri gösterilmiştir. 2010 yılında TÜİK tarafından yapılan araştırmanın sonucunda, engellilerin işgücüne

katılımının düşük çıkmasında; engellinin iş bulmasına yönelik önyargılar, bireyin engelinin çalışmaya izin vermemesi, emeklilik, yaşlılık, öğrencilik gibi nedenler ve ailenin çalışmaya müsaade etmemesi gibi faktörlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 2.3: Engelli Bireylerin İş Aramama Nedenleri

	TOPLAM			KENT			KIR		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Çalışamayacak durumda ağır özürlü	51,4	50,3	52,7	46,1	43,8	48,7	59,3	60,0	58,4
Emekli/öğrenci/ev işleri ile meşgul/yaşlı	29,2	24,6	34,5	31,0	27,1	35,4	26,6	20,9	33,2
Özrü nedeniyle kendisine iş verilmeyeceğini düşünüyor	16,6	18,5	14,5	17,5	18,8	16,1	15,2	18,0	12,1
Ailesi çalışmasına izin vermiyor	3,3	2,1	4,7	3,0	1,8	4,3	3,9	2,6	5,3
Diğer	10,7	10,6	10,8	11,3	11,2	11,3	9,9	9,8	10,1

Kaynak: TÜİK 2010, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (Erişim Tarihi: 11.04.2019)

Engellilerin istihdamı kapsamında yaşanan sorunların giderilmesi bakımından gerek yasal gerekse de ikincil düzenleme bağlamında birçok kamusal politika izlenmektedir. 5378 sayılı Kanununun 14'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Engellilerin iş gücü piyasası ve çalışma ortamında sürdürülebilir istihdamı için kendi işini kurmaya rehberlik ve mesleki danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi de dâhil olmak üzere gerekli tedbirler alınır.” hükmü uyarınca gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda ikinci fıkrada, işe başvuru, alım, önerilen çalışma süreleri ve şartları ile istihdamın sürekliliği, kariyer gelişimi, sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları dâhil olmak üzere istihdama ilişkin hiçbir hususta engelliliğe dayalı ayrımcı uygulamaların söz konusu olamayacağı, üçüncü fıkrada ise bu kişilere engelinden dolayı diğer kişilerden farklı davranılmayacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca, çalışan veya iş başvurusunda bulunan engellilerin karşılaşılabileceği engel ve güçlükleri ortadan kaldırmaya yönelik istihdam süreçlerindeki tedbirlerin alınması ve engellilerin çalıştığı iş yerlerinde makul düzenlemelerin, bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlar ile işverenler tarafından yapılması zorunlu kılınmıştır.

5378 sayılı Kanununun 13'üncü maddesi engellilere yönelik mesleki rehabilitasyon ve rehabilitasyon politikalarının belirtildiği önemli bir hükümdür. Söz konusu maddesinde “Engellilerin meslek seçebilmesi ve bu alanda eğitim alabilmesi için gerekli tedbirler alınır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yapılan iş ve meslek analizleri doğrultusunda engelliler için Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca mesleki rehabilitasyon, rehabilitasyon ve eğitim programları geliştirilir. Engellilerin mesleki rehabilitasyon ve rehabilitasyon hizmetleri, kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve diğer gerçek veya tüzel kişiler tarafından da gerçekleştirilebilir.” hükmü yer almaktadır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 53'üncü maddesi gereğince kamu kurum ve kuruluşlarının toplam dolu kadrolarının %3'ü kadar engelli çalıştırma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Kamuya engelli memur alımı kapsamında “Özürü Memur Seçme Sınavı” ile merkezî sınav sistemi oluşturulmuş, bu sınava katılmak isteyen engelliler için istendiği takdirde refakatçi verileceği de belirtilmiştir (Bezmez ve Yardımcı, 2010: 140).

2.6.1.1 Kota Kapsamındaki Engelliler ve İş-Kur'un İstihdam Uygulamaları

4857 sayılı İş Kanunu engelliler bakımından engelli kotasını düzenlemekle ön plana çıkan bir yasadır. Bu Kanununun 30'uncu maddesi uyarınca, 50'den fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde %3, kamu işyerlerinde %4 oranında engellinin istihdam edilmesi gerektiği, bu gerekliliğin yerine getirilmemesi durumunda her engelli ve her ay için iki bin Türk Lirası idari para cezasının uygulanacağı, işverenlerin çalıştırmakla yükümlü oldukları işçilerin Türkiye İş Kurumu aracılığı ile sağlanacağı düzenlenmiştir.

12/03/2013 tarihli “Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği” istihdamın korunmasına ve artırılmasına, işsizlerin mesleki niteliklerinin geliştirilmesine, işsizliğin azaltılmasına ve özel politika gerektiren grupların işgücü piyasasına kazandırılmasına yardımcı olmak üzere Türkiye İş Kurumu (İş-Kur) tarafından düzenlenen aktif işgücü hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin kuralları belirtmektedir. Bu çerçevede, işveren taleplerine göre yıllık istihdam artırıcı politikalar ve işgücü eğitim politikaları belirlenmekte, buna yönelik mesleki eğitim

kursları düzenlenmekte ve bu kurslarda dezavantajlı gruplara öncelik tanınmaktadır. Müteakiben işbaşı eğitimleri ile rehabilitasyon süreçleri izlenmekte ve denetimlerle uyum süreci gözlemlenmektedir.

İş-Kur'un 2002 verilerine göre 23.117 işsiz engelli iş için başvurmuşken, 2014 verilerine göre 35.549 kişi müracaat etmiştir. 2002 yılında yapılan başvuruların 657'si kamu kurumlarında, 10.226'sı ise özel sektörde olmak üzere toplam 10.883 engelli istihdam edilmiştir. 2006 yılında ise 1202 kişi kamuda, 22579 kişi ise özel sektörde iş bulabilmiştir. 2014 yılına gelince 232'si kamuda, 26.118'i özel sektörde olmak üzere toplam 26.350 kişi istihdam edilmiştir (Seyyar, 2015: 275-277).

Engellilerin kamu kurumlarında ve özel sektörde engelli kotasından yararlanmak için İş-Kur'a başvurması gerekmektedir. 2014 yılı için çalıştırılmakla yükümlü olunan engelli sayısı özel sektör için 108.343 olup, bu sayıdan 84.706 kişi istihdam edilmiştir. Bu durum özel sektörde 2014 yılı için 23.637 engelliye iş verilebilecekken iş verilmediği anlamına gelmektedir. Uzun yıllar iş aradığı halde bulamadığı için iş aramaktan vazgeçmiş ve engelli maaşı ile yaşayan çok sayıda engelli açık kotanın kapatılmasına yönelik önlemlerin hayata geçirilmesiyle iş sahibi olabilecektir (Seyyar, 2015: 276).

Kamu tarafında ise engelli çalıştırmakla yükümlü kurumlar 2017 yılı itibarıyla 62.244 engelli bireyi istihdam etmesi gerekirken, istihdam edilen engelli birey sayısı 49.873 ve açık engelli memur kontenjanı 13.441 olmuştur. Tablo 2.4'te 2002-2017 yılları arasında istihdam edilen engelli memur sayısı yer almaktadır.

Tablo 2.4: Engelli Memur Sayısı 2002-2017

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
5.777	6.727	8.717	8.717	8.915	9.193	9.966	10.357	18.787	20.829	27.314	32.787	34.078	40.655	43.151	49.873

Kaynak: Mustafa Şen (2018); "Türkiye'de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Aralık 2018, Cilt 8, Sayı 2, s.129-152.

Tablo 2.4'te yer alan verilere göre, 2012'den 2017 yılına kadar istihdam edilen memur sayısının yaklaşık 10 kat arttığı anlaşılmaktadır.

2.6.1.2 Korumalı İşyeri Uygulaması

5378 sayılı Kanununun 14'üncü maddesinin son fıkrasına dayanılarak çıkarılan 26.11.2013 tarihli Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik uyarınca korumalı işyeri,

“normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özürllüer için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla, devlet tarafından ilgili mevzuatta teknik donanımın sağlandığı ve mali yönden desteklendiğı, çalışma ortamının özel olarak düzenlendiğı işyeri” olarak tanımlanmıştır.

Söz konusu düzenleme kapsamında işgücü piyasasında yer almayan engelli bireylere yönelik istihdam oluşturmak amacıyla kurulan korumalı işyerlerinin kuruluşu, faaliyetleri ve denetlenmesine yönelik esaslar düzenlenmiş, bu işyerlerinde çalışan engelli işçi sayısının toplam işçi sayısının %75’inden az olamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu Yönetmelik gereğince, korumalı işyerlerine kabul edilebilmeleri için engellilerin, en az %40 oranında zihinsel veya ruhsal engelli olmak, Türkiye İş Kurumuna kayıtlı olmak ve 15 yaşını bitirmiş olmak şartları aranmaktadır.

2.6.1.3 Engelli Çalışanların Erken Emeklilik Hakkı

Çalışan ve çalışamayan engellilerin sosyal güvenliğı sosyal politikaların bir unsurudur. Engel durumundan emeklilik durumu yaşlılık sigortası kapsamında değerlendirilmektedir. Bu da engel durumundan emekli olanları, yaşlılık sigortasından emekli olma kapsamında saymaktadır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 28’inci maddesi uyarınca, 01.10.2008 tarihinden itibaren ilk defa işe girecek engelliler için erken emeklilik şartları düzenlenmiştir. Buna göre; sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce %60 ve daha fazla oranda hastalığı veya engelliliğı bulunan ve bu nedenle malüllük aylığından yararlanamayan sigortalılara, en az on beş yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3960 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır.

2.6.1.4 Engelli Çocuğı Olan Kadınların Erken Emeklilik Hakkı

Ağır engelli çocuğı bulunan çalışan anneye ilişkin olarak emeklilik yaşı kapsamında bazı avantajlar tanınmaktadır. Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğı bulunanların 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiğı tarihten yani 1 Ekim 2008’ten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte

biri prim ödeme gün sayıları toplamına eklenebilmekte, eklenen bu süreler de emeklilik yaş hadlerinden indirilmektedir.

2.6.2 Sağlık Politikaları

Engellilere yönelik uygulanan kamusal politikaların başka bir alt başlığını sağlık politikaları oluşturmaktadır. TÜİK'in Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasına göre, engelli bireylerin %77'si öncelikle sağlık hizmetlerinin, %40,4'ü bakım hizmetlerinin iyileştirilmesini talep etmiştir. Bu sonuç, engelli bireylerin devlet tarafından yürütülen sağlık politikalarını etkin bulmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlananların oranı sadece %14 olarak tespit edilmiştir. Tablo 2.5'e bakıldığında, söz konusu araştırmaya göre, engelliler sağlık alanında hastane işlerini takip etmede başka birine ihtiyaç duyulması, sağlık çalışanları ile yeterli düzeyde iletişim kurulamaması ve sağlık personelinin sağlık sorunu ile yeterli bilgi vermemesi başta olmak üzere birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Tablo 2.5: Engel Gruplarına Göre Sağlık Hizmeti Alınırken Yaşanan Sorunlar

	Toplam Total	Görme özürlü Hearing disability	İşitme Özürlü Hearing disability	Dil ve konuşma özürlü Language and speech disability	Ortopedik özürlü Orthopedic disability	Zihinsel özürlü Intellectual disability	Ruhsal ve duygusal özürlü Mental and emotional disability	Süreğen hastalık Chronic illness	Çoklu özürlülük Multiple disability
Hastane işlemlerini takip etmede başka birine ihtiyaç duyması	69,8	61,4	65,9	64,8	56,4	84,2	66,0	64,0	76,2
Sağlık çalışanları ile yeterli düzeyde iletişim kuramaması	53,3	36,3	71,5	69,8	30,6	78,9	58,2	40,4	59,6
Sağlık personelinin özürlünün sağlık sorunu ile ilgili yeterli bilgi vermemesi	47,5	33,1	62,0	57,2	29,5	67,3	51,9	38,2	52,1
Sağlık kuruluşu içinde özürlünün hareket gücünün yaşaması	47,4	47,9	26,6	36,6	53,1	45,4	29,6	48,7	54,5
Sağlık kuruluşuna giderken ulaşmada engellerin olması	45,6	47,2	29,1	36,3	46,9	44,3	30,8	46,6	52,0

Kaynak: TÜİK (2010); http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (Erişim Tarihi: 11.04.2019)

Engellilerin sağlık alanındaki sorunlarının giderilmesi bakımından gerek yasal gerekse de ikincil düzenleme bağlamında birçok kamusal politika uygulanmaktadır. 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nun 3. maddesinin (1) bendinde

engelli çocuk doğumlarının önlenmesi için gebelik öncesi ve gebelik döneminde tıbbi ve eğitsel çalışmaların yapılması, yeni doğan bebeklerin metabolizma hastalıkları için gerekli olan testlerden geçirilerek risk taşıyanların belirlenmesi düzenleme altına alınmıştır. Aynı maddenin (m) bendi uyarınca rehabilite edici araç ve gereçlerinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

5378 sayılı Kanununun 11'inci maddesinde yer alan;

“Yeni doğan, erken çocukluk ve çocukluğun her dönemi fiziksel, işitsel, duyuşal, sosyal, ruşsal ve zihinsel gelişimlerinin izlenmesi, genetik geçişli ve engelliliğe neden olabilecek hastalıkların erken teşhis edilmesinin sağlanması, engelliliğin önlenmesi, var olan engelliliğin şiddetinin olabilecek en düşük seviyeye çekilmesi ve ilerlemesinin durdurulmasına ilişkin çalışmalar Sağlık Bakanlığı'na planlanır ve yürütülür.”

Hükmü uyarınca, engellilere yönelik erken tanı ve koruyucu hizmetler düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeyle; kalıtsal kan hastalıkları ve engelliliğe yol açan diğer kalıtsal hastalıklarla koruyucu sağlık hizmetleri çerçevesinde mücadele edileceği belirtilmiş, bu hastalıkların tespiti için yapılması gerekli testlerin ücretsiz olması sağlanmıştır.

5825 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 26'ncı maddesi uyarınca tüm sağlık hizmetlerinin engellilere eşit düzeyde ve en yüksek standartlarda sunulması, cinsiyet, bölge, yaş gibi değişkenlere bağlı olarak eşit standartların sağlanması, sağlık hizmetlerinin evrensel standartlara uygun şekilde, engellinin rızasına dayalı olarak ve ulusal mevzuata göre ücretsiz ya da diğer vatandaşlara uygulanan koşullarda sağlanması gerekmektedir. Ayrıca bu kapsamda engelli bireylerin bağımsız yaşamını sağlayacak, engel durumuna uygun rehabilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerinin sunumuna dair ilkeler düzenleme altına alınmıştır.

2.6.3 Eğitim ve Öğretim Politikaları

Anayasanın “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” Bununla birlikte, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2010 yılında gerçekleştirdiği “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” kapsamında kayıtlı engelli bireylerin %59,6'sının öğretimden istifade edemediği ve lise ve daha üstü okullardan mezun olan engelli oranının sadece %7,7 olduğu tespit edilmiş, bu durum Anayasanın 42'nci

maddesinin gereklerinin etkin bir şekilde uygulanmadığını göstermiştir (Kara, 2016: 253). (Tablo 2.6).

Tablo 2.6: Engel Gruplarına Göre Öğrenim Seviyeleri

Eğitim durumu	Toplam Total	Görme özürlü Hearing disability	İşitme Özürlü Hearing disability	Dil ve konuşma özürlü Language and speech disability	Ortopedik özürlü Orthopedic disability	Zihinsel özürlü Intellectual disability	Ruhsal ve duygusal özürlü Mental and emotional disability	Süreçen hastalık Chronic illness	Çoklu özürlülük Multiple disability
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Okur-yazar değil	41,6	32,1	31,6	33,6	26,4	57,5	24,0	32,2	48,5
Okul-yazar olup bir okul bitirmeyen	18,2	11,8	23,0	38,6	10,9	28,9	12,7	12,8	15,3
İlkokul	22,3	29,0	17,9	10,7	32,9	4,6	33,0	34,9	22,9
İlköğretim/ortaokul ve dengi	10,3	12,5	16,4	11,0	13,4	8,2	15,2	10,2	8,0
Lise ve daha üstü	7,7	14,6	11,1	6,1	16,4	0,7	15,1	9,9	5,3

Kaynak: TÜİK (2010); http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (Erişim Tarihi: 11.04.2019)

Millî Eğitim Bakanlığı 2014 yılı itibariyle Türkiye genelinde 1.248 özel eğitim okulunu faaliyete geçirmiştir. Bunların dışında özel girişimle desteklenen 52 okul bulunmaktadır. Toplamda yaklaşık 250 bin öğrenci özel eğitim kapsamında yer almaktadır. Bu öğrencilerden yaklaşık 150 bini, özel eğitim gören bireylerin akranlarıyla birlikte ve eşit koşullarda eğitim yani “kaynaştırmalı” eğitim görmektedir. Bu sayı engelli öğrencilerin genelinin yaklaşık %60’ına denk gelmektedir ki bu durum kaynaştırmalı öğretim yaklaşımının önemini göstermektedir (Babaoğlu, 2015: 194).

Engelliler bakımından eğitim alanındaki sorunlu başlıklardan bir diğeri de mesleki eğitim meselesidir. Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu, belediyeler, özel teşebbüsler ya da sivil toplum örgütleri tarafından hayata geçirilen mesleki eğitim imkanlarından engellilerin sadece %4’ünün faydalandığı tespit edilmiştir. Bu eğitimlerden faydalananların %40,3’ünün örgün eğitimden, %53,8’inin yaygın eğitimden, %12,3’ünün ise çıraklık eğitiminden faydalandığı belirlenmiştir. Mesleki eğitimden faydalanmama sebepleri arasında; işe bulmaya katkısı olmayacağına yönelik ön yargılar, uygun eğitim programlarının olmaması, ulaşım sorunları, engellinin ailesinin olumsuz tutumları, sağlık problemleri, yetersiz ekipmanlar, erişim sorunları gibi pek çok husus belirtilmiştir (Babaoğlu, 2015: 195).

Engellilerin eğitim alanındaki sorunlarının giderilmesi bakımından gerek yasal gerekse de ikincil düzenleme bağlamında birçok kamusal politika uygulanmaktadır. 5825 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin” 7’inci maddesinde engelli çocuklar özellikle belirtilmiş ve engelli çocukların diğer çocuklar ile eşit olarak insan temel hak ve özgürlüklerine sahip oldukları ve dolayısıyla eşit eğitim imkânlarına sahip olması gerektiği düzenlenmiştir. Aynı Kanununun 24’üncü maddesi kapsamında; “insan potansiyelinin, onur ve değer duygusunun tam gelişimi ve insan haklarına, temel özgürlüklere ve insan çeşitliliğine saygı duyulmasının güçlendirilmesi, engellilerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanması ve engellilerin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılımlarının sağlanması” hedeflenmiştir.

Ayrıca söz konusu düzenleme ile “devlet, engellilerin toplumun eşit üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlamakla yükümlü kılınmış, bu kapsamda Braille ve diğer biçimlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesi, beden dilinin ve alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesi, akran desteği ve rehberlik hizmetlerinin kolaylaştırılması, işaret dilinin öğrenilmesine, işitme ve konuşma engellilerin dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması, görme, işitme veya hem görme hem işitme-konuşma engellilerin özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini artırıcı ortamlarda sunulmasının sağlanması” düzenleme altına alınmıştır.

5378 sayılı Kanununun 15’inci maddesi uyarınca; hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim almasının engellenemeyeceği, engellilerin özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılması gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca bu kapsamda, genel eğitim sistemi içinde engellilerin her seviyede eğitim almasını sağlayacak bütünleştirici planlamalara yer verilmesi, örgün eğitim programlarına farklı nedenlerle geç başlamış engellilerin bu eğitime dâhil edilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Öte yandan üniversite öğrencilerinden engelli olanların öğrenime etkin katılımlarını sağlamak maksadıyla Yükseköğretim Kurulu koordinasyonunda, yükseköğretim kurumları bünyesinde, engellilere uygun araç-gereç ve ders materyallerinin, uygun eğitim, araştırma ve barınma ortamlarının temini ile eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunların çözümü gibi konularda çalışma yapmak üzere Engelliler Danışma ve Koordinasyon Merkezlerinin kurulması düzenleme altına alınmıştır. Ayrıca işitme engellilerin eğitim ve iletişimlerinin sağlanması amacıyla Türk işaret dili sisteminin oluşturulmasına karar verilmiştir.

2.6.4 Sosyal Destek ve Bakım Politikaları

Engellilerin sosyal destek ve bakım politikalarına olan gereksinimleri büyük önem taşımaktadır.

2.6.4.1 Genel Olarak

5378 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinde yer alan;

“Engellilerin öncelikle buldukları ortamda bağımsız yaşayabilmeleri için durumlarına uygun olarak gerekli psikososyal destek ve bakım hizmetleri sunulur. Destek ve bakım hizmetlerinin sunumunda kişinin biyolojik, fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve manevi ihtiyaçları ailesi de gözeticilerle dikkate alınır. Destek ve bakım hizmetlerinin standardizasyonu, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli olan çalışmalar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca yürütülür.”

Hükmü gereğince engellilere yönelik destek ve bakım politikalarının çerçevesi belirlenmiştir.

TÜİK'in Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasına göre, evde sunulan bakım hizmetlerinde yükün %49,6 oranında anne üzerinde olduğu, anneden sonra %18,2 ile eşin, daha sonra sırayla %8,5 ile çocuğun, %7,9 ile gelin/damadın, %4 ile kardeşin ve %2,2 ile babanın geldiği görülmektedir (Babaoğlu, 2015: 189).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 04/11/2016 tarihli Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği engellilere yönelik bakım hizmetleri konusundaki temel düzenlemeleri teşkil etmektedir.

2828 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinde engellilerin toplum içinde bağımsız yaşayabilecek koşullarda bakım ve rehabilitasyonun yapılması, bağımsız yaşam imkânı yoksa sürekli bakım altına alınması yönünde tedbirler alınması

düzenlenmiştir. Evde bakım hizmetlerinin sunulmasını konu alan 27.02.2015 tarihli Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik ile evde bakıma gereksinimi olan vatandaşların sosyal ve psikolojik destek hizmetleri dâhil sağlık hizmetlerinden faydalanması amaçlanmaktadır.

Söz konusu düzenlemelerle birlikte 5378 sayılı Kanun'un engellilere yönelik önemli katkılarından birisi bakıma muhtaç engelliler için ortaya koyduğu bakım güvence sistemidir.

Başkalarına bağımlılık gerektiren tıbbi ve fiziki özellikleri dikkate alındığında bakıma muhtaç engelliler sosyal güvenlik açısından iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta sosyal güvencesi olan veya maddi olarak iyi durumda olan engelliler bulunmaktadır. Söz konusu kişiler bakıma muhtaç olsa da 5378 sayılı Kanun kapsamındaki bakım güvence sistemine dahil edilmemektedir. İkinci grupta ise sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmayan, ailesini kaybetmiş olan ve ailesi ekonomik veya sosyal yoksunluk yaşayan bakıma muhtaç engelliler yer almaktadır. Bu kişiler Kanun kapsamındaki bakım güvence sisteminden yararlanabilmektedir. İkinci grupta yer alan ve ileri derecede engelli ve dolayısıyla bakıma muhtaç çocuğu olan ailelerin en önemli sorunu olan kendilerinden sonra çocuklarının ne olacağı kaygısı karşısında bakıma muhtaç engellilere kurumsal ve evde bakım teminatı getirilmiştir. Bu şekilde özel bakım merkezlerinin oluşması ve yaygınlaşması amaçlanmıştır (Seyyar, 2015:411-413).

2.6.4.2 İşsiz ve Yoksul Engellilerin Sosyal Güvenliği

Sosyal güvenliğin temel amacı, her insana hayatın türlü riskleri karşısında aşırı bir muhtaçlığa düşmeden ve hürriyetinden fedakârlık ettirmeden insan onuruna uygun bir yaşam seviyesini sağlamaya dönük farklı sosyal alanlarda birtakım tedbirler almaktır. Bilhassa istihdam edilemedikleri için herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan engelliler bakımından sosyal güvenlik sistemleri büyük önem arz etmektedir. Zira mesleki, fizyolojik veya sosyo-ekonomik risklerden dolayı gelirin devamlı veya geçici olarak kesilmesi halinde engellilerin kendi kendilerine yeterli olması mümkün değildir. İşte, genel olarak koruyucu

mekanizmaları barındıran sosyal güvenlik sistemi içerisinde engellilere mahsus uygulamalar söz konusu olmaktadır.

Bu uygulamalar primli sosyal sigortalar sistemi ve primsiz kamusal sosyal yardım sistemi olarak iki başlık altında incelenmektedir. Primli sosyal sigortalar sistemi kapsamında engelli iş gücünün istihdamı ile bu kişilerin sosyal güvenliği sağlanmış olmaktadır. Engellilerin istihdamına yönelik politikalar sayesinde emek piyasasında boy gösteren engellilerin sigortalı olarak çalıştırılmak suretiyle sosyal güvenlikleri garanti edilmektedir. Primsiz kamusal sosyal yardım sistemi çerçevesinde ise, henüz emek piyasasına kazandırılmamış veya ağır oranlı engelden dolayı işgücü niteliği taşımayan ve bu nedenle yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan engellilerin devletin sosyal yardımları ile sosyal güvenliğinin sağlanmış olmaktadır. Gerek primli gerekse de primsiz sistemin etkin olarak uygulanmadığı toplumlarda engelliler toplumun en yoksul kesimlerinden birini teşkil etmektedir.

2002 yılı araştırmasının sonuçlarına göre Türkiye’de engellilerin %52,45’inin sosyal güvenlik kapsamının dışında kaldığı belirlenmiştir. Engellilerin sosyal güvenlik hizmetlerinden faydalanma oranlarına bakıldığında ise engellilerin %60’ının bu hizmetlerden yararlandığı görülmektedir (Seyyar, 2015: 317-320).

2.6.4.3 Muhtaç Engelliler İçin 2022 Aylıkları

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında, engellilik oranı en az %40 olan kişiler için üçer aylık dönemlerde kamusal sosyal yardım bağlamında aylık ödenmektedir. Söz konusu ödemeler çalışamayan ve düzenli geliri olmayan engellilerin en önemli sosyal güvencesi olmaktadır.

Kanun’un isminden de anlaşılacağı üzere Kanunun kapsamında ilk başta “65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşları” bulunmaktayken, daha sonra yapılan değişikliklerle 65 yaşından küçükler de belli şartlar altında Kanunun kapsamına alınmıştır. Kanunun 1’inci maddesi uyarınca, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe aylık bağlanmaktadır. Diğer taraftan Kanunun 2’nci maddesi uyarınca 65

yaşından küçük ve engelli veya başkasının yardımı olmaksızın hayatını idame ettiremeyecek derecede güçsüz olan kişilere de aylık bağlanabilmektedir. Bu tip engellilere aylık bağlanabilmesi için; bu kişilerin %40-%69 oranında engelli olduklarının veya başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde %70 ve üstünde oranla engelli olduklarının sağlık kurulu raporu ile kanıtlanması gerekmektedir. Buna göre;

“Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış ya da nafaka bağlanması mümkün olanlar”

Aylık kapsamı dışında tutulmuştur (Seyyar, 2015:321).

2.6.4.4 Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Destek ve Yardımları

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. Bu Kanun ile fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek amaçlanmıştır.

Bu düzenleme sayesinde, sosyal sigortalar dışında kalan ve muhtaç olan engellilere, engel durumlarına göre geçici veya sürekli nakdi veya ayni yardımlar yapılmaktadır (Güleç, 2014: 97). Kamu vasıtasıyla yapılan bu sosyal yardımlar 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nın 11'inci maddesi çerçevesinde kurulan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Engellilere dönük sosyal yardımlar programı kapsamında engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınmasına yönelik harcamalar ile sosyal güvenceleri olmayan engellilerin toplum hayatına katılmalarını kolaylaştıran her türlü tedavi ve araç gereçler karşılanmaktadır. Ayrıca sosyal güvencesi olsun veya olmasın özel eğitime ihtiyaç duyan engelli çocukların özel eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlanmaları halinde bu kurumlara Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kişi başına her ay ödeme yapılmaktadır (Seyyar, 2015:343-347).

2.6.4.5 Vakıflar Genel Müdürlüğünün Muhtaçlık Aylığı

Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Hayır Hizmetleri Müdürlüğü ve Sosyal Yardım Müdürlüğü vasıtasıyla engelliler de dahil muhtaç durumda olanlara yardımlar yapılmaktadır. Vakıflar Yönetmeliğinin 72'nci maddesi uyarınca vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla muhtaç durumda bulunan engelliler ile yetimlere aylık bağlanmaktadır.

Aynı Yönetmeliğin 73'üncü maddesine göre, annesi ya da babası olmayan muhtaç çocuklar ile %40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara; sosyal güvencesi olmaması, herhangi bir gelir veya aylığı bulunmaması, mahkeme kararı veya kanunla bakım altına alınmamış olması, gelir getirici taşınır ve taşınmaz malı mevcut olmaması veya olup da bunlardan elde edeceği aylık ortalama gelirin bu Yönetmelikle belirlenen muhtaç aylığı miktarını geçmemesi halinde aylık bağlanabilmektedir. Ayrıca 18 yaşından küçük engelli çocuklara, kendilerine bakmakla yükümlü anne ve babalarının bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartları taşıması durumunda aylık bağlanmaktadır.

2.6.4.6 SODES Kapsamındaki Projeler

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan GAP Eylem Planı kapsamında Sosyal Destek Programı (SODES) adında bir proje desteği programı yürürlüğe girmiştir. SODES, istihdam, sosyal içerme ve bütünleşme, kültür, sanat ve spor alanlarında göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen insan odaklı bir sosyal kalkınma programıdır. Bu programı teşkil eden unsurlardan birisi de sosyal dışlanmaya maruz kalan kişilerin ekonomik, sosyal ve siyasal hayata entegre olmalarına engel olan faktörlerin ortadan kaldırılarak toplumla bütünleşmelerini amaçlayan çabalar anlamına gelen sosyal içerme bileşenidir. Söz konusu bileşen kapsamında yer alan projeler ile yoksulluğun azaltılmasıyla birlikte engelliler de dahil toplumun öncelikli kesimlerinin hayat standartlarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Karakan, 2018: 23).

2015 yılında yürürlüğe giren SODES Uygulama Usul ve Esaslarının 11'inci maddesi gereğince, proje yürütücülerinin sorumlulukları arasında mesleki eğitim

faaliyeti içeren projelerde Milli Eğitim Bakanlığı ve İş –Kur ile işbirliği yapmak suretiyle kursiyerlere işgücü piyasasında geçerliliği olan sertifika verilmesini ve mesleki eğitim kurslarına katılan kişilerin İş-Kur’a kayıtları yapılması sağlanmakta, böylece işsiz engellilerin sosyal güvenliği istihdam fırsatı veren bu gibi rehabilitasyon projeleri sayesinde sağlanmış olmaktadır.

2.6.5 Vergi Politikaları

Gelir vergisi indirimleri, araç gereç alımında sağlanan vergi muafiyetleri ve emlak vergisinde sağlanan vergi avantajları engellilere yönelik vergi politikalarının esasını teşkil etmektedir.

2.6.5.1 Gelir Vergisi İndirimleri

Engellilik indirimi, “gelir vergisine tabi ücretli çalışan veya serbest meslek kazancı elde eden engelliler ile ailesinde ücretli çalışan veya serbest meslek kazancı elde eden bakmakla yükümlü olduğu engelli bulunan engelli yakınlarına ve ayrıca basit usulde vergilendirilen engellilere sağlanan, engellinin özür oranına göre aylık belli bir miktar paranın gelir vergisinin matrahından düşürülmesi şeklinde uygulanan dolaylı bir maddi kazançtır. Bu indirim sayesinde engelliler ve yakınları normalde ödenmesi gerekenden daha az gelir vergisi ödemektedir”.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 31’inci maddesi uyarınca çalışma gücünün asgarî %80’ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece engelli, asgarî %60’ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece engelli, asgarî %40’ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ise üçüncü derece engelli sayılmakta ve birinci derece engelliler için 1.200 TL, ikinci derece engelliler için 650 TL, üçüncü derece engelliler için 290 TL matrahtan indirilmektedir.

2.6.5.2 Araç Gereç Alımında Sağlanan Vergi Muafiyetleri

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ödemeksizin araç alımı, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından, satın alacağı araca engelliliğine uygun ek donanım yaptıracak malul ve engelliler ya da %90 ve üzeri herhangi bir engeli bulunan malul ve engelliler için 0 km araç alımlarında uygulanan bir vergi muafiyetidir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından, engel oranı ve türü ne olursa olsun tüm engellilere eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel üretilmiş araç ve gereçler, engellilerin sosyal katılımını arttıracak ve engelinin verdiği dezavantajı ortadan kaldırmaya yönelik ürünlerin satın alınmasında Katma Değer Vergisi (KDV) uygulanmamaktadır. Engeline uygun olmayan veya dezavantajlık durumunu ortadan kaldırmayan araç ve gereçlerin satın alınmasında KDV muafiyeti söz konusu olmamaktadır.

197 sayılı Motorlu Taşıtlar Kanununun 4'üncü maddesine göre, bizzat engelliler tarafından kullanılan ve %90 ve üstü oranda raporu bulunan tüm engelliler Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV)'den muaf tutulmuştur. Normal şartlarda motorun hacmine göre senede iki kere alınan MTV engellilerin adına tescile edilen motorlu taşıtlar bakımından söz konusu değildir. Ayrıca 4458 sayılı Gümrük Vergisi Kanununun 167'nci maddesi uyarınca engellilerin kullanımına özgü eşya gümrük vergisinden muaf tutulmuştur.

2.6.5.3 Emlak Vergisinde Sağlanan Vergi Avantajları

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Cumhurbaşkanı, kendisine bakmakla mükellef kimsesi olup on sekiz yaşını doldurmamış olanlar hariç olmak üzere hiçbir geliri olmadığını belgeleyenlerin, gelirleri münhasıran kanunla kurulan sosyal güvenlik kurumlarından aldıkları aylıktan ibaret bulunanların, gazilerin, engellilerin, şehitlerin dul ve yetimlerinin Türkiye sınırları içinde brüt 200 m²'yi geçmeyen tek meskeni olması (intifa hakkına sahip olunması hali dahil) halinde, bu meskenlerine ait vergi oranlarını sifira kadar indirmeye yetkili kılınmıştır. Bu itibarla Türkiye sınırları içinde brüt 200 metrekareyi geçmeyen tek meskeni olan engelliler Cumhurbaşkanı tarafından emlak vergisinden muaf tutulabilmektedir.

2.6.6 Engelli Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları

Yapılan son araştırmalar, engellilere yönelik kamu harcamalarında nakit transferlerinin ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, *Yentürk/Yılmaz*, söz konusu transferlerin özellikle yoksullukla mücadele konusunda önemli bir toplumsal işlev üstlenmiş olduğunu belirtse de devletin engellilerin eşit vatandaşlık zemininin tesis edilmesi için “uzun vadeli, sistematik ve kurumsal bir dönüşüme

yol açacak politikalara” yeterli kaynak ayırmadığını belirtmektedir. Söz konusu yazarlar engellilere yönelik kamu harcamalarının değerlendirilmesinin kamu politikalarının engelli hakları temelinde izlenmesinde göstergelerden yalnızca biri olarak düşünülmesi gerektiğini belirterek, engellilere yönelik kamu harcamalarındaki artışın tek başına engelli kişilerin daha iyi yaşam koşullarına eriştiklerinin ispatı olarak değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır (Yentürk ve Yılmaz, 2017: 73).

2.6.6.1 Elektronik Haberleşme Hizmetleri Alanında İndirim Yapılması

Elektronik haberleşme sektöründe faaliyet gösteren Türk Telekom, Turkcell ve Vodafone engelli vatandaşlara özel indirimli cep telefonu tarifeleri ve cep telefonu hizmetleri uygulamaktadır. Ayrıca tüm internet servis sağlayıcıları tarafından internet ücretlerinde engellilere özel %25 indirim sağlanmaktadır.

2.6.6.2 Kültür ve Sanat Hizmetlerinde Engelli İndirimleri

Engelliler Devlet Tiyatroları tarafından gösterime giren oyunları ücretsiz izleyebilmektedir. Ayrıca Müze ve Ören Yerlere Girişlerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge uyarınca engelli ve yanındaki bir refakatçisi müze ve ören yerlerinden ücretsiz yararlanabilmektedir (Seyyar, 2015: 176).

2.6.6.3 Ulaşım Hizmetleri İndirimleri

2009 tarihli Karayolları Taşıma Yönetmeliği kapsamında, şehirlerarası otobüs yolculuğu yapacak %40 ve üzeri engelliler için normal bilet fiyatları üzerinden %30 indirim yapılmaktadır. Ayrıca %40 ve üzeri engelliler için THY iç hat uçuşlarındaki bilet ücretlerinde %25 indirim uygulanmaktadır. Dahası, %40 ve üzeri engelliler Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın tüm hatlarında %50 indirimden faydalanmaktadır (Seyyar, 2015: 174; EnGençDer, 2017: 110-111).

2.6.6.4 Kredi Yurtlar Kurumunun Sağladığı Haklar

Kredi Yurtlar Kurumu tarafından %40 ve üstü engeli bulunan engellilere harç, öğrenim kredisi, burs ve yurt başvurularında öncelik tanınmaktadır. Öğrenim ve katkı kredilerinin geri ödenmesinde çalışamaz ibareli raporu bulunan engellilerin

borçları tamamen silinmekte, diğer engellerde ise alınan krediler üzerine alınan faizin yarısı indirilmektedir (Seyyar, 2015: 176; EnGençDer, 2017: 114).

2.7 Engellilerin Karşılaştığı Sorunların Çözümü Bağlamında Uygulanan Yerel Politikalar

Yerel yönetimlerin asıl sosyal işlevi, yöre insanların temel gereksinimlerini karşılamaktır. Bu nedenle belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimler halkın sosyal sorunlarını en yakından belirleme ve çözme imkânlarını haiz kurumlardır. Ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun belediye alanlarında yaşadığı dikkate alındığında engellilerin de çoğunluğunun bu alanlarda yaşadığı anlaşılmaktadır. Buradan çıkan başka bir sonuç da belediyelerin yerel sosyal politika aktörü olarak engellilerin sosyal sorunlarıyla doğrudan ilgilenmesi gerektiğidir (Kesgin, 2014: 4; Seyyar, 2008).

Bu itibarla, merkezi yönetimin boş bıraktığı sosyal alanları doldurma noktasında önemli bir işlev gören yerel yönetimler bakımından engelli kesimler, yerel sosyal uygulamaların temel unsuru olmaktadır. Yerel yönetimler özellikle fiziksel engellerin ortadan kaldırılması, meslek kurslarının açılması, yerel kalkınma ve sosyal yardım gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır (Kesgin, 2014: 2)

Tablo 2.7'ye bakıldığında, TÜİK'in 2010 yılındaki araştırmasına göre engelli bireylerin %75,5'inin belediyelerden mesleki ve sosyal rehabilitasyon talep ettikleri tespit edilmiştir. En çok talep edilen başlık sağlık hizmetleri, ardından ise gündelik yaşama dair destekler olmuştur.

Tablo 2.7: Belediye Sınırlarında Yaşayan Engellilerin Belediyelerden Beklentileri

	Toplam Total	Görme özürü Hearing disability	İşitme Özürü Hearing disability	Dil ve konuşma özürü Language and speech disability	Ortopedik özürü Orthopedic disability	Zihinsel özürü Intellectual disability	Ruhsal ve duygusal özürü Mental and emotional disability	Sürekli hastalık Chronic illness	Çoklu özürü Multiple disability
Sağlık hizmeti desteği	92,7	91,8	92,9	85,9	93,7	92,2	89,4	93,0	93,5
Alışveriş, fatura yatırma vb. destekler	90,2	90,5	89,4	82,9	92,2	88,9	89,6	91,7	89,5
Su ücreti indirimi	90,0	88,6	89,0	88,1	91,3	90,3	88,4	90,3	89,9

Rehberlik ve danışmanlık hizmeti	87,1	85,4	89,4	85,5	88,0	88,9	87,8	84,9	86,7
Özürllülere uygun belediye tesisleri	83,5	80,9	84,4	81,7	86,5	85,9	78,0	83,1	81,2
Ev temizliği ve iase desteği	83,3	63,1	80,8	78,5	86,7	82,4	84,7	83,6	83,2
Evde bakım desteği	82,0	77,8	75,4	72,5	80,8	83,6	82,4	83,1	82,9
Sosyal, kültürel ve sportif aktiviteler	81,8	82,0	84,0	84,5	85,8	85,2	80,9	79,2	77,4
Özürllü aracı ile taşıma hizmeti	77,4	77,0	68,3	67,5	83,0	76,1	68,5	78,9	80,2
Toplu taşıma ücreti indirimi	76,9	75,1	72,0	83,3	83,3	80,9	79,7	73,1	74,9
Mesleki ve sosyal rehabilitasyon hizmeti	75,5	79,1	82,4	74,0	79,6	76,4	78,2	72,5	72,1

Kaynak: TÜİK (2010); http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_1017, (Erişim Tarihi:11.04.2019)

Her ne kadar beklentiler arasında alt sıralarda yer alsada belediyelerin engelliler açısından en önemli görevlerinden biri de erişilebilirlikle ilgili olanıdır. Tablo 2.8'e göre konuyla ilgili araştırmaya göre engelli bireylerin %66,9'u kaldırım ve yolların erişebilir olmadığını, yaklaşık %60'ı da kamu binalarının ya da yaşam alanlarının kendilerine uygun düzenlenmediğini ifade etmiştir.

Tablo 2.8: Fiziksel Çevre Düzenlemelerine Yönelik Düşünceler

Fiziksel çevre düzenlemeleri	Toplam Total	Görme özürllü Hearing disability	İşitme Özürllü Hearing disability	Dil ve konuşma özürllü Language and speech disability	Ortopedik özürllü Orthopedic disability	Zihinsel özürllü Intellectual disability	Ruhsal ve duygusal özürllü Mental and emotional disability	Sürekli hastalık Chronic illness	Çoklu özürllülük Multiple disability
Oturduğu bina (katlara ulaşma, bina içinde hareketlilik)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	28,8	27,2	34,1	41,6	25,4	31,3	33,5	26,5	27,6
Hayır, uygun değil	66,3	69,2	59,5	51,7	70,8	62,6	59,1	69,5	68,3
Fikri yok	4,9	3,7	6,4	6,7	3,8	6,1	7,4	4,0	4,1
Kaldırım, yaya yolu ve yaya geçiti	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	23,4	19,2	31,3	37,9	19,3	26,5	28,6	21,5	20,9
Hayır, uygun değil	66,9	71,3	59,8	54,1	71,9	62,5	59,1	69,8	69,7
Fikri yok	9,8	9,6	9,0	8,0	8,8	11,0	12,3	8,7	9,5
Kamu binaları	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	21,9	19,7	27,5	30,1	20,2	22,0	24,3	22,1	20,6
Hayır, uygun değil	58,4	62,8	54,1	48,1	63,8	53,5	56,2	60,9	60,0
Fikri yok	19,8	17,5	18,4	21,8	16,1	24,5	19,5	17,1	19,5
Postane ve banka, vb.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	19,7	18,7	25,5	29,2	19,8	19,8	22,6	19,7	17,3
Hayır, uygun değil	55,4	60,8	52,1	44,9	60,6	49,9	54,2	58,5	56,6
Fikri yok	24,9	20,5	22,5	25,9	19,7	30,3	23,2	21,8	26,1

Kaynak: TÜİK (2010); http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_1017, (Erişim Tarihi:11.04.2019)

Engellilerin erişebilirliği ile ilgili bir diğer konu da toplu taşıma araçlarının uygunluğu meselesidir. Söz konusu araştırmaya göre engellilerin %30,9'unun bağımsız olarak toplu taşıma aracı kullanamadığı ve %89,6'sının yanında biri olmadan dışarı çıkamadıkları, ayrıca %69,1'inin toplu taşıma araçlarından

faydalanamadığı, kullanma durumunda kaldıklarında ise zorluk yaşadıkları belirlenmiştir (Seyyar, 2015: 219).

Türkiye’de genel olarak dezavantajlı kesimlere yönelik destek mekanizmaları yerel idarelere devredilmiş, sosyal engelli politikaları açısından da bu duruma uygun düzenlemeler yürürlüğe girmiştir (Başaran, 2014: 6-8).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu yerel yönetimlerin engellilere ilişkin kamusal politikalarının belirlenmiş olduğu temel yasal düzenlemelerdir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7’nci maddesi uyarınca büyükşehir belediyelerine yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara sosyal ve kültürel hizmetler sunma görevi vermektedir. 5216 sayılı Kanunun 18’inci maddesinin birinci fıkrasının (m) bendi gereğince Büyükşehir Belediye Başkanı, engellilerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturmakla yükümlü kılınmıştır.

Aynı Kanunun Ek-1 maddesinde yer alan;

“Büyükşehir belediyelerinde engellilerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere engelli hizmet birimleri oluşturulur. Bu birimler, faaliyetlerini engellilere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla iş birliği hâlinde sürdürürler. Engelli hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usûl ve esaslar Özürlüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.”

Hükmü uyarınca 16.08.2006 tarihli Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Yönetmeliğin 8’inci maddesi uyarınca bu birimlere; engelli bireylerle ilgili veri tabanı oluşturmak, engellilerin toplum hayatı ile bütünleşmelerini sağlayıcı ve kolaylaştırıcı çalışmalarını yürütmek, sportif, sosyal ve kültürel aktiviteler yapmak, teşvik etmek ve yaygınlaştırmak, farklı kuruluşlarla ortak çalışmalar yaparak engellilere yönelik toplum temelli rehabilitasyon programlarını uygulamak, birime başvuran engelli ve ailelerine psiko-sosyal danışmanlık ve rehberlik hizmetleri vermek, engellilikle ilgili konularda eğitilmelerini, bilgilendirilmelerini ve bilinçlenmelerini sağlayıcı, konferans, seminer, sempozyum gibi etkinlikler düzenlemek, engellileri nitelikli işgücü haline getirerek, çalışma yaşamına katılmalarını sağlamak üzere mesleki rehabilitasyon ve

eğitim programları için başvuran özürlüleri değerlendirerek uygun mesleki rehabilitasyon ve mesleki eğitimleri vermek, ekonomik durumu yetersiz engellilere ayni ve nakdi yardım yapmak, ihtiyaç halinde engellilere durumlarına uygun araçlarla buldukları mekanlardan hastane, okul ve rehabilitasyon merkezi gibi yerlere ulaşımlarını sağlamak gibi görevler tevdi edilmiştir.

5393 sayılı Belediye kanununun 38'inci maddesinin birinci fıkrasının (n) bendi uyarınca Belediye Başkanının engellilere yönelik hizmetleri yürütme ve engelliler merkezini oluşturma görevi bulunmaktadır. Ayrıca aynı Kanun 14'üncü maddesinin dördüncü fıkrası gereğince hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanması gerektiği düzenlenmiştir.

Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde şekillenen yerel politikalar merkezi sosyal politikaların yerelde tezahrlerdir. Başka bir anlatımla engellilere yönelik yerel politikalar merkezi politikalardan etkilenerak hayata geçirilmektedir. Özellikle Engelli Hizmet Birimlerine tevdi edilen görevler aslında engellilerin içinde buldukları özel durumları ve yaşadıkları sorunların zm adına büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, istihdam, eğitim, bakım gibi farklı alanlarda izlenen yerel politikaların incelenmesi gerekmektedir.

2.7.1 Aile Politikaları

Aile politikaları sosyal siyaset bağlamında huzurlu ve sağlıklı toplum oluşturmak amacıyla aile ve fertleri için teşkil edilen sosyal program, eğitim, destek ve yardımların bütünüdür. Engelli ailenin kendi içinde ve toplum içinde uyumlu yaşayabilmesi amacına dönük olarak sosyal sorunlar yaşayan ailelere yönelik destekleme programları oldukça önemlidir. Engelli Hizmet Birimlerinin özellikle o yöredeki aile danışma merkezleri ile birlikte engellilere ve ailelerine dönük sosyal destek programlarını uygulaması gerekmektedir (Seyyar, 2015: 185).

2.7.2 Sağlık Politikaları

Sağlık politikaları çerçevesinde sunulan sağlık hizmetleri, yerel ihtiyaçlardan ve yerelde yaşayan engellilerin özel sağlık sorunlarından bağımsız olarak değerlendirilmemektedir. Bu itibarla yerel sağlık hizmetlerinin, düzenli, rasyonel, yaygın, verimli ve etkili bir biçimde yürütülmesine dönük geliştirilen

tedbir ve uygulamaların, engellileri de içinde alacak bir biçimde şekillendirilmesi gerekmektedir. Belediyelere ait poliklinik ve diğer tıbbi hizmetler, özellikle ekonomik durumları yetersiz ve bakıma muhtaç durumunda olan engelliler bakımından erişilebilir ve ulaşılabilir olması icap etmektedir. Bu kapsamda, evde tıbbi ve bunun tamamlayıcı olarak sosyal bakım hizmetlerinde belediyelerin önemli sorumlulukları bulunmaktadır (Seyyar, 2015: 185).

2.7.3 Eğitim Politikaları

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14'üncü maddesinde belediyelere eğitim alanına ilişkin olarak, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapma, okul öncesi eğitim kurumları açma ve devlet okullarının inşaatı ile bakım ve onarımını gerçekleştirme görevleri verilmiştir.

Özel eğitime muhtaç olan öğrencilerin yarısından fazlasının eğitimden yoksun oldukları dikkate alındığında, belediyelerin eğitim alanındaki görevlerini ifa ederken engellilerin de bu hizmetlerden yararlanabilmesi için maddi veya ulaşım yönüyle destek olması gerekmektedir (Seyyar, 2015:186).

2.7.4 Erişilebilirlik Politikaları

Engellilerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri olan erişilebilirlik sorunu belediyelerin üzerinde durduğu önemli bir alandır. Erişilebilirlik sorununun çözümü adına mimari ve fiziki çevrenin özelliklerinin engellilere uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Cadde, sokak, kaldırım, meydan ve park gibi fiziki çevrenin yanında toplu taşıma araçlarının engellilerin ulaşımına ve kullanımına uygun hale getirilmesi engellilerin o fiziki mekanlardan daha çok istifade etmesine vesile olmaktadır. Bu kapsamda fiziki ve mimari çevrenin engellilere uygun hale getirilmesinde yerel yönetimlerin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Zira İmar Kanunu ve buna bağlı düzenlemelerin uygulanmasında yerel idarelerin sorumluluğu söz konusudur (Kesgin, 2014: 6; Bezmez ve Yardımcı, 2010: 166).

5378 sayılı Kanun belediyelere fiziki mekanları engelli lehine düzenleme sorumluluğu vermiş ve bu konuyu takvime bağlamıştır. Buna göre engelli ve diğer bireylerin yaşadığı ortamlar, engellilerin daha rahat ulaşım olanaklarına sahip olabileceği bir hale getirilecektir.

Bu nedenle söz konusu Kanun uyarınca getirilen erişilebilirlik hakları, yerel yönetimlerin sosyal politikaları açılarından önem kazanmaktadır (Kesgin, 2014:2).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanununun 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca erişilebilirlik kavramı "Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması" şeklinde tanımlanmıştır.

5378 sayılı Kanununun 7'nci maddesinde yer alan;

"Yapılı çevrede engellilerin erişebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır...Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişebilirliğine uygun olması zorunludur... Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır."

Hükmü uyarınca engellilere yönelik erişilebilirlik politikaları düzenlenmiştir.

5378 sayılı Kanununun Geçici 2'nci maddesine göre, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Geçici 3'üncü maddenin beşinci ve altıncı fıkraları uyarınca, söz konusu Kanununun Geçici 2'nci maddesi ile bu maddede belirtilen erişilebilirlik standartlarının ve yükümlülüklerinin uygulanmasının izlenmesi ve denetiminin her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, Bilim, Sanayi ve Teknoloji, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılması, denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için iki yılı geçmemek üzere ek süre verileceği, bu sürenin sonunda da yükümlülüklerini yerine getirmediği tespit edilen gerçek ve özel hukuk tüzel kişilere idari para cezası uygulanacağı düzenlenmiştir.

2.7.4.1 Ulaşım Araçlarına Erişilebilirlik

5378 sayılı Kanunun Geçici 3'üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca büyükşehir belediyelerinin ve belediyelerin, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan araçlarla sağlanan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alması, mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçlarının, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde, sürücü koltuğu hariç dokuz ila on altı oturma yeri olan araçlarla verilen toplu taşıma hizmetlerinin, turizm taşımacılığı yapılan araçlarla sağlanan taşıma hizmetlerinin ve özel ve kamu şehirler arası toplu taşıma hizmetleri ile yolcu gemilerinin 7/7/2018 tarihine kadar engelliler için erişilebilir duruma getirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Söz konusu maddenin ikinci fıkrası uyarınca, 7/7/2018 tarihine kadar, karayolu ile turizm taşımacılığı yapan veya şehirler arası toplu taşıma hizmeti veren gerçek ve tüzel kişiler, engelli bireyin erişilebilir toplu taşıma hizmeti sağlanmasına ilişkin talebini azami yetmiş iki saat içinde karşılamakla yükümlü kılınmıştır. Üçüncü fıkra uyarınca, “7/7/2018 tarihine kadar, servis taşımacılığı yapan gerçek ve tüzel kişiler, engelli personel veya öğrenciye talep hâlinde erişilebilir taşıma hizmetini sağlamakla” yükümlü kılınmıştır.

Söz konusu maddenin üçüncü fıkrası uyarınca, bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihten sonra üretilen şehirlerarası ve uluslararası yolcu taşımacılığı ile servis ve turizm taşımacılığı yapan araçlar dışında şehir içi yolcu taşıma hizmeti yapan araçlardan erişilebilir olmayanlara yolcu taşıma hizmeti için yetki belgesi, izin ve çalışma ruhsatı verilmemektedir.

2.7.4.2 Bilgi Teknolojileri Araçlarına Erişilebilirlik

Erişilebilirlik sorunu, sadece fiziksel tedbirlerle çözülmekte, bilgi teknolojileri araçlarına erişim de bu sorunun çözümünde esaslı bir rol oynamaktadır. Örneğin kamu internet sitelerine engellilerin erişebilmesi için Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından, “e-erişilebilirlik kılavuzu” hazırlanmış olup, bu kapsamda yerel yönetimler de dahil tüm kurum ve kuruluşlarına ait internet sitelerinin engelliler tarafından erişilebilir hale getirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir (Alsancak vd., 2013: 34).

2.7.5 Engelli Yoksulluğu ile M¼cadele Politikaları

5216 ve 5393 sayılı kanunların öngörd¼đ¼ üzere büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, öz¼rl¼lere yönelik sosyal yardımlar yapabilmektedirler (Erdugan, 2010: 97).

Nitekim 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (i) bendi uyarınca, dar gelirlili, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar belediyenin giderleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda belediyeler engelli vatandaşlar için su, toplu taşıma araçları gibi hizmetlerin ücretlerinde indirim yapmaktadır (Seyyar, 2015: 174).

3. ZONGULDAK'TA ENGELLİLERE YÖNELİK UYGULANAN KAMUSAL HİZMETLERİN MEMNUNİYETİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA

3.1 Araştırmanın Amacı ve Çerçevesi

Araştırmanın amacı, Zonguldak iline ait seçili bazı belediyelerin Zonguldak'ta ikamet eden engelli bireyler için uyguladığı yerel kamusal hizmetlerden memnuniyet derecesini ölçmektir. Toplumda her birey kamusal hizmetlerin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Fakat engelli bireylerin bu hizmetlere bakış açısı ve bu hizmetlerden beklentisi daha fazla ve ayrıntılıdır. Bu bağlamda sunulan yerel kamusal hizmetlerin varlığı da engelli bireyler için oldukça önem arz etmektedir.

Engelli bireylerin genel görüşüne göre, belediyeler hizmet sunumunda engelli ihtiyaçlarını çoğu zaman göz ardı etmektedir. Bunun yanında bazı belediyeler de son yıllarda bu konuda daha fazla çalışmalar yapmaktadır. Fakat engelli bireylerin uygulanan kamusal politikalardan ne derecede memnun olduğunu ölçmek bazı yöntemlerle mümkündür. Araştırmada Zonguldak iline ait seçili belediyelerde (Kozlu, Kilimli, Merkez, Çaycuma) engelliler için uygulanan yerel kamusal hizmetlerden engelli bireylerin duyduğu memnuniyet, anket yöntemi kullanılarak ölçülmüştür.

3.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Zonguldak ili sınırlarında seçili dört belediye (Merkez, Kilimli, Kozlu, Çaycuma) içerisinde ikamet eden engelli bireyler ve ihtiyaç durumunda engelli bireylerin aileleri ve vasileri oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi ile 340 engelli bireye Mayıs-Temmuz 2019 tarihleri arasında anket uygulaması yapılmıştır. Fakat anketler değerlendirilirken tutarsızlık testi sonucunda 20 anket, doğruluğunu yitirerek değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Anket uygulamasına başlamadan önce 20 kişilik bir engelli grubuna pilot uygulama yapılarak daha önceden hazırlanan anket soruları sorulmuştur. Bu

uygulama sonucunda anket sorularında herhangi bir sıkıntı veya anlaşmazlık olmadığı tespit edilerek anketlerin son hali oluşturulmuştur.

3.1.2 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak, diğer yöntemlere göre daha fazla tercih edilen, anket yöntemi kullanılmıştır. Soruların hazırlanmasında kamu hizmetleri, engelliler için uygulanan kamusal politikalar konusunda yayınlanan makale, tez ve ilgili literatürden faydalanmıştır. (Aycan, 2005; BAKKA, 2016; Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002; Kumtepe, 2001; Coşkun, 2010; Erten, 2015; Karaağaç, 2017; Genç, 2015; Oğur&Tekbaş, 2003; Pekkaya vd., 2019).

Anket 15'i demografik 30'u 7'li likert ölçeğine göre hazırlanmış ve 5'i de memnuniyeti puanlama esasına dayalı toplam 50 sorudan oluşmaktadır ve birebir görüşme ile uygulanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen bilgiler, veri haline getirilebilmek için tutarlılık incelemesi, güvenilirlik testi, açıklayıcı faktör analizi, Cronbach Alpha güvenilirlik analizi, T testleri, ANOVA, Nonparametrik testleri vb. temel istatistiksel analiz teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

3.1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma evreni, Zonguldak İlinde seçili dört belediyede ikamet eden engelli bireylerin ve gerekli durumlarda ailelerinin görüşlerine başvurularak gerçekleştirilmiştir. Konu kapsamı gereği araştırmada, engelli bireylerin yaşadığı belediye sınırları içerisinde kendilerine sunulan hizmetlerden memnuniyet dereceleri ölçüldüğünden diğer bireylerin görüşlerine yer verilmemiştir. Ana kütle çerçevesine ulaşmadaki güçlüklerden dolayı gerek zaman kısıtı gerekse eldeki imkânların kullanılamamasından ötürü, örnekleme sürecinde tesadüfi yaklaşım kullanılmadığı için kolayda örnekleme yaklaşımı benimsenmiştir. Oldukça yaygın olarak kullanılan bu teknikte esas, ankete cevap verenlerin hepsinin örneğe dahil edilmesidir. Bu açıdan katılımcıların görüşleri Zonguldak'a veya ilgili belediyelerde yaşayan tüm engellilere genellenemez. Ancak ilgili dört belediyede mümkün olduğu kadar çok sayıda engelli bireye ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.2 Demografik Özelliklerin Frekans Analizi

Örnekleme bulunan 320 kişiye uygulanan anketler sonucunda ulaşılan verilere, demografik özelliklere ait frekans analizi yapılmış ve çıkan sonuçlar aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 3.1: Engelli Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Erkek	166	51,9
Kadın	154	48,1
Toplam	320	100,0

Tablo 3.1'e göre, anketi cevaplayanların %51,9 (166 kişi)'u erkek, %48,1(154 kişi)'i kadın olduğu görülmüştür. Tabloya bakıldığında kadın ve erkeklerin oranının yakın çıktığı ve her iki cinsiyetinde aşağı yukarı eşdeğer oranlarda ankete cevap verdiği söylenebilir.

Tablo 3.2: Engelli Bireylere Ait Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde
10-17	58	18,1
18-29	78	24,4
30-45	130	40,6
46-79	54	16,9
Toplam	320	100,0

Tablo 3.2'ye göre, anketi cevaplayanların %18,12'si (58 kişi) 10-17 yaş, %24,37'si (78 kişi) 18-29 yaş, %40,62'si (130 kişi) 30-45 yaş, %16,87'si (54 kişi) 46-79 yaş aralığında olduğu gözlemlenmektedir. 320 kişilik örneklem grubu üzerinden bakıldığında 30-45 (orta yaş grubu) yaş aralığında bulunan 130 kişinin (%40,62) ankete daha fazla katılım sağladığı söylenebilir.

Tablo 3.3: Engelli Bireylerin Yaşadığı İlçeye Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Merkez	78	24,4
Kilimli	73	22,8
Kozlu	88	27,5
Çaycuma	81	25,3
Toplam	320	100,0

Tablo 3.3'e göre, anketi cevaplayanların %24,4'ü (78 kişi) Zonguldak Merkez'de, %22,8'i (73 kişi) Kilimli ilçesinde, %27,5'i (88 kişi) Kozlu ilçesinde, %25,3'ü Çaycuma ilçesinde ikamet etmektedir. Yapılan analiz sonucunda tabloya bakıldığında en fazla katılımın Kozlu ilçesinde olmasına rağmen, genel olarak tüm ilçelerde hemen hemen eşdeğer oranlarda katılım sağlandığı söylenebilir.

Tablo 3.4: Engelli Bireylere ait Eğitim Düzeyi Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İlkokul	88	27,5
Ortaokul	89	27,8
Lise	116	36,3
Lisans	27	8,4
Toplam	320	100,0

Tablo 3.4'e göre, yapılan analiz sonucunda ankete cevap verenlere eğitim düzeyi açısından bakıldığında; İlkokul mezunu olanların oranı %27,5 (88 kişi), Ortaokul mezunu olanların oranı %27,8 (89 kişi), Lise mezunu olanların oranı %36,2 (116 kişi), Lisans mezunu olanların oranı %8,5 (27 kişi)'dir. Tabloya bakıldığında eğitim düzeyi Lisans olan çok az sayıda engelli birey ankete katılım sağlamıştır. Bu duruma bakılarak engelli bireylerin eğitim fırsatlarından fazla yararlanamadıkları da söylenebilir.

Tablo 3.5: Engelli Bireylerin Çalıştığı Sektöre Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Kamu Sektörü	76	23,8
Özel Sektör	78	24,4
Çalışmıyor	166	51,9
Toplam	320	100,0

Tablo 3.5'e göre, ankete cevap verenlerin çalıştığı sektöre göre dağılımına bakıldığında; kamu sektöründe çalışanların oranı %23,75 (76 kişi), özel sektörde çalışanların oranı %24,37 (78 kişi), çalışmayan bireylerin oranı ise %51,87 (166 kişi) dir. Tabloya bakıldığında engelli bireylerin yarısından fazlasının bir iş sahibi olmadığı ve bu kişilerin ankete katılım oranının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3.6: Engelli Bireylere Ait Aylık Harcama Dağılımı

	Frekans	Yüzde
100-1000	101	31,6
1001-2000	124	38,8
2001-7000	95	29,7
Toplam	320	100,0

Tablo 3.6'ya göre, ankete cevap verenlere aylık harcama dağılımı yönünden bakıldığında; %31,56'sı (101 kişi) 100-1000 TL arasında, %38,75'i (124 kişi) 1001-2000 TL arasında, %29,68'i (95 kişi) 2001-7000 TL arasında harcaması gözükmektedir. Ankete katılanların büyük çoğunluğunun aylık harcaması gelir yetersizliğinden 2000 TL ve altında olduğu söylenebilir.

Tablo 3.7: Engelli Bireylerin Bir Başkasının Yardımına İhtiyaç Duymasına Göre Dağılımı

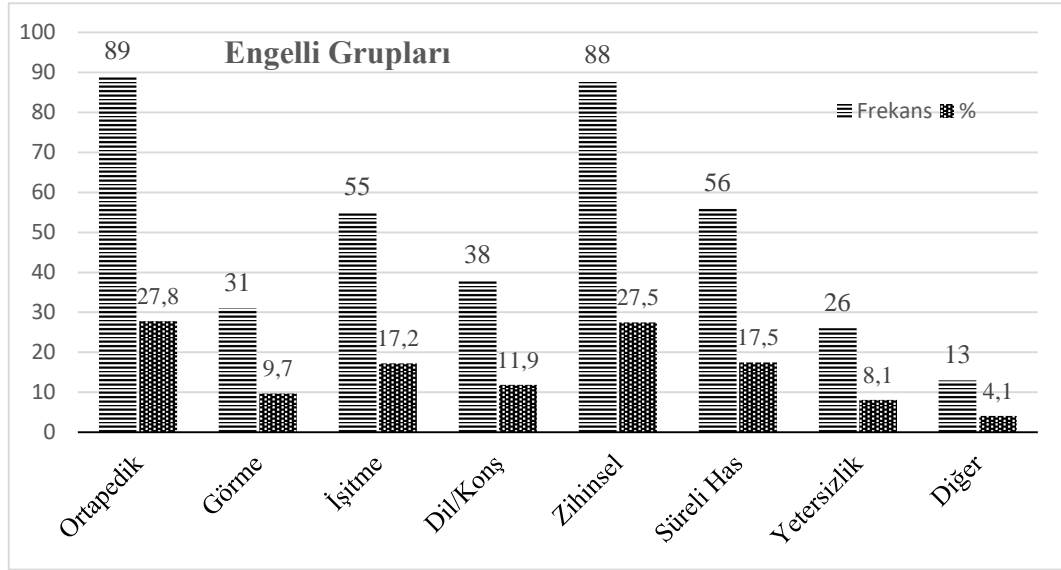
	Frekans	Yüzde
Kendi İhtiyacını Karşılar	137	42,8
Çok Az Yardım Alır	90	28,1
Çoğu zaman Yardım Alır	54	16,9
Her Zaman Yardım Alır	39	12,2
Toplam	320	100,0

Tablo 3.7'ye göre, engelli bireylerin günlük yaşamını sürdürebilmesi için bir başkasının yardımına ne sıklıkla ihtiyaç duyduğuna bakıldığında; tüm ihtiyaçlarını kendi karşılayanların oranı %42,81 (137 kişi), çok az sıklıkta yardım alanların oranı %28,12 (90 kişi), çoğu zaman bir başkasının yardıma ihtiyaç duyanların oranı %16,87 (54 kişi), her zaman başkasının yardımına ihtiyaç duyanların oranı ise %12,18 (39 kişi)' dir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu gündelik ihtiyaçlarını kendisi karşılyor denilebilir.

Tablo 3.8: Engelli Bireylerin Dahil Olduğu Engelli Grubuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Ortopedik	89	27,8
Görme	31	9,7
İşitme	55	17,2
Dil/Konuşma	38	11,9
Zihinsel	88	27,5
Süreğen Hastalık	56	12,5
Yetersizlik	26	8,1
Diğer	13	4,1

Grafik 3.1: Engelli Bireylerin Dahil Olduğu Engelli Grubuna Göre Dağılımı

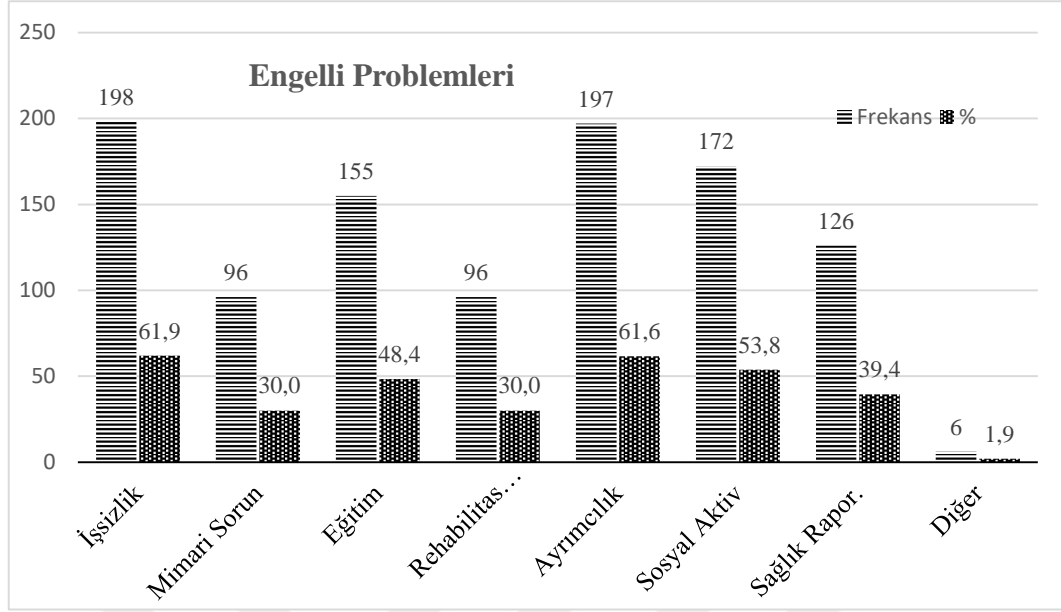

Tablo 3.8'e göre, anketi cevaplayanların %27,8'i (89 kişi) ortopedik engelli, %9,7'si (31 kişi) görme engelli, %17,2'si (55 kişi) işitme engelli, %11,9'u (38 kişi) dil ve konuşma engelli, %27,5'i (88 kişi) zihinsel engelli, %12,5'i (56 kişi) süreğen hastalıklı, %8,1'i (26 kişi) yetersizlik, %4,1'i (13 kişi) de diğer engelli gruplarına dahildir. 320 kişilik örneklem grubu üzerinden bakıldığında ortopedik ve zihinsel engellilerin sayısı en fazla ve neredeyse eşit değerdedir. "Diğer" engelli grubuna dahil olan bireylerin sayısı ise %4,1 oranı ile en düşük seviyededir.

Tablo 3.9: Engellilerin En Öncelikli Problemlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
İşsizlik	198	61,9
Mimari Sorun	96	30,0
Eğitim	155	48,4
Rehabilitasyon	96	30,0
Ayrımcılık	197	61,6
Sosyal Aktivite	172	53,8
Sağlık Rapor.	126	39,4
Diğer	6	1,9

Grafik 3.2: Engellilerin En Öncelikli Problemlerine Göre Dağılımı

Tablo 3.9'a göre, anketi cevaplayan engelli bireylerin günlük yaşantılarında yaşadıkları problemlerin en öncelikli olarak sıralamasına bakıldığında, işsizlik ve ayrımcılık sorunu %62'lik bir oranla en başta yer almaktadır. Bunları takiben ortalama %53,8'lik bir oranla da sosyal aktivite eksikliği, eğitim eksikliği ve sağlık raporlarına ulaşmadaki güçlükler başı çekmektedir. Yaşanan mimari sorunlar ve rehabilitasyon sorunları da %30'luk bir katılımı diğer problemleri takip etmektedir.

3.3 Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizi

Faktör analizi (FA), 1930' larda Sperman tarafından geliştirilen; eğitim, tıp, sosyoloji gibi alanlarda faktör tanımlamalarında başvurulan çok değişkenli bir analiz çeşitidir (Yıldırım, 2018:28-30). Yapılan ölçümün seviyesini belirlemek adına tercih edilen bir yöntemdir.

Faktör analizi ile araştırmadaki veri setini küçülterek, boyutlar oluşturarak, araştırmanın daha rahat bir şekilde incelenmesi sağlanır (Yaşlıoğlu, 2017:75). Faktör analizi ile güdülen amaç, değişkenler arasında ilişki gözlenenlerin tek bir kategoride toplanarak, değişkenler arasında boyutlaşmaya gidilmesidir. Böylelikle uygulanan analizler sonucunda daha rahat bir şekilde yorumlama yapılabilir.

Bu çalışmada, FA ile Zonguldak'ın seçili ilçelerinde yaşayan engelli bireylerin belediye hizmetlerinden memnuniyet durumunu ölçmek adına sorulan sorular (24 konu), 5 boyuta indirgenerek kategorize edilmiştir.

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, faktör analizinin uygunluk derecesini gösterir. KMO değeri olarak 0.5-1.0 arası değerler, kabul edilebilir değerlerdir fakat değerler 0.5' in altına düştüğünde faktör analizi, söz konusu veri seti için uygun değildir anlamına gelir (Altunışık vd., 2007:225-227).

Tablo 3.10: Güvenilirlik Analizi

	Tüm sorular	F-Hizmet Kalitesi	F-Mem	F1- ProjGüv	F2- Çevİht	F3- Ulaş. Mem.	F4- Sosyal Yaşam	F5- E-belediye Yeterliliği
Cronbach's Alpha	0,926	0,862	0,803	0,892	0,868	0,808	0,683	0,714
Konu sayısı	28	4	4	8	5	5	3	3

Anket ve boyutlar bakımından Cronbach Alpha istatistiklerinin 0,600'ün altında olmamasından dolayı yapılan ölçümlerin güvenilir olduğu söylenebilir. Nitekim genel kabul görmüş bilgilere göre Cronbach Alpha katsayısı 0,60 ile 0,70 arasında tespit edilirse, ölçeğin gerekli olan güvenilirlik seviyesine ulaştığı bilinmektedir. (Pekkaya vd., 2018:1072). Yani bu katsayı 0,60' ın üstünde olursa, analizin güvenilir olduğunu 0,70' in üstünde olursa analizin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3.11: Faktör Analizi

	Konular	1	2	3	4	5
Toplumsal Proje, Vadedilen Hizmet ile Personele Duyulan Güven (ProjGüv)	B28) Bld çalışanlar yard istekli	0,876				
	B30) Bld gör. Dav.güven verir	0,819		0,116		
	B21) Vakıf ve dernek desteği	0,807	0,125	-0,141	-0,157	-0,299
	B29) Bld ekipman desteği sağlar	0,762		0,135	-0,254	0,154
	B26) Hizmet şekli vadettiği gibi	0,760			0,115	0,161
	B25) Bld hiz zamanında olur	0,723		-0,105	0,127	0,147
	B27) Bld E kayıtları htsz tutar	0,500	-0,254	0,194		0,232
	B24) Toplumsal proje memnun	0,496		-0,162	0,329	0,169
Bina, Çevre Şartlarını ve Engelli İhtiyaçlarını Dikkate Alma (Çevİht)	B2) Bld istihdam çalışmaları		0,874		-0,157	0,130
	B1) Bld binaları E uygun	0,125	0,777			-0,265
	B3) Bld E sosyal yaşam		0,709		0,134	
	B4) Bld çevre hizmeti		0,691	0,130		
	B6) Bld ihtiyaç dikkate alır		0,663		0,139	0,112

Tablo 3.11: Faktör Analizi (devamı)

	Konular	1	2	3	4	5
Otobüs ve Yol/Kaldırım Hizmetinden Memnuniyet (Oto-Yol Mem)	B10) Otobüs fiyat indirimi	-0,127		0,825	-0,406	0,236
	B9) Otobüste yer bulma		0,129	0,716		
	B11) E yol/kaldırım hizmeti			0,625	0,403	
	B8) Otobüs iniş/biniş	-0,104		0,622	0,417	
	B12) E yaya geçiti hizmeti			0,564	0,438	
Belediyenin Engelli Sosyal Yaşamını Düzenlemesi (SosYaş)	B19) Spor alanları uygun				0,878	-0,228
	B18) Sinema alanları uygun	-0,195			0,695	0,342
	B20) Bld etkinlik planlar		0,346		0,433	0,179
E-Belediyecilik ve yetenek/Beceri Gelişimi İçin İmkanlar Sağlama (İmkMem)	B16) Bld özel çalışma yapar					0,806
	B14) E_ belediye memnurluk		-0,154		0,173	0,750
	B15) Bld imkân sunar		0,231			0,671

Not: Temel bileşenler yaklaşımıyla faktör analizi, Kappa 4 olmak üzere promax rotasyonu kullanılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin istatistiği 0,907, Barlett test istatistiği anlamlılığı 0,000; açıklanan varyans %65,05

Temel bileşenler yaklaşımıyla faktör analizinde, Kappa 4 olmak üzere promax rotasyonu kullanılmıştır. Belirtilen toplam varyans %60'ın üstünde genel kabul gören düzeyde %65,05 seviyesinde gözlemlenmiştir. Ortaya çıkan faktör modelinde Kaiser-Meyer-Olkin istatistiği 0,907 ve Barlett testi p değeri 0,000 açıklandığından veriler için faktör analizinin uygunluğuna karar verilmiştir. Faktörler belirlenirken 5, 7, 23 numaralı sorular, güvenilirliği artırmak ve faktörlerde daha iyi boyutlaşmaya gidebilmek adına analize dahil edilmemiştir. Engelli bireylerin belediye hizmetlerinden memnuniyetini ölçmede en belirleyici faktör 8 ayrı konu ile ölçülen “Toplumsal Proje ve Vaadedilen Hizmet ile Personele Duyulan Güven” boyutunda gerçekleşmiştir.

Yapılan araştırmada elde edilen verilerin geçerliliğini ölçmek adına güvenilirlik testi uygulanır. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan boyutlar ve soruların güvenilirliği için uygulanan güvenilirlik analizi Cronbach Alpha istatistikleri Tablo 3.11’de sunulmuştur.

3.4 Konular Hakkında Engelli Bireylerin Görüşleri

Anket çalışmasında yöneltilen sorulara engelli bireylerin tutum ve davranışları teker teker incelenmiştir. Bununla birlikte ortalamalar için verilen puanların karşılıkları Tablo 3.12’de belirtilmiştir.

Tablo 3.12: Ortalamalar İçin Verilen Puanların Karşılıkları

Puan Aralığı	Anlamı	Puan Karşılığı	Kısaltma
1,00-1,86	Kesinlikle Katılmıyorum	1	KKKMY
1,87-2,71	Katılmıyorum	2	KMY
2,72-3,57	Kısmen katılmıyorum	3	KKMY
3,58-4,43	Kararsızım	4	KRZ
4,44-5,29	Kısmen Katılıyorum	5	KKY
5,30-6,14	Katılıyorum	6	KY
6,15-7,00	Kesinlikle Katılıyorum	7	KKKY

Tablo 3.13’de anketi cevaplayan engelli bireylerin konulara ait fikir ve görüşleri verilmiş olup, ankete verilen cevapların yorumları aşağıda incelenmiştir.

Tablo 3.13: Belediye Hizmetleri Konuları ve Boyutlarına Ait Görüşlerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Kategorileri

	Tanımlayıcı İstatistik				Tek örnek t testi p değerleri			Karar	
	N	Ort.	Std. Sap.	DK	2	3	4	T testi	SA
B1) Bld binaları E uygun	320	2,863	1,680	58.68	0,000	0,144	0,000	3	3
B2) Bld istihdam çalışmaları	320	2,219	1,194	53.81	0,001	0,000	0,000	2-3	2
B3) Bld E sosyal yaşam	320	2,350	1,300	55.30	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B4) Bld çevre hizmeti	320	2,675	1,531	57.25	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B5) Bld dil ve hobi kursu	320	2,678	1,438	53.70	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B6) Bld ihtiyaç dikkate alır	320	2,406	1,228	51.04	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B7) E bakım evi hizmeti	320	2,578	1,372	53.20	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B8) Otobüs iniş/biniş	320	2,900	1,901	65.55	0,000	0,347	0,000	3	3
B9) Otobüste yer bulma	320	2,525	1,694	67.10	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B10) Otobüs fiyat indirimi	320	2,941	1,833	62.34	0,000	0,563	0,000	3	3
B11) E yol/kaldırım hizmeti	320	2,588	1,479	57.15	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B12) E yaya geçiti hizmeti	320	2,706	1,538	56.82	0,000	0,001	0,000	2-3	2
B13) Bld çalışmaları haberdar	320	3,341	1,889	56.54	0,000	0,001	0,000	2-3	3
B14) E_ belediye memnunluk	320	2,441	1,379	56.51	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B15) Bld imkân sunar	320	2,206	1,193	54.10	0,002	0,000	0,000	2-3	2
B16) Bld özel çalışma yapar	320	2,341	1,277	54.54	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B18) Sinema alanları uygun	320	2,600	1,764	67.85	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B19) Spor alanları uygun	320	3,091	1,954	63.23	0,000	0,407	0,000	3	3
B20) Bld etkinlik planlar	320	2,434	1,428	58.67	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B21) Vakıf ve dernek desteği	320	2,725	1,804	66.19	0,000	0,007	0,000	2-3	3
B23) Gıda yard memnun	320	2,381	1,500	62.98	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B24) Toplumsal proje mem	320	2,444	1,395	57.09	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B25) Bld hiz zamanında olur	320	2,516	1,385	55.06	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B26) Hizmet şekli vadettiği gb	320	2,603	1,441	55.36	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B27) Bld E kayıtları htsz tutar	320	2,963	1,418	47.87	0,000	0,637	0,000	3	3
B28) Bld çalışanlar yard istekli	320	2,509	1,416	56.44	0,000	0,000	0,000	2-3	2
B29) Bld ekipman desteği sğlr	320	2,188	1,273	58.18	0,009	0,000	0,000	2-3	2
B30) Bld gör. Dav.güven verir	320	2,366	1,462	61.82	0,000	0,000	0,000	2-3	2
F1- ProjGüv	320	2,539	1,099	43.30	0,000	0,000	0,000	2-3	2
F2- Çevlht	320	2,503	1,132	45.23	0,000	0,000	0,000	2-3	2
F3- UlaşMem	320	2,732	1,276	46.70	0,000	0,000	0,000	2-3	3
F4- SosYaş	320	2,708	1,353	49.95	0,000	0,000	0,000	2-3	2
F5- E-bl t	320	2,329	1,025	44.02	0,000	0,000	0,000	2-3	2

S1- “Yaşadığım şehirde, Belediye binaları engellilerin kullanımı için uygundur” sorusuna 2.86 ortalama skorla cevap vericilerin konuya katılmadıklarını açıkça beyan ettikleri kabul edilebilir. T testine göre engelli bireylerin 3(Kısmen Katılmıyorum-KKMY) kategorisinden görüşlerinin farklı olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Sınıf aralığına göre de bu konu hakkındaki görüşlerin Tablo 3.21’de belirtilen ortalama 3(KKMY) kategorisine dahil olduğu kabul edilebilir. Her iki kategorileşmeye göre de görüşlerin 3 kategorisine dahil olduğuna karar verilmiş ve cevaplayıcılar yaşadığı belediye sınırlarında belediye binalarının engellilerin kullanımına uygun olmadığı fikrini savunmaktadırlar. Cevaplayıcıların homojenliğini gösteren standart sapma ve DK (değişim katsayısı)’na göre bu konuda engelli bireylerin diğer konulara nispeten bağıl olarak daha heterojen yapıda olduğu söylenebilir.

S2- “Belediyenin engelli istihdamına yönelik çalışmalarını yeterli buluyorum”, konusuna katılımcıların ortalama 2,22 skorla daha da az katılım sağladığı görülmektedir. T testine göre bu skor 2(Katılmıyorum-KMY) veya 3(KKMY) kategorisine dahil edilmediğine istatistiksel olarak 0,05 anlamlılıkta karar verilmiştir. Bu durumda cevaplayıcıların 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorilerinin arasında bir fikre sahip olduğuna karar verilebilir. Sınıf aralığına (SA) göre ise bu ortalamanın 2(KMY) kategorisinde olduğu görülebilir. Bu iki karar birleştiğinde katılımcıların görüşleri 2(KMY)-3(KKMY) kategorisinde olsa dahi fikirlerinin 2(KMY) kategorisine daha eğilimli oldukları söylenebilir. Bu konu ile ilgili DK’ya bakıldığında katılımcıların görüşlerinin diğer kategorilere göre oldukça homojen (hem fikir) oldukları görülebilir.

S3- “Belediyenin engelliler için sosyal yaşama katılmasına yönelik verdiği hizmetlerden memnunum” konusuna cevaplayıcıların 2,35 ortalama skorla katılımları azalmaktadır. T testine göre katılımcıların görüşleri 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorileri arasında olup, SA’ya bakıldığında görüşlerinin 2(Katılmıyorum) kategorisine nispeten bağıl olarak daha eğilimli olduğu söylenebilir. DK’na göre ise bu konu hakkında engelli bireylerin hem fikir olduğu söylenebilir.

S4- “Belediye çevreye yönelik hizmetlerinde (park, bahçe, vs.) engelli ihtiyaçlarını dikkate alıyor” konusuna cevaplayıcıların 2,68 ortalama skorla

katılmadıkları açıkça görülebilir. Fikirlerin daha çok sınıf aralığı olan 2 (Katılmıyorum) kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Engelli bireylerin DK' ya göre 57,25 skorla bir önceki soruya göre nispeten bağıl olarak daha heterojendir.

S5- *“Belediyenin sunduğu meslek edindirme, dil veya hobi kurslarından memnunum”* konusuna cevaplayıcıların katılımları ortalama 2,68 skorla azalmaktadır. Fikirler T testine göre 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorileri aralığında bulunmuştur. Fakat sınıf aralığında görüşlerin Tablo 3.21' de belirtilen 2(KMY) kategorisine nispeten daha eğilimli oldukları söylenebilir. DK' ya göre görüşlerin 53,70 ortalama skorla bağıl olarak oldukça homojen olduğu söylenebilir.

S6- *“Belediye hizmet sunarken engellilerin ihtiyaçlarını dikkate almaktadır”* konusuna bakıldığında katılımcıların ortalama 2,40 skorla bu konuya katılmadıkları açıkça görülmektedir. Sınıf aralığına göre engelli bireyler 2(Katılmıyorum) kategorisine nispeten daha eğilimlidirler. DK' ya göre ortalama 51,04 skorla belediyenin engelli ihtiyaçlarını dikkate almadığına dair oldukça homojen bir görüşten bahsedilebilir.

S7- *“Engellilere yönelik huzurevi/bakımevi/yaşlı bakımevi hizmetlerini yeterli buluyorum”* konusunda katılımcılar ortalama 2,58 skorla fikirlerini katılmıyorum yönünde beyan etmişlerdir. T testine göre görüşler 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorileri arasında kalsa da belirtilen sınıf aralığına göre görüşlerin nispeten 2(KMY) kategorisine daha eğilimli olduğu söylenebilir. DK' ya göre engelli bireylerin görüşleri ortalama 53,20' lik bir skorla oldukça homojendir.

S8- *“Belediye otobüsleri/halk otobüslerine biniş/inişte zorluk çekmiyorum”* konusuna katılımcılar ortalama 2,90 skorla katılmadıklarını açıkça belirtmişlerdir. T testi ve sınıf aralığına bakıldığında görüşlerin 3(Kısmen Katılmıyorum) kategorisinde yer aldığı da açıkça gözükmektedir. DK'ya bakıldığında 65,55 ortalama bir skorla katılımcıların görüşleri bağıl olarak oldukça heterojendir, denilebilir.

S9- *“Belediye otobüsleri/halk otobüslerinde yer bulma/oturmada zorluk çekmiyorum”* konusuna engelli bireyler ortalama 2,53 skorla katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir. Sınıf aralığına bakıldığında görüşlerin nispeten 2(Katılmıyorum) kategorisine daha eğilimli olduğu söylenebilir. DK' ya göre

engelli bireylerin görüşlerinin 67,10 gibi ortalama bir skorla bağıl olarak oldukça heterojen olduğu söylenebilir.

S10- “Belediye otobüslerinde/halk otobüslerinde fiyat indirimlerinden yararlanıyorum” konusunda engelli bireylerin görüşlerinin ortalama 2,95 skorla konuya katılmadıkları yönünde olduğu söylenebilir. T testi ve sınıf aralığına bakıldığında 3(KKMY) kategorisinde fikirlerin bulunduğu söylenebilir. DK’ ya bakıldığında ortalama 62,34 skorla görüşlerin bağıl olarak oldukça heterojen olduğu söylenebilir.

S11- “Belediyenin engellilere yönelik yol/kaldırım hizmetlerinden memnunum” 2,59 ortalama skorla cevap vericiler bu konuya katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir. T testine göre bu skorun 2(KMY) veya 3(KKMY) kategorilerine dâhil edilmediğine istatistiksel olarak 0,05 anlamlılıkta karar verilmiş, cevaplayıcıların bu kategoriler arasında bir fikre sahip oldukları söylenebilir. Sınıf aralığına bakıldığında bu ortalamanın 2(Katılmıyorum) kategorisine nispeten daha yakın olduğu, DK’ya bakıldığında ise 57,15 ortalama bir skorla fikirlerin daha homojen olduğu söylenebilir.

S12- “Belediyenin engellilere yönelik yaya geçiti hizmetlerinden memnunum” 2,70 ortalama skorla engelli bireyler konuya katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Fikirler sınıf aralığına bakıldığında 2(KMY) kategorisine nispeten daha eğilimlidir. DK’ sında ise fikirler 56,82 ortalama skorla daha homojendir.

S13- “Belediyenin engellilere yönelik çalışmalarından haberdarım” 3,34 ortalama skorla engelli bireyler konuya kısmen katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir. Sınıf aralığında katılımcıların görüşlerinin 3(Kısmen Katılmıyorum) kategorisine daha eğilimli olduğu gözükmektedir. Ve bu konu hakkındaki görüşler bağıl olarak daha homojendir.

S14- “Engellilere yönelik e-belediyecilik hizmetlerini yeterli buluyorum” 2,44 ortalama skorla bu konuya cevaplayıcılar açıkça katılmadıklarını beyan etmiştir, denilebilir. Görüşler T testine göre 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorileri arasında gözüксе de sınıf aralığına göre görüşlerin daha çok 2(KMY) kategorisine daha eğilimli olduğu söylenebilir. Görüşler 56,51 ortalama bir skorla nispeten bağıl olarak daha homojendir, denilebilir.

S15- “Sahip olduğum yetenek ve becerileri göstermek için belediye bana gerekli imkanları sağlamaktadır” 2,20 ortalama skorla katılımcılar bu konuya katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir. Sınıf aralığına bakıldığında görüşlerin 2(KMY) kategorisine daha eğilimli olduğu ve DK’ daki 54,10 değeri ile görüşler bağıl olarak daha homojendir, denilebilir.

S16- “Yeni beceriler geliştirmem için belediye özel çalışmalar yapmaktadır” 2,34 ortalama skorla engelli bireyler konuya katılmadıklarını açıkça ifade etmektedir. Ayrıca SA’ na göre 2(KMY) kategorisinde fikirlerin yoğunlaştığı söylenebilir. DK’ ya göre 54,54 bir ortalama değerle engelli bireylerin fikirleri oldukça homojendir.

S18- “Yaşadığım yerde sinema ve tiyatro gibi etkinlik alanları benim için uygundur” 2,60 ortalama skorla görüşler konuya katılım olmadığı yönündedir ve DK’ya bakıldığında 67,85 skorla fikirler bağıl olarak oldukça heterojendir. Buna göre bu konu ile ilgili fikir birliği yoktur, denilebilir.

S19- “Yaşadığım yerde spor tesisi ve yüzme havuzu gibi etkinlik alanları benim için uygundur” 3,10 ortalama skorla katılımcılar konuya kısmen katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir. Gerek T testi gerekse SA’na bakıldığında görüşlerin birleştiği tek kategori 3(KKMY) kategorisidir. DK’da 63,23 ortalama skorla görüşler bağıl olarak oldukça heterojendir. Görüşlerde fikir birliği yoktur denilebilir.

S20- “Yaşadığım yerde belediye sosyal etkileşimimi sürdürmem için etkinlikler planlar” 2,43 ortalama skorla katılımcılar konuya katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Görüşler daha çok 2(KMY) kategorisine eğilimlidir. Cevaplayıcıların homojenliğini gösteren standart sapma ve DK’ ya göre bu konuda görüşlerin diğer konulara göre bağıl olarak daha heterojen olduğu söylenebilir.

S21- “Engellilere hizmet veren vakıf ve derneklerden hizmet alıyorum” 2,73 skorla cevaplayıcıların konuya katılmadıkları açıkça görülmektedir. Görüşlerin daha çok 3(KKMY) kategorisine eğilimli olduğu görülmektedir. DK (66,19) ve standart sapmaya göre görüşler bağıl olarak oldukça heterojendir, denilebilir.

S23- “Belediyenin engelliler için sağladığı yiyecek, giyecek ve yakacak yardımlarından memnunum” konusuna ortalama 2,38 skorla katılım sağlanamamıştır. Sınıf aralığına bakıldığında görüşler daha çok 2(KMY) kategorisinde yoğunlaşmıştır. DK ve standart sapmaya bakıldığında bu konuda katılımcıların görüşlerinde fikir birliği yoktur.

S24- “Engellilerin toplumla kaynaşmasını sağlayan toplumsal projelerden memnunum” 2,45 skorla konuya katılmadıklarını açıkça beyan eden engelli bireylerin, SA’na bakıldığında daha çok 2(KMY) kategorisine eğilimli görüşleri olduğu söylenebilir. Bireyler DK’na bakıldığında nispeten fikir ayrılığı yaşamışlardır, denilebilir.

S25- “Belediye yönetimi vadettiği hizmetleri zamanında yerine getirmektedir” 2,51 skorla konuya katılım olmadığı ve görüşlerin sınıf aralığına bakıldığında daha çok 2(KMY) kategorisine yakın olduğu söylenebilir. DK 55,06 skorla görüşlerin bağıl olarak nispeten diğer konulara göre daha homojen olduğu söylenebilir.

S26- “Belediye yönetimi vadettiği hizmetleri taahhüt ettiği şekilde yerine getirmektedir” 2,60 ortalama skorla konuya katılım sağlanamamıştır ve fikirlerin daha çok 2(KMY) kategorisinde yoğunlaştığı söylenebilir. Görüşlerde değişim katsayısı ve standart sapmaya bakıldığında fikir birliği vardır, denilebilir.

S27- “Belediye yönetimi engelli kişilerin kayıtlarını titizlikle/hatasız tutmaktadır” 2,96 skorla katılımcılar konuya katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir. T testi ve sınıf aralığına göre görüşler 3(KKMY) kategorisinde yer almaktadır. DK 47,87 skorla görüşlerin bağıl olarak oldukça homojen olduğu söylenebilir.

S28- “Belediye çalışanlarının engellilere yardımcı olma istekliliğinden memnunum” 2,51 ortalama skorla katılımcıların konuya katılım sağlamadıkları açıkça gözükmemektedir. Görüşlerin sınıf aralığına göre 2(KMY) kategorisine daha eğilimli olduğu söylenebilir ve değişim katsayısına göre görüşler nispeten bağıl olarak homojendir.

S29- “Belediye engel durumuna göre ekipman desteği sağlamaktadır” 2,19 ortalama skorla katılımcıların konuya katılmadıkları açıkça gözükmemektedir. Görüşler T testi istatistiğine göre 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorileri arasında kalsa da sınıf

aralığına bakıldığında 2(KMY) kategorisine eğilimli olduğu söylenebilir. Ve engellilerin görüşleri değişim katsayısına bakıldığında diğer konulara göre daha heterojen olduğu söylenebilir.

S30- “Belediye görevlilerinin davranışları engellilere güven vermektedir” 2,37 ortalama skorla katılımcılar konuya katılmadıklarını açıkça beyan etmişlerdir, sınıf aralığına göre bireylerin görüşlerinin nispeten 2(KMY) kategorisine yakın olduğu görülmektedir. Cevaplayıcıların homojenliğini gösteren değişim katsayısına bakıldığında bu konuda cevaplayıcıların diğer konulara nispeten bağıl olarak oldukça heterojen fikirlere sahip olduğu söylenebilir. Bu konuda fikir birliği olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Yapılan analizler sonucunda oluşturulan boyutlar kendi aralarında incelenecek olursa, değişim katsayılarına bakıldığında genel olarak tüm boyutlarda görüşlerin oldukça homojen olduğu söylenebilir. T testi istatistiğine göre boyutlarda sunulan görüşler genelde 2(KMY) ve 3(KKMY) kategorileri arasında 0,05 anlamlılıkta tespit edilmiştir. Fakat F3_UlaşMem boyutunda engelli bireylerin görüşlerinin belirtilen sınıf aralığına göre nispeten 3(KKMY) boyutuna daha yakın olduğu söylenebilir. Fikirlerdeki ayrışma 49,95 DK değeri ile en fazla F4- SosYaş boyutunda olsa da tüm boyutlar genel itibari ile bağıl olarak homojendir, denilebilir.

Tablo 3.14: Belediyelerin Engellilere yönelik Hizmet Kalitesi ve Genel Memnuniyetlere ait Konu/Boyutlarına Ait Görüşlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

	N	Min	Mak	Ortalama	Std. Sapma	DK
HK1) Empati	320	1	5	4,459	0,909	0,204
HK2) Fiziksel ortam	319	1	5	4,395	0,925	0,211
HK3) Güvence/güvenilirlik	319	1	5	4,320	0,937	0,217
HK4) Planlama/Proje	319	1	5	4,370	0,858	0,196
F_HizKal	320	1,00	5,00	4,388	0,763	0,174
M1) Genel memnuniyet	320	1	10	4,003	1,812	0,453
M2) Hizmet Kalitesi	320	1	9	3,475	1,816	0,523
TM3) Pişmanlık Derecesi	320	1	10	5,256	2,783	0,529
TM4) Fırsat olsa başka yerde	320	1	10	2,978	2,119	0,712
M5) Tavsiye Derceniz	320	1	10	2,913	2,197	0,754
F_mem	320	1,00	9,25	3,342	1,580	0,473

Engelli bireylerin yapılan analizler sonucunda oluşturulan boyutlara ait fikirleri ve boyutların ölçüm skorları arasındaki ilişkiler Tablo 3.14’te belirtilmiştir. Tablo 3.14’e bakıldığında “F HizKal” boyutu dışında, diğer boyutlar arasında istatistiksel olarak 0,01’de anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki görülmektedir. “F HizKal” boyutunda görüşler arasında hiçbir ilişki yoktur ve anlamlı değildir.

Tablo 3.15: Boyutlar Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

	F_HizKal	F_mem	F1- ProjGüv	F2- Çevİht	F3- UlaşMem	F4- SosYaş
F_mem	-0,032					
F1- ProjGüv	-0,041	,672**				
F2- Çevİht	0,088	,633**	,619**			
F3- UlaşMem	-0,073	,441**	,505**	,458**		
F4- SosYaş	0,044	,446**	,521**	,522**	,496**	
F5- E-bldYet	-0,105	,377**	,563**	,385**	,459**	,398**

Not: Tabloda belirtilen boyutlar arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. ** istatistiksel olarak 0,01’de anlamlı olan korelasyon katsayılarıdır.

Tablo 3.15’e göre “F1- ProjGüv” boyutunun, daha sonra “F Mem” boyutunun kendi aralarında nispeten daha yüksek düzeyde olduğu ölçümlerle tespit edilmiştir. “F5- E- bldYet” boyutunun, “F HizKal” boyutu hariç diğer boyutlarla 0,01 anlamlılıkta ilişkili ve anlamlı olduğu söylenebilir. Diğer bir yandan “F2- Çevİht” boyutu da “F Mem” ve “F1- ProjGüv” boyutu ile aralarında güçlü bir ilişki içinde ve anlamlı olduğu da elde edilen sonuçlar ile söylenebilir.

3.5 Engellilerin Görüşlerinin Boyut Temelinde Kişisel Özelliklere Göre Değişimi

Engelli bireylerin yapılan analizler sonucunda kişisel özelliklerine göre görüşlerinde farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum anket uygulamaları sırasında da karşımıza çıkmaktadır. Engelli bireylerin, kazandıkları aylık gelire, eğitim seviyelerine ve engel durumlarına göre belediyenin hizmetlerine karşı memnuniyet dereceleri farklılık göstermektedir.

Tablolarda yapılan analizlerde t testi ile normal dağılım sağlanamadığı için non-parametrik testlerle inceleme yapılmıştır. İkili alt gruplarda MW_U değerine, daha fazla gruplarda ise Kruskal Wallis H. Değeri karar verici nitelikte olmuştur.

Tablo 3.16: Görüşlerin Cinsiyete Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=166; 154)		Kolmogorov-Smirnov		Shapiro-Wilk		Test istatistiği p değeri	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	t test	MW_U
F_HizKal	4,389	4,386	0,000	0,000	0,000	0,000	0,980	0,609
F_mem	3,492	3,180	0,000	0,000	0,000	0,000	0,077	0,153
F1- ProjGüv	2,651	2,419	0,000	0,000	0,000	0,000	0,058	0,087
F2- Çevİht	2,629	2,366	0,000	0,000	0,000	0,000	0,036	0,098
F3- UlaşMem	2,883	2,569	0,000	0,000	0,000	0,000	0,027	0,034
F4- SosYaş	2,870	2,535	0,000	0,000	0,000	0,000	0,026	0,034
F5- E-bldYet	2,355	2,301	0,000	0,000	0,000	0,000	0,635	0,560

Yapılan analiz sonucunda engelli bireylerin görüşlerinde, cinsiyet bazında istatistiksel olarak belirgin bir farklılık tespit edilmediğinden dolayı engelli görüşlerinin cinsiyete göre değiştiğine dair bir kanıt bulunamamıştır (Tablo 3.16). Engelli bireylerin görüşlerindeki değişiklik diğer demografik özellikler ile de incelenmiş ve raporlanmıştır.

Tablo 3.17: Görüşlerin Medeni Duruma Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=142; 178)		Kolmogorov-Smirnov		Shapiro-Wilk		Test istatistiği p değeri	
	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	t test	MW_U
F_HizKal	4,289	4,466	0,000	0,000	0,000	0,000	0,044	0,091
F_mem	3,379	3,313	0,001	0,000	0,000	0,000	0,714	0,647
F1- ProjGüv	2,515	2,558	0,000	0,000	0,000	0,000	0,727	0,774
F2- Çevİht	2,444	2,549	0,000	0,000	0,000	0,000	0,407	0,314
F3- UlaşMem	2,758	2,711	0,000	0,000	0,000	0,000	0,746	0,537
F4- SosYaş	2,836	2,607	0,000	0,000	0,000	0,000	0,133	0,106
F5- E-bldYet	2,359	2,305	0,000	0,000	0,000	0,000	0,641	0,569

Anket sonuçlarına göre yapılan analizde engelli bireylerin görüşleri, medeni durumdan etkilenmeksizin aşağı yukarı aynı değerdedir. Tablo 3.17'ye bakıldığında bu durum açıkça belirtilmektedir. Bu durumda medeni durum bazında istatistiksel olarak bir fark görülemediğinden ötürü kişilerin görüşlerinin medeni duruma göre değiştiğine dair bir kanıt bulunamamıştır.

Tablo 3.18: Görüşlerin İkamet Edilen İlçeye Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=78; 73; 88; 81)				Test istatistiği p değeri				
	Merkez	Kilimli	Kozlu	Çaycuma	Levene	F	Welch	Brown-Forsythe	Kruskal-Wallis H
F_HizKal	4,356	4,349	4,239	4,614	0,011	0,012	0,002	0,013	0,005
F_mem	3,186	3,705	3,554	2,935	0,003	0,008	0,006	0,009	0,009
F1- ProjGüv	2,378	2,851	2,841	2,085	0,436	0,000	0,000	0,000	0,000
F2- Çevİht	2,108	2,674	2,802	2,402	0,006	0,000	0,000	0,000	0,000
F3- UlaşMem	2,587	2,537	3,243	2,491	0,370	0,000	0,000	0,000	0,000
F4- SosYaş	2,556	2,986	3,004	2,284	0,146	0,001	0,001	0,001	0,000
F5- E-bldYet	2,359	2,215	2,739	1,959	0,271	0,000	0,000	0,000	0,000

Tablo 3.18'e bakıldığında, "F HizKal", "F Mem" ve "F2- Çevİht" boyutlarına bakıldığında engelli bireylerin görüşlerinde farklılık istatistiksel olarak 0,05 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Zonguldak-Merkez'de çevre şartlarının, diğer belediyelere göre nispeten daha elverişsiz olduğu yapılan analizler sonucunda gözükmektedir. Bununla birlikte F1ProjGüv, F3 UlaşMem, F4 SosYaş ve F5 E-bldYet boyutlarına bakıldığında en zayıf görülen belediyenin Çaycuma belediyesi olduğu söylenebilir. "F-HizKal" boyutuna bakıldığında Kozlu ilçesinde ikamet eden engellilerin diğer ilçelerde yaşayan engellilere göre daha olumsuz fikirler beyan ettiği söylenebilir.

Tablo 3.19: Görüşlerin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=88; 89; 116; 27)				Test istatistiği p değeri				
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Levene	F	Welch	Brown-Forsythe	Kruskal-Wallis H
F HizKal	4,313	4,416	4,425	4,380	0,932	0,743	0,730	0,725	0,286
F_mem	3,267	3,230	3,431	3,574	0,127	0,663	0,692	0,707	0,519
F1- ProjGüv	2,570	2,603	2,460	2,569	0,035	0,807	0,812	0,809	0,862
F2- Çevİht	2,380	2,593	2,550	2,400	0,369	0,567	0,585	0,548	0,355
F3- UlaşMem	2,568	2,760	2,783	2,956	0,222	0,476	0,536	0,508	0,215
F4- SosYaş	2,398	2,670	2,839	3,284	0,229	0,013	0,009	0,012	0,025
F5- E-bldYet	2,402	2,300	2,270	2,444	0,661	0,746	0,748	0,759	0,647

Tablo 3.19'a bakıldığında bireylerin görüşlerinde "F1- ProjGüv" boyutunda istatistiksel olarak 0,05 anlamlılıkta farklılık olduğuna karar verilmiştir. "F4-SosYaş" boyutuna bakıldığında, bu konuya üniversite mezunu engelli bireylerin daha olumlu cevaplar vermesine karşın, ilkokul mezunları nispeten daha olumsuz yaklaşmışlardır.

Tablo 3.20: Görüşlerin Yaşa Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=58; 78; 130; 54)				Test istatistiği p değeri				
	10-17	18-29	30-45	46-79	Levene	F	Welch	Brown-Forsythe	Kruskal-Wallis H
F_HizKal	4,431	4,429	4,338	4,398	0,457	0,322	0,823	0,789	0,734
F_mem	3,056	3,439	3,365	3,454	0,203	0,830	0,372	0,457	0,509
F1- ProjGüv	2,097	2,704	2,591	2,650	0,000	4,108	0,000	0,004	0,007
F2- Çevİht	2,241	2,633	2,588	2,389	0,104	1,817	0,126	0,136	0,181
F3- UlaşMem	2,197	2,872	2,857	2,804	0,005	4,321	0,000	0,003	0,005
F4- SosYaş	2,247	2,675	2,931	2,716	0,064	3,515	0,005	0,016	0,011
F5- E-bldYet	1,948	2,376	2,400	2,500	0,447	3,510	0,007	0,013	0,010

Engelli bireylerin görüşlerindeki farklılaşma “F1- ProjGüv” ve “F3- UlaşMem” boyutlarında istatistiksel olarak 0,05 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre; F1ProjGüv, F3 UlaşMem, F4 SosYaş, F5 E-bldYet boyutlarına bakıldığında 10-17 yaş aralığındaki (genç nüfus) engelli bireylerin diğer yaş gruplarına göre daha olumsuz görüş beyan ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.21: Görüşlerin Aylık Ortalama Harcamasına Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=101; 124; 95)			Test istatistiği p değeri				
	100-1000	1001-2000	2001-7000	Levene	F	Welch	Brown-Forsythe	Kruskal-Wallis H
F_HizKal	4,502	4,427	4,213	0,004	0,022	0,048	0,026	0,123
F_mem	3,285	3,276	3,489	0,488	0,557	0,585	0,557	0,302
F1- ProjGüv	2,578	2,406	2,671	0,420	0,192	0,195	0,196	0,138
F2- Çevİht	2,378	2,560	2,560	0,289	0,412	0,382	0,407	0,643
F3- UlaşMem	2,675	2,637	2,916	0,327	0,240	0,246	0,234	0,112
F4- SosYaş	2,568	2,600	3,000	0,665	0,042	0,049	0,042	0,030
F5- E-bldYet	2,366	2,226	2,425	0,658	0,331	0,344	0,331	0,206

Tablo 3.21’e göre, görüşlerin aylık ortalama harcamaya göre “F-HizKal” boyutunda istatistiksel olarak 0,05 anlamlılıkta farklı olduğuna karar verilmiştir. “F4- SosYaş” boyutuna bakıldığında aylık harcaması 2001-7000 TL arasında değişen engelli bireyler nispeten daha yüksek oranla daha olumlu fikir beyan etmişlerdir. Bu da bize gelir seviyesi ile sosyal yaşam arasında önemli bir bağlantı olduğunu gösterir.

Tablo 3.22: Görüşlerin İhtiyaç Duyulan Yardım Seviyesine Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n=137; 90; 54; 39)				Test istatistiği p değeri				
	kendi	çok az	çoğu zaman	her zaman	Levene	F	Welch	Brown-Forsythe	Kruskal Wallis H
F_HizKal	4,418	4,217	4,389	4,673	0,050	0,016	0,007	0,013	0,008
F_mem	3,454	3,250	3,222	3,327	0,075	0,728	0,726	0,733	0,937
F1- ProjGüv	2,514	2,631	2,558	2,391	0,379	0,703	0,666	0,673	0,484
F2- Çevİht	2,455	2,633	2,448	2,441	0,220	0,644	0,637	0,671	0,244
F3- UlaşMem	2,918	2,831	2,348	2,379	0,015	0,010	0,004	0,005	0,018
F4- SosYaş	2,944	2,704	2,352	2,385	0,005	0,017	0,015	0,015	0,026
F5- E-bldYet	2,265	2,452	2,383	2,197	0,184	0,455	0,428	0,459	0,128

Tablo 3.22’ye göre, engelli bireylerin fikirlerindeki farklılaşma “F HizKal”, “F3- UlaşMem” ve “F4-SosYaş” boyutlarında istatistiksel olarak 0,05 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre, günlük yaşantısında çoğu zaman bir başkasının yardımına ihtiyaç duyan engelli bireyler “F3- UlaşMem” ve “F4- SosYaş” boyutlarında nispeten daha olumsuz fikir beyan etmektedirler denilebilir.

Tablo 3.23: Görüşlerin Çalışılan Sektöre Göre Farklılaşması

	Ortalamalar (n= 76; 78; 166)			Test istatistiği p değeri				
	Kamu	Özel	Çalışmıyor	Levene	F	Welch	Brown-Forsythe	Kruskal Wallis H
F_HizKal	4,418	4,147	4,486	0,074	0,005	0,017	0,009	0,013
F_mem	3,470	3,397	3,258	0,020	0,586	0,614	0,597	0,377
F1- ProjGüv	2,623	2,498	2,520	0,124	0,740	0,777	0,760	0,769
F2- Çevİht	2,584	2,474	2,478	0,972	0,772	0,787	0,773	0,673
F3- UlaşMem	3,105	3,013	2,429	0,338	0,000	0,000	0,000	0,000
F4- SosYaş	2,996	2,808	2,530	0,401	0,034	0,040	0,038	0,043
F5- E-bldYet	2,592	2,363	2,193	0,247	0,018	0,027	0,023	0,029

Tablo 3.23’e göre, engelli bireylerin görüşlerindeki farklılaşma “F Mem” boyutunda istatistiksel olarak 0,05 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Bununla birlikte belediyenin sunduğu hizmetlerden, özellikle F3, F4, F5 boyutlarında engelli bireylerin memnuniyet derecesi “Çalışmayan (işsiz)” kesimde diğer kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan engelli bireylere göre nispeten daha zayıftır.

SONUÇ

Engelliler yaşamlarını sürdürürken sosyo-ekonomik başta olmak üzere birçok sorunla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Çalışabilir durumda olan engellilerin aktif istihdam politikalarıyla istihdam edilmesi çoğu zaman mümkün olsa da engelli dostu istihdam politikalarının etkisizliği ve engellilere yönelik ön yargılar istihdamı zorlaştıran temel faktörlerdir. Ayrıca bir işe sahip olunmasına karşın evden işyerine kadar karşılaşılan sanal veya fiziki engeller engelliler için sorun teşkil eden başka bir durumdur. Öte yandan işgücü niteliği taşımasına rağmen geçici veya sürekli işsiz olan engelliler ile işgücü niteliği taşınamaması nedeniyle çalışamayan ağır derecede engelliler çoğunlukla yoksulluğa mahkûm oldukları için sosyal yardıma muhtaç bir şekilde yaşamaktadır.

Bu itibarla herhangi bir şekilde kendi kendine yeterli olmayan bakıma muhtaç engellilerin gerek sosyo-ekonomik bakımdan gerekse de destek ve bakım yönünden ihtiyaç halinde bulunduğu görülmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik veya diğer sorunları çözülmüş engelliler bakımından sorunlar bitmemekte, bu kişiler kendi özel durumlarından ötürü ruh dünyalarında bazı psikolojik sorunlar da yaşayabilmektedir. Bu sorunlar yüzünden engelliler kendi iç dünyalarıyla barışık olamamakta ve topluma dâhil olmaları zorlaşmaktadır.

Türkiye’de engellilerin sorunlarının çözümüne yönelik uygulanan kamusal politikaların etkinliği, engelli çalışmalarında hak temelli yaklaşımla birlikte tıbbi ve sosyal yaklaşımların da dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde uygulanan kamusal politikaların belirlenmesi sürecinde resmi, gayri resmi veya uluslararası aktörler belirleyici olmaktadır. Söz konusu aktörler kamusal politikaları bazen doğrudan, bazen dolaylı, bazen de ortaklaşa belirleyebilmekte veya etkileyebilmektedir. Aktörler arası ilişkiler giderek karmaşık hale gelmekte, yerelden uluslararası düzeye kadar birçok aktör milli kamu politikalarını şekillendirmektedir.

Ülkemizde engellilere yönelik kamusal politikaların uygulanmasında merkezi aktörlerin önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Özellikle farklı bakanlıkların ve merkezi kamu kuruluşlarının istihdam, sağlık, eğitim, sosyal destek ve bakım,

sosyal güvenlik, vergi gibi alanlarda uyguladığı kamusal politikalar dikkat çekmektedir. Öte yandan merkezi idarelerin yanı sıra yerel idarelerin engellilere yönelik kamusal politikalarındaki önemi giderek artmaktadır.

Esas sosyal işlevi yöre insanlarının temel gereksinimlerini karşılamak olan yerel idarelerin halkın sosyal sorunlarını yakından belirleme ve çözüme imkânlarını haiz kurumlar olduğu ve engellilerin büyük çoğunluğunun belediye alanlarında yaşadığı dikkate alındığında belediyelerin yerel sosyal politika aktörü olarak engellilerin sosyal sorunlarıyla doğrudan ilgilenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, merkezi yönetimin boş bıraktığı sosyal alanları doldurma noktasında önemli bir işlev gören yerel idareler bakımından engelli kesimler, yerel sosyal uygulamaların temel unsuru haline gelmiştir.

Bu kapsamda gerek 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu gibi yasal düzenlemelerde gerekse de Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği gibi ikincil düzenlemelerde yerel idarelerin engellilere ilişkin izlenecek kamusal politikaların çerçevesi belirlenmiştir. Öte yandan bu çerçevede yerel idarelerin izlemesi gereken kamusal politikaların ne kadar etkin olduğu, başka bir anlatımla bu politikaların engellilere ne kadar dokunabildiği ve engellilerin bu politikalardan ne kadar memnuniyet duyduğu üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Bu kapsamda Zonguldak iline ait seçili belediyelerde (Kozlu, Kilimli, Merkez, Çaycuma) engelliler için uygulanan yerel kamusal hizmetlerden engelli bireylerin duyduğu memnuniyeti ölçmek için bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Zonguldak ili sınırlarında seçili söz konusu belediyelerde ikamet eden engelli bireyler ve ihtiyaç durumunda engelli bireylerin aileleri ve vasileri oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi ile 320 engelli bireye Mayıs-Temmuz 2019 tarihleri arasında anket uygulaması yapılmıştır.

Ankete katılan engellilerin yarısından fazlasını ortopedik ve zihinsel engelli bireyler oluşturmaktadır. Anketi cevaplayan engelli bireylerin genel yaşantılarında yaşadıkları sorunların öncelikli olarak sıralamasına bakıldığında, işsizlik ve ayrımcılık sorunu en başta yer almaktadır. Bunları takiben sosyal aktivite eksikliği, eğitim eksikliği ve sağlık raporlarına ulaşmadaki güçlükler başı çekmektedir.

Yaşanan mimari sorunlar ve rehabilitasyon sorunları da diğer problemleri takip etmektedir.

Söz konusu araştırmaya orta yaş grubu yaş aralığında bulunan kişiler daha fazla katılım sağlamıştır. Bu sonuç, orta yaş grubunda bulunan engellilerin belediyelerin hizmetlerine yönelik kanaatlerini yansıtmada gençlere ve yaşlılara göre daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca 10-17 yaş aralığındaki genç engelli bireylerin diğer yaş gruplarına göre daha olumsuz görüş beyan ettikleri tespit edilmiştir. Ankete katılanların eğitim düzeyine bakıldığında lisans düzeyinde eğitilmiş olan engellilerin diğerlerine göre oldukça az olduğu görülmektedir. Bu durum genel olarak engelli bireylerin eğitim olanaklarından fazla yararlanamadıklarını göstermektedir.

Söz konusu ankete göre engelli bireylerin yarısından fazlasının işsiz olduğu ve özellikle işsiz engellilerin kanaatlerini paylaşmada daha istekli olduğu görülmektedir. Belediyenin sunduğu hizmetlerden işsiz engelli bireylerin memnuniyet derecesi kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan engelli bireylere göre nispeten daha zayıftır. Ankete katılanların yaklaşık %70'nin aylık harcamasının asgari ücret seviyesinin altında olduğu anlaşılmaktadır. Geliri asgari ücretin üstünde olan engelli bireyler diğerlerine göre daha olumlu fikir beyan etmiştir. Bu durum belediye hizmetlerinden memnuniyet derecesinin gelir seviyesiyle de ilgili olduğunu göstermektedir.

Engelli bireylerin günlük yaşamını sürdürebilmesi için bir başkasının yardımına ne sıklıkla ihtiyaç duyduğuna bakıldığında; ankete katılanların yaklaşık %60'ının az veya çok yardım aldığı görülmektedir. Günlük yaşantısında çoğu zaman bir başkasının yardımına ihtiyaç duyan engelli bireylerin diğerlerine nispeten daha olumsuz fikir beyan ettiği belirlenmiştir.

Anket bulguları engellilerin önündeki en büyük sorun olan istihdama yönelik çalışmaların yerel bazda yeterli bulunmadığını ortaya koymaktadır. Ankete katılan engelli bireyler belediyelerin erişilebilirlik politikalarından memnun olmadıklarını belirtmektedir. Bu kapsamda anket sonuçları; ilgili belediye binalarının engellilerin kullanımına uygun olmadığını, belediye otobüsleri/halk otobüslerine biniş/inişte, belediye otobüsleri/halk otobüslerinde yer bulma/oturmada engellilerin zorluk

çektiklerini, engellilerin belediyelerin engellilere yönelik yol/kaldırım ve yaya geçidi hizmetlerinden memnun olmadıklarını, spor tesisi, yüzme havuzu, sinema ve tiyatro gibi etkinlik alanlarının engelliler için uygun olmadığını ve engellilere yönelik e-belediyecilik hizmetlerini yeterli bulmadıklarını göstermektedir.

Ankete katılım sağlayan engelli bireylerin sosyal destek ve bakım politikaları bakımından belediye hizmetlerinden memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Zira anket sonuçları göstermektedir ki, engellilere yönelik huzurevi/bakımevi/yaşlı bakımevi hizmetleri yeterli bulunmamaktadır.

Anket bulgularına göre belediyelerin çevreye yönelik hizmetleri de dahil olmak üzere hizmet sunarken engellilerin ihtiyaçlarını dikkate almadığı, engel durumuna göre ekipman desteği sağlamadığı anlaşılmaktadır. Anket sonuçları engelli yoksulluğu ile mücadele kapsamında belediyelerin yetersiz kaldığını göstermektedir. Zira anket katılımcıları belediye otobüslerinde/halk otobüslerinde fiyat indirimlerinden yararlanamadıklarını, ayrıca belediyelerin engelliler için sağladığı yiyecek, giyecek ve yakacak yardımlarından memnun olmadıklarını belirtmektedir.

Anket bulguları engellilerin, kendilerine yönelik hizmet veren vakıf ve derneklerden hizmet almadıklarını, belediyelerin sosyal yaşama katılıma yönelik verdiği hizmetlerden, belediyenin sunduğu meslek edindirme, dil veya hobi kurslarından, toplumla kaynaşmalarını sağlayan toplumsal projelerden memnun olmadığını göstermektedir. Ayrıca katılımcılar sahip oldukları yetenek ve becerileri göstermek için belediyenin gerekli imkanları sağlamadığını, yeni beceri geliştirmeleri için belediyenin özel çalışmalar yapmadığını ifade etmektedir.

Belediye çalışanlarının tutum ve davranışları da engellilerin genel memnuniyetsizliğini etkileyen başka bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda engelliler belediye çalışanlarının yardımcı olma istekliliğinden memnun olmadıklarını ve bu kişilerin davranışlarının engellilere güven vermediğini belirtmektedir. Ayrıca engelliler belediye yönetiminin vadettiği hizmetleri taahhüt ettiği şekilde ve zamanında yerine getirmediğini ifade etmektedir.

Sonuç olarak Zonguldak iline ait seçili belediyelerde (Kozlu, Kilimli, Merkez, Çaycuma) engelliler için uygulanan yerel kamusal hizmetlerden engelli

bireylerin memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum engellilere yönelik izlenen politikaların son yıllarda çıkartılan yasal düzenlemelere ve hukuksal değişikliklere rağmen istenen sonuçları vermediğini ortaya koymaktadır. Bu sonucun değişebilmesi için engellilerin ihtiyaçları dikkate alınarak hizmet sunulması ve engellilerin sunulan hizmetlerden haberdar edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca gerek yasal gerekse de ikincil düzenlemelerde engellilere sağlanacak hizmetlerin görölmesine yönelik yükümlölüklerin belediyeler tarafından yerine getirilip getirilmediğinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca düzenli bir şekilde denetlenmesi gerektiği mütalaa edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019); *Kurum Hakkında*, <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/kurumsal/kurum-hakkinda/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2019).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019); *Birleşmiş Milletler Sisteminde Engellilik*, <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/uluslararası-mevzuat/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2019).
- Alsancak, Hüseyin ve Nuray Çatana, Nil Dolamaç, Hülya Tomruk, Aydın Türkekul (2013); *Engelli Hakları Başucu Kitapçığı*, Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Altunışık, Remzi, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım (2007); *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Arıkan, Çiğdem (2002); “Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım”, *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2 (1).
- Arıkan, Çiğdem (2001); *Türkiye’de Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri*, Körler Federasyonu Yayınları, No: 03, Ankara.
- Avrupa Birliği (2000); “AB Temel Haklar Bildirgesi”, www.ab.gov.tr/index.php?p=88&l=1, (Erişim Tarihi: 04.04.2019).
- Avrupa Konseyi (1996); “Engelli Bireylere Tanınacak Fırsat Eşitliği Konsey İlke Kararı”, <http://m.ecalisanlar.net/avrupa-birligi-veengelliler,315/>, (Erişim Tarihi: 22.03.2019).
- Avrupa Komisyonu (1998); *Engellilerin İstihdamı Konusunda Örnek Uygulama İlkeleri*, [www.coe.int/t/e/social_cohesion/socsp/Rec\(2006\)5%20Turque.doc](http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/socsp/Rec(2006)5%20Turque.doc), (Erişim Tarihi: 01.04.2019).
- Avrupa Komisyonu (1999); “Ayrımcılıkla Mücadele Paketi”, www.abgm.adalet.gov.tr/avrupabirligi/turkiyeabiliskilerinintarihcesi.html, (Erişim Tarihi: 02.04.2019).
- Avrupa Konseyi (2000); “İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Konusunda Genel Çerçeve Konsey Direktifi”, www.casgem.gov.tr/Casgem/content/conn/casgem/path/.../csgb/.../01.pdf. (Erişim Tarihi: 13.04.2019).
- Aycan, Zeynep (2005); “Engellilerin Çalışmasına Yönelik Tutum Ölçeği (EÇYÖT),” TÜBİTAK Proje Raporu, No: SBB- 3018, Ankara.
- Aysoy, Mehmet (2004); *Avrupa Birliği Sürecinde Özürlüler Politikası*, Açık Kitaplar, İstanbul.

- Aytaç, Serpil (2000); “Özürli Rehabilitasyonun Artan Önemi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 9-18, Nisan Haziran, İzmir.
- Babaoğlu, Cenay (2015); “Türkiye’de Engelli Politikaları ve Sivil Toplum Örgütlerinin Kentsel Engelli Politikalarına Etkisi: Ankara Örneği”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BAKKA (2016); “Zonguldak’ ın Yaşanabilir Bir Kent Olması İçin Yaşam Kalitesi ve Engelli Profili Araştırması,” s.7-64.
- Balcı, Sezai (2018); “Osmanlı Devleti’nde Engelliler ve Engelli Eğitimi Sağır Dilsizler ve Körler Mektebi”, Libra Kitapçılık, İstanbul.
- Barnes, Colin (2012); “The Social Model of Disability: Valuable or Irrelevant?”, iç. *The Routledge Handbook of Disability Studies*, (Ed. : Nick Watson; Alan Roulstone ve Carol Thomas), Londra: Routledge, s.12-29.
- Başaran, Sermet (2014); “Yerel Yönetimler ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Arasındaki Hizmet İlişkileri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 23, Sayı 1, s.1-13.
- Başbakanlık Özürsüzlüler İdaresi Başkanlığı (2008); *Özürsüzlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat*, 3. Baskı, T.C. Başbakanlık Özürsüzlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Bezmez, Dikmen ve Sibel Yardımcı (2010); “Dönüşen Vatandaşlık Kurguları Çerçevesinde Sakat Hakları: Kurumsal Yaklaşımlar ve Türkiye Örneği”, *Yurttaşlık Tartışmaları: Yeni Yaklaşımlar*, (Ed: F. Kartal), TODAİE, Ankara.
- Birleşmiş Milletler (1969); *Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirge*, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec24/declarationonsocialprogressanddevelopment.doc>, (Erişim Tarihi: 10.04.2019).
- Birleşmiş Milletler (1971); “Zihinsel Engellilerin Haklarına Dair Bildirge”, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec24/declarationontherightstofmentallyretardedpersons.doc>, (Erişim Tarihi: 18.04.2019).
- Birleşmiş Milletler (1975); *Engelli Hakları Bildirgesi*, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec24/humanrightsofpersonswithdisabilities.doc>, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).
- Birleşmiş Milletler (1982); “Engelli Bireylere Yönelik Dünya Eylem Planı”, <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=23>, (Erişim Tarihi: 19.03. 2019).
- Birleşmiş Milletler (1989); *Engelliler Alanında İnsan Kaynakları Geliştirme Eylem Planı İçin Tallinn Çerçevesi*, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec23/tallinguidelines.doc>, (Erişim Tarihi: 23.03.2019).
- Birleşmiş Milletler (1991); *Akıl Hastalarının Korunmasına ve Akıl Sağlığının Geliştirilmesine Dair Prensipler*, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec24/principlesfortheProtectionofpersonswithmentalillnessandthe.doc>, (Erişim Tarihi: 05.04.2019).

- Birleşmiş Milletler (1992); “Asya-Pasifik Engelliler Onyılı Eylem Gündemi”, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec24/4agenta19932003.doc>, (Erişim Tarihi: 03.03.2019).
- Birleşmiş Milletler (1993); “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar”, <http://eyh.aile.gov.tr/data/54256071369dc314a097ec24/thestandardrulesonthe.doc>, (Erişim Tarihi: 20.04.2019).
- Birleşmiş Milletler (2015); *Transforming Our World: The 2030 Agenda For Global Action*, http://www.un.org/disabilities/documents/gadocs/draft_proposal_sdgs.pdf, (Erişim Tarihi: 22.04.2019).
- Burcu, Esra (2006); “Özürlülük Kimliği ve Etiketlemenin Kitlemel ve Sosyal Söylemleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, s.61-83.
- Coşkun, Mustafa Kemal (2010); “Engellilere Yönelik Hizmetler: Amasya Örneği,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Çevik, Hasan Hüseyin ve Süleyman Demirci (2009); “Kamu Politikası Aktörler ve Modeller”, *İç Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar*, (Ed. : Bekir Parlak ve Mehmet Zahid Sobacı), s.17-59, Bursa.
- Çizel, Beykan ve Nesrin Sönmez, Zeki Akıncı (2012); *Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma*, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.
- Dilik, Sait (Ocak 1998); “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Sosyal Sigorta Kolu: Bakım Sigortası,” *Kamu İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, Ankara.
- Dünya Engelliler Vakfı (2010); “Engelsiz Şehir Raporu Bilgilendirme Formu”, (Haz. : C. Koca), www.devturkiye.org/upload/files/engellilericintasarim.pdf, (Erişim Tarihi: 17.04.2019)
- Enez, Saniye Ceylan (2001); “Özürlü Ailelerin Eğitiminde Sosyal Hizmet Mesleğinin Yeri ve Önemi”, *Sosyal Hizmet Dergisi*, Sayı 39, Ekim–Aralık, s. 31-40.
- EnGençDer (2017); *Engelli Hakları El Kitabı*, http://sivildusun.net/wp-content/uploads/2017/10/6316_engell_haklari_el_ktapiipdf-1503479652-1-1.pdf, (Erişim Tarihi: 23.09.2019).
- Erdugan, Fatma Erbil (2010); *Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği*, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın No:50, Ankara.
- Erten, Şerafettin (2015); “Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamu Politikalarının Analizi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Genç, Yusuf (2015); “Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Yıl 15, Sayı 35/2 (Ek), Temmuz-Aralık 2015, s.65-92.

- Güleç, Yasin (2014); “*Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi ve İşlevi Bağcılar Engelliler Sarayı Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kalyon, Hakan (2012); “Bülent Ecevit Üniversitesinde Engelli Öğrenci Biriminin Yeniden Yapılandırılması”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Nisan 2012, s.63-68.
- Kara, Bülent (2016); “Türkiye’de Engelli Bireylerin Yasal Hakları ve Uygulamadaki Yeri,” *International Journal of Social Science*, Sayı 48, s.249-260.
- Karaağaç, Şükran (2017); “*Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler: İBB Engelliler Müdürlüğü Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakan, Başak (2018); “*Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlı Gruplar: Engelliler Üzerine Tanımlayıcı Bir Çalışma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, Kasım (2002); “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları. Bir Sosyal Politika Yaklaşımı”, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s.43-55.
- Kaya, Ömer (2018); “*Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kesgin, Bedrettin (2014); “Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 23, Sayı 4, Ekim 2014, s.1-15.
- Kolat, Serkan (2009); “*Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye’deki Yansımaları*”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Kumtepe, Halit (2001); “*Ankara İli’nde Yaşayanların Engellilere Yönelik Tutumları*”, “Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzugudenli, Emre ve Kaya, Canpolat (2016); “Problems and Solutions for Disabled Persons in Nature”, *Journal of Multidisciplinary Engineering Science and Technology (JMEST)* ISSN: 2458-9403 Vol. 3 Issue 9.
- Küçükali, Adnan (2014); “Engellilere Uygulanan Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi: Atatürk Üniversitesi Örneği”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ocak 2014, Cilt 4, Sayı 1.
- Metts, Robert L. (2000); “Disability Issues, Trends and Recommendations for the World Bank (Full Text And Annexes)”, <https://www.documents.world.org>, (Erişim Tarihi: 23.09.2019).

- MİADER (2019); *Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği*, <https://www.miader.org/engelliler-icin-engelsiz-avrupa-tebliği/>, (Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- Nanjwan, Josephine Dasel ve Plang, Janet Punyit (2014); Rehabilitation Process and Persons with Physical Dysfunctions, *OSR Journal of Sports and Physical Education (IOSR-JSPE)*, Cilt 1, Sayı 3, (Jan. 2014).
- Oğur, Recai ve Faruk Tekbaş (2003); “Anket Nasıl Hazırlanır?” *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 9, s. 336-340.
- Orhan, Serdar (2016); “Engellilere İlişkin Politika ve Uygulamaların Belirlenmesinde Bir Aktör Olarak Engelli Dernekleri: Ortak Bir Engelli Politikası Vizyonundan Bahsedilebilir mi?”, *JED / GKD*, 10:2.
- Parsons, Wayne (1995); *Public Policy: An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*, Aldershot: Edward Elgar Publishing.
- Pacer Center Inc., (2004); “Categories of diverse disabilities”. <http://www.pacer.org>, (Erişim Tarihi: 23.09.2019).
- Pekkaya, Mehmet, Mehmet Cural ve Elif Ceren Çelebi (2017); “SMMM’ ler Vergi Bilinci Boyutları ve Boyutlara Göre Vergiye Bakışları: Zonguldak’ ta Bir Uygulama”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, s. 1066-1078.
- Pekkaya, Mehmet, Öznur Pulat İmamoğlu & Hayriye Koca (2019) Evaluation of healthcare service quality via Servqual scale: An application on a hospital *International Journal of Healthcare Management*, Cilt 12, Sayı 4, s. 340-347.
- Seyyar, Ali (2015); *Dünya’da ve Türkiye’de Engelli Dostu Sosyal Politikalar*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Seyyar, Ali (2008); “Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası (Özürlü Dostu Yerel Sosyal Politikalar)”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 27.
- Smith, Kevin B. ve Christopher W. Larimer (2009), *The Public Policy Theory Primer*, Westview Press, Philadelphia.
- Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği (1995); *Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi*, 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, Ankara.
- Srivastava, Prashant ve Pradeep, Kumar (2015); “Disability, Its Issues and Challenges: Psychosocial and Legal Aspects in Indian Scenario”, *Delhi Psychiatry Journal* Cilt 18, Sayı 1.
- Şen, Mustafa (2018); “Türkiye’de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Aralık 2018, Cilt 8, Sayı 2, s.129-152.
- Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü (2014); *Engelliliğin Nedenleri ve Önlenmesi*, Engelliler Destek Programı, <http://www.trabzon.meb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.04.2019).

- Türkiye İstatistik Kurumu (2010); Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (Erişim Tarihi: 11.04.2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu (2002); “Türkiye Engelliler Araştırması, 2002”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, (Erişim Tarihi: 11.04.2019).
- Uluslararası Çalışma Örgütü (1955); *Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu Hakkında 99 Sayılı Tavsiye Kararı*, http://eyh.aile.gov.tr/data/542560_0f369dc314a0_97ec23/r99vocationalrehabilitation.doc, (Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- Uluslararası Çalışma Örgütü (1983); *Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Sözleşme*, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C159, (Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- Uluslararası Çalışma Örgütü (2012); *Governing Body- Disability Inclusion, Cenevre: Uluslararası Çalışma Örgütü*, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/relconf/documents/meetingdocument/wcms_191384.pdf, (Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- Yaşlıoğlu, M. Murat (2017); “Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, Özel Sayı, s.74-85.
- Yıldırım, Yusuf (2018); “*Meslek Seçiminde Etkili Olan Faktörler: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nde Çalışan Memurlar Üzerine Bir Anket Uygulaması*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Yentürk, Nurhan ve Volkan Yılmaz (2012); *STK'lar İçin Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yentürk, Nurhan ve Volkan Yılmaz (2017); “Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamu Harcamalarının On Yıllık Seyri”, *Çalışma ve Toplum*, 2017/1.
- WHO (1993); *International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps*, WHO Publications, Geneva.

EKLER

Ek 1: Engellilere Yönelik Yerel Kamusal Hizmetlerden Memnuniyet Anketi

Akademik bir çalışma için hazırlanan bu anket, “Engellilerin belediye hizmetlerinden memnuniyetini ölçmeyi” amaçlamaktadır. Ankete katılanların kimlikleri ve değerlendirmeleri gizli tutulacak ve elde edilen veriler bilimsel amaçlar dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Yaklaşık 10 dakikanızı alabilecek olan bu ankete katılımınızdan dolayı teşekkür eder, saygılarımızı sunarız...

Araştırmacılar: Danışman Doç. Dr. Gökhan Dökmen ve Elif Kırıkoglu

1. Cinsiyetiniz? () Bay () Bayan
2. Medeni Durumunuz? () Evli () Bekâr
3. Engelli bireyin doğum tarihi (Yıl):
4. Hangi belediye sınırları içerisinde yaşıyorsunuz? () Zonguldak Merkez () Kilimli () Kozlu Çaycuma ()
5. Eğitim durumunuz:
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön lisans () Lisans () Lisansüstü
6. Çalıştığınız Sektör? () Kamu sektörü () Özel sektör () Çalışmıyor
7. Aylık yaklaşık harcama (gıda, giyim, kira vb.) tutarı:.....TL
8. Hangi engelli grubuna dâhilsiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)
() Ortopedik Engelli () Görme Engelli () İşitme Engelli
() Dil ve Konuşma Engelli () Zihinsel Engelli () Süreğen Hastalık
() Yetersizlik () Diğer.....
9. Engelli bireye yakınlığınız?
() Annesi () Babası () Vasisi () Kendisi
10. Engellilerin en öncelikli problemi nedir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)
() İşsizlik () Mimari sorunlar
() Eğitim () Rehabilitasyon
() Ayrımcılık () Sosyal aktiviteler
() Sağlık raporları () Diğer(belirtiniz)
11. Günlük yaşamınızda bir başkasının yardımına ihtiyaç duyuyor musunuz?
() Bütün ihtiyaçlarını kendi karşılıyor
() Çok az yardım alıyor
() Çoğu zaman bir başkasının yardımına ihtiyaç duyuyor
() Her zaman bir başkasının yardımına ihtiyaç duyuyor
() Diğer.....
12. Bir rehabilitasyon merkezinden destek eğitimi alıyor mu? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)
() Hiç almadım.
() Özel bir rehabilitasyon merkezinden destek almaktayım.
() Belediyenin rehabilitasyon merkezinden destek almaktayım.
() Diğer kamu kurumlarından destek almaktayım.
13. Aileniz veya engelli birey sağlık hizmetlerinden ne şekilde yararlanıyor?
() SGK'lı
() Yeşil Kart
() Özel Sigortalı
() Hiçbir sağlık güvencesi yok
14. Sahip olduğum haklar konusunda bilgi sahibiyim.
() Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum

Belediyenin engellilere yönelik hizmetlerinde tutum ve anlayış açısından aşağıdaki unsurlardan hangisi önemlidir. Önem derecesine göre işaretleme yapınız.	Önemsiz	Kısmen Önemli	Önemli	Çok önemli	Aşırı önemli
Empati (İçselleştirmek, Belediyenin hizmet tasarlarken kendini engelli yerine koyması)	1	2	3	4	5
Fiziksel Ortam (Çevre Şartları)	1	2	3	4	5
Güvence/Güvenilirlik (Personelin bilgisi, kayıtların doğruluğu vb.)	1	2	3	4	5
Planlama/Proje (Planlı ve projeli iş yapması, Belediyenin engellilere yönelik projeleri olması ve uygulaması)	1	2	3	4	5

☐ Zonguldak Merkez ☐ Kilimli ☐ Kozlu ☐ Çaycuma Aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi yukarıda seçtiğiniz belediye bölgesi için yapınız ve uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Yaşadığım şehirde, Belediye binaları engellilerin kullanımı için uygundur.	1	2	3	4	5	6	7
2. Belediyenin engelli istihdamına yönelik çalışmalarını yeterli buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3. Belediyenin engelliler için sosyal yaşama katılmasına yönelik verdiği hizmetlerden memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Belediye çevreye yönelik hizmetlerinde (park, bahçe, vs.) engelli ihtiyaçlarını dikkate almıyor.	1	2	3	4	5	6	7
5. Belediyenin sunduğu meslek edindirme, dil veya hobi kurslarından memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
6. Belediyenin hizmet sunarken engellilerin ihtiyaçlarını dikkate almaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
7. Engellilere yönelik huzurevi/bakımevi/yaşlı bakımevi hizmetlerini yeterli buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
8. Belediye otobüsleri/halk otobüslerine biniş/inişte zorluk <u>çekmiyorum</u> .	1	2	3	4	5	6	7
9. Belediye otobüsleri/halk otobüslerine yer bulma/oturmada zorluk <u>çekmiyorum</u> .	1	2	3	4	5	6	7
10. Belediye otobüslerinde/halk otobüslerinde fiyat indirimlerden yararlanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11. Belediyenin engellilere yönelik yol/kaldırım hizmetlerinden memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
12. Belediyenin engellilere yönelik yaya geçidi hizmetlerinden memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
13. Belediyenin engellilere yönelik çalışmalarından haberdarım.	1	2	3	4	5	6	7
14. Engellilere yönelik e-belediyecilik hizmetlerini yeterli buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
15. Sahip olduğum yetenek ve becerileri göstermek için belediye bana gerekli imkânları sağlamaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
16. Yeni beceriler geliştirmem için belediye özel çalışmalar yapmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
17. Belediye hizmet sunarken engellilerin ihtiyaçlarını gözetmez.	1	2	3	4	5	6	7
18. Yaşadığım yerde sinema ve tiyatro gibi etkinlik alanları benim için uygundur.	1	2	3	4	5	6	7

19. Yaşadığım yerde spor tesisi ve yüzme havuzu gibi etkinlik alanları benim için uygundur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Yaşadığım yerde belediye sosyal etkileşimimi sürdürmem için etkinlikler planlar.	1	2	3	4	5	6	7
21. Engellilere hizmet veren vakıf ve derneklerden hizmet alıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
22. Belediyenin engellilere yönelik çalışmaları hakkında bilgim yok.	1	2	3	4	5	6	7
23. Belediyenin engelliler için sağladığı yiyecek, giyecek ve yakacak yardımlarından memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
24. Engellilerin toplumla kaynaşmasını sağlayan toplumsal projelerden memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
25. Belediye yönetimi vadettiği hizmetleri zamanında yerine getirmektedir.	1	2	3	4	5	6	7
26. Belediye yönetimi vadettiği hizmetleri taahhüt ettiği şekilde yerine getirmektedir.	1	2	3	4	5	6	7
27. Belediye yönetimi engelli kişilerin kayıtlarını titizlikle/hatasız tutmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
28. Belediye çalışanlarının engellilere yardımcı olma istekliliğinden memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
29. Belediye engel durumuna göre ekipman desteği sağlamaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
30. Belediye görevlilerinin davranışları engellilere güven vermektedir.	1	2	3	4	5	6	7

Belediyeden aldığımız hizmet kalitesini ve aldığımız hizmetten memnuniyeti genel olarak puanlandırınız.
(Not: Sayı olarak 10 en yüksek puan olmak üzere 1 ile 10 arasında puanlamalarınız için sayıyı daire içine alınız)

1. Belediye hizmetlerinden genel memnuniyet dereceniz.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. Belediye hizmetlerinin kalitesini genel olarak puanlandırınız.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. Bu belediye sınırlarında yaşamaktan pişmanlık dereceniz.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. Fırsat olsa, başka bir belediye sınırlarında yaşamak isterim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. Başka yerlerdeki yakınlarınıza, bu belediye sınırlarında yaşamayı tavsiye dereceniz.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ÖZ GEÇMİŞ

Elif KIRIKOĞLU, 30 Temmuz 1985 tarihinde Zonguldak' da doğdu. İlköğrenimini Kilimli Merkez İlköğretim Okulu' nda tamamladı. Ortaöğrenimine Zonguldak Mehmet Çelikel Anadolu Lisesi' nde devam etti. 2008 yılında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünden mezun oldu. 2012-2015 yıllarında Karadon Ziya Gökalp Ortaokulu' nda vekil öğretmenlik yaptı. Halen Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisidir.

